చింతామణి

ప్రథమాంధ్ర ప్రకరణము.

పద్మవ్యూహ చిత్రాభ్యుదయాది గ్రంథకర్త

మహాకవి

కాళ్లకూరి నారాయణరాయ

ప్రణీతము.

నాలవ కూర్పు 3,000 ప్రతులు.

కాకినాడ

సుజనరంజనీ ముద్రాశాలయందు

ముద్రితము.

1923

వెల 1—2—0

అవతారిక

సకల పురాణజ్ఞు లయిన మాతండ్రిగారు, చిన్ననాఁడు నన్ను ప్రక్కను బరుండఁబెట్టుకొని, చిత్రవిచిత్రములైన పురాణకథల నెన్నిటినో మొదటిలోని కెక్కించి, అయిదాఱువత్సరముల ప్రాయము వచ్చుసరికి అనేకకథలను నేను మరలఁ జెప్పఁగలుగునట్లుచేసిరి. అక్షరజ్ఞానమమరినవెనుక నావిన్నగాథలను స్వయముగాఁ జదువుకొని యానందింపవలెనను నభిరుచి జనించి- చివర కాయభిరుచియే- యింగిలీషునెడఁ బ్రాలుమాలికయు, నుద్యోగపదవియెడ నేహ్యబుద్ధియుఁ గలిగించి-ఆంధ్రభారతికి నన్ను శాశ్వత సేవకునిగాను, ఉపాసకునిగాను జేసివైచినది. ఆనాఁడు మాతండ్రిగారివలన విన్న కథాపరంపరలో లీలాశుకచరిత్ర మొక్కటియై యుండెను. ఆ కథాబీజ మాధారముగా నీచింతామణి యందలి యితివృత్తము కల్పింపఁబడినది. ఇతివృత్తమునుబట్టి యిది ప్రకరణమై- ప్రథమాంధ్రప్రకరణకర్తృగౌరవము నాకు దక్కించినది.

నా ల వ కూ ర్పు.

మూఁడవకూర్పు ప్రతులుకూడ మూఁడునాలుగు మాసములలోనే వైపోయినవి. ఆంధ్రదేశమున దీనిపేరన్నిమూలల కంగున మ్రోఁగుచున్నది. పల్లెలలోఁగూడ దీనిప్రదర్శనములు పరంపరగా జరుగుచున్నవి. పవిత్రమైన యీ నాటకముయొక్క ప్రథమ ప్రదర్శకులు బందరు రామమోహన నాటకసంఘమువారు. ఇప్పటి కేసంఘమువల్లనైన నేమి-నాలుగువందల నలుబదియాఱు ప్రదర్శనములు నాలెక్కను వచ్చినవి. వర్తకులుకొందఱు జీవ్యాప్తి చూచి, కడుపుకక్కుఱితిగాండ్రకు గంజినీళ్ల కిచ్చి, మాచింతామణి పోలికలతో మాయ చింతామణులను గోకించి, పట్టపగటి దొంగతనముగ బాజారులం ద్రిప్పుచున్నారు! ఇప్పటి కీవిధముగ మాచింతామణికి నాలుగు పిల్లచింతామణులు పుట్టినవి! మసిపూసి మారేడు నేరేడన్నను, సన్నముముదుగులు నంతలోఁడేలక మానవు కాని-ఈ గుజిలీమోసమెఱుఁగనివా రిదియె యనుకొని వానిం గొని, తరువాతఁ దెల్లపోవుట తటస్థించుచున్నది !

ఈ కూర్పునందును గొన్నిమార్పులును గొన్ని చేర్పులును వింపఁబడినవి. ప్రదర్శనమునందు విసువుగ నుండు భాగములు తగ్గింప బడినవి. భగవంతుఁడు దీని నింకను వ్యాప్తిలోనికిఁ దెచ్చి, పాపభూయిష్టమగు వ్యభిచారవృత్తిని బరిపూర్తిగ నిర్మూలించుఁ గాక !

కాకినాడ } మహాకవి
10-1-23 } కాళ్లకూరి నారాయణరావు.

Fame, as a river, is narrowest where it is bred, and broadest afar off. So exemplary writers depend not upon the gratitude of the world" Devenant.

ఇందలి పాత్రములు.

1 బిల్వమంగళుఁడు—కథానాయకుఁడు.
2 వాసుదేవమూర్తి—బిల్వమంగళుని తండ్రి.
3 దామోదరుఁడు—బిల్వమంగళుని మిత్రుఁడు.
4 భవానీశంకరుఁడు—ఒక విటుఁడు.
5 సుబ్బిసెట్టి—మఱియొక విటుఁడు.
6 సోమగిరియోగీంద్రుఁడు—బిల్వమంగళుని గురువు.
7 శ్రీకృష్ణుఁడు.
8 రాధ—బిల్వమంగళుని ధర్మపత్ని.
9 చింతామణి—కథానాయికయగు వేశ్య.
10 శ్రీహరి—చింతామణి తల్లి.
11 చిత్ర—చింతామణి పెంపుడు పరిచారిక.

ప్రకటన

లిఖితరూపకమగు నాయనుమతిని పొందనివారు

ఈనాటకమును ప్రదర్శింపఁగూడదు.

గ్రంథకర్త.

శ్రీ

మేధాదక్షిణామూర్తి పరబ్రహ్మణే నమః

చింతామణి

నాంది

ఉ. భామలపైఁ బసిండిపయి • భ్రాంతిఁ ద్యజించి, విశుద్ధ తత్త్వ బో
ధామృతముం గ్రహించి, సము • దంచిత వృత్తిఁ జరించు సజ్జన
స్తోమములం గృపాజలధిఁ • దోఁగఁగఁ జేసి భరించు భక్తచిం
తామణి యైనయీశ్వరుఁ డు • దారమతి న్దరిఁ జేర్చు మిమ్ము౯

ప్రస్తావన

సూత్ర—(ప్రవేశించి సభాభిముఖుఁడై) ఓ విద్వజ్జన మహాజనులారా! యేయదృష్టవంతుఁడు రాజాధిరాజులకుం గూడ లభ్యము కాని బహుకృతి స్వీకార భాగ్యమునకుఁ బాత్ర మయ్యెనో, యేపవిత్ర చరిత్రుని కీర్తిసౌధము శాశ్వత మూలబంధములపై విరాజిల్లుచు, నంతస్తులపై నంతస్తులతో నంతరిక్షమునకుం బ్రాఁకుచుండెనో, అట్టి బుద్ధిరాజు వీరభద్రరాయామాత్యున కంకితముగా—మహాకవి కాళ్లకూరి నారాయణరాయనిచే రచియింపఁబడిన శాంతరస ప్రధానమగు చింతామణీ ప్రకరణ ప్రదర్శనమును విలోకించు నిమిత్తము మీ రందఱు విచ్చేయుటం జేసి నేఁడు మాపాలిటి భాగ్యదేవత ప్రసన్నమైనట్లు భావించుచున్నారము. ఏ మనుచున్నారు ?—

"గీ. శాంతిరేఁ బ్రపంచ దాహక • సమరవహ్ని
శాంతిలె సమస్త మానవ • స్వాంతములును
శాంతి సర్వత్ర యిట్లు పొ • సంగునపుడు
శాంతరస రూపక ప్రద • ర్శనమె లెస్స. "

అనియా ?—చిత్తము చిత్తము. (తెరవంకఁ జూచి) పిలువవలె ననుకొనుచుండఁ బ్రియురాలు తనంతఁ దానె వచ్చుచున్నదే !

నటి—(ప్రవేశించి) ఏమి ? మీరు పిలువనె లేదా ? పిలిచినట్లయినదే

సూత్ర—అట్లయిన నది యీశ్వరాదేశము ! దీనింబట్టి యీశ్వరుఁడ నేఁడు మననాటకమును దానె నడపఁ దలఁచినాఁ డన్నమాట !

నటి—ప్రాణేశ్వరా ! యొక్క మననాటకమె యన నేల ?—జగన్నాటక మంతయు నాయనయె కద నడపుచున్నాఁడు ?

సూత్ర—సెబాసు ! చక్కఁగాఁ బలికితివి !

చ. అటవి యగుం బురంబు, పుర ♦ మాను మహాగహనాంతరంబు ; దు
ర్విటుఁడు యతీశ్వరుం డగుఁ, ద ♦ రింపఁగనున్న యతీశ్వరుండు దు
ర్విటుఁ డగు; భాగ్యశాలి నిరు ♦ పేద యగు, న్నిరుపేద భాగ్యసం
ఘటనము గాంచు; నీశ్వరుఁడె ♦ కాక మ ఱెవ్వఁడు కర్త వీనికిన్

సరి కాని, సభ్యులు నాటక సందర్శనము కొఱకు వేగిరపడుచున్నారు— పాత్రములను సిద్ధపఱిచితివా ?

నటి—సిద్ధపఱుచుటయే కాదు—ప్రవేశమున కనుజ్ఞ యిచ్చి కూడ వచ్చినాను.

సూత్ర—మేలు ! ప్రాజ్ఞురాలైన భార్య కలిగినందులకు ఫల మిది

తెరలో—సందేహ మేమి ?

గీ. కష్ట భరితంబు, బహుళ దుః ♦ ఖప్రదంబు
సార రహితంబు, నైన సం ♦ సారమందు
భార్య యను స్వర్గ మొకటి క ♦ ల్పనము చేసెఁ
బురుషుల నిమిత్తము పురాణ ♦ పూరుషుండు !

సూత్ర—సరి యిఁకనేమి ! రాధా బిల్వమంగళ వేషధారు లరుగో ప్రవేశించుచున్నారు. మన మిఁక నిష్క్రమింతము రమ్ము.

(అని నటితో నిష్క్రమించును.

ఇది ప్రస్తావన

చింతామణి.

ప్రథమాంకము

రంగము—బిల్వమంగళుని శయనగృహము.

(శయ్యపయిఁ గూరుచుండి బిల్వమంగళుఁడును, భారతమును జేతఁ గొని యెదుట నాసనముపయిఁ గూరుచుండి రాధయుఁ బ్రవేశింతురు.)

బిల్వ—సందేహ మేమి?

గీ. కష్ట భరితంబు, బహుళ దుః ◆ ఖ ప్రదంబు,
సార రహితంబు, నైన సం ◆ సారమందు
భార్య యను స్వర్గ మొకటి క ◆ ల్పనము చేసెఁ
బురుషుల నిమిత్తము పురాణ ◆ పూరుషుండు.

కాని, యనుకూలవతి కానియెడల భార్యయే ప్రత్యక్షనరక మని కూడఁ జెప్పఁ దగును.

కాలు పెట్టినతోనె ◆ కాంతుని మెడ విర్చి
నిండుసంసారము ◆ రెండు చేసి
తనమగఁ డెంత యా ◆ ర్జనపరుఁ డైనను
పొరుగు పుల్లమ్మి కాఁ ◆ పురము మెచ్చ
ప్రాణేశుఁ డొకటి తె ◆ ల్పఁగఁ దా నొకటి సల్పి
యది యేమనఁగఁ గస్సు ◆ నుసుచు లేచి
విభుఁ డెంపులకు నేని ◆ విసిగి యూర్కొంటి యున
పెళ్లు పెళ్లునఁ బడి ◆ నేలఁ గుప్పి
పట్టఁజాలక పెనిమిటి ◆ యుట్టి యున్న
బావికిని నేటికిని వడి ◆ పఱుగు పెట్టి

భర్త యెముకలు కొఱికెడు ♦ భార్యతోడి
కాఁపురముకంటె నిఁక నర ♦ కంబు గలదె !

రాధ—ప్రాణేశ్వరా! మీరు చెప్పినది యథార్థమే కాని— (అగి యంతలో నర్థోక్తి ననుసరించి) పోనిండాసంగతి నాకెందులకు—

బిల్వ—చెప్పు చెప్పు–సందేహ మెందులకు ?– భార్యలను దుఃఖపెట్టు భర్తలుమాత్రము లేరా–యనియేనా నీ వనఁబోయినది ? లేకేమి !–

సీ. అర్థాంగలక్ష్మి యై ♦ నట్టి యిల్లాలిని
దమయంతి దాసిగాఁ ♦ దలఁచువారు
చీటికి మాటికిఁ ♦ జిరబుర లాడుచుఁ
బెండ్లాము నురక యే ♦ డ్పించువారు
పడపుఁగత్తెల యిండ్ల ♦ బానిసీండ్రై ధర్మ
పత్ని యన్నను మండి ♦ పడెడువారు
బయట నెల్లరచేతఁ ♦ బడివచ్చి యింటను
పొలఁతి నూరక తిట్టి ♦ పోయువారు
పెట్టుపోఁతలపట్లఁ గ ♦ లట్టిలోటు
తిట్టు కొట్టులతోడను ♦ దీర్చువారు
ఖలులు ! కఠినులు ! హీనులు ! ♦ కలుషమతులు !
కలరు పురుషులలోనఁ బె ♦ క్కండ్రు నిజము.

రాధ—కాని, యది సృష్టిరహస్యములలో నొక్కటి యని నా నమ్మకము.

గీ. రూపవతియైన యువతికి ♦ రూపహీను
సుగుణఖనియైన వనితకు ♦ శుద్ధమూర్ఖు
నిట్లు వ్యత్యస్తముగఁ గూర్చి ♦ యింతులను వి
ధాత శోధించుచుండును ♦ దఱచుగాను !

అయినను, భగవంతుఁడు నన్నుమాత్ర మట్టి పరిశోధనము పాలు సేయక,–

ఉ. చక్కని రూపసంపద, ప్ర ◆ శస్తతరంబగు వర్తనంబు, పెం
పెక్కిన పాండితీపటిమ, ◆ యేపగు ప్రేమ, సదా వ్యయించినన్
దక్కువకాని భాగ్యము, సు ◆ ధారసబిందులు చిందు వాణి, యీ
ఫక్కని బొల్చునిమ్మలను ◆ భర్తగ నాకొనగూర్చె సత్కృపన్.

బిల్వ—(నవ్వి) వెఱ్ఱిదానా! అప్పుడే యేల సంతోషించెదవు! కాల మవిచ్ఛిన్న మైనది- వక్రబుద్ధి కలది! ఏమో యెప్పు డేవిధముగ మార్చునో యెవరు చెప్పఁగలరు!

సీ. ఘనుని హరిశ్చంద్రుఁ ◆ గాటికాపరిఁ జేసె,
సురసుతు సార్వభౌ ◆ మునిగఁ జలిపె;
అల రంతిదేవు న ◆ న్నాతురుఁ గావించెఁ,
బేదకుచేలుఁ గు బేరుఁ జేసె;
ధర్మాత్ము బలిని బా ◆ తాళంబునకుఁ ద్రొక్కెఁ,
గలుషాత్ము నహుషు స్వ ◆ ర్గమున కెత్తె;
విప్రనారాయణు ◆ విటునిగా నొనరించె,
నొండయనంబిని భక్తి ◆ యుక్తుఁ జేసె;
కాల మన నిట్టిమహిమము ◆ కలది యగుట
మానవుఁడు మేను విడిచిన ◆ నఱుదినమునఁ
గాక - సుగుణ దుర్గుణములుఁ ◆ గలిమి లేము
లెన్నరా దని వచియింతు ◆ రెల్లబుధులు.

(తెరలో కూనరాగము.)

బిల్వ—అదిగో కూనరాగము! దామోదరుఁడు దయచేయుచున్నాఁడు!

దామో—(కూనరాగముతో)

*మ. అరయన్ శంతనుపుత్రుపై, విదురుపై ◆ నక్రూరుపైఁ, గుబ్జపై
నరుపై, ద్రౌపదిపైఁ, గుచేలునిపయిన్ ◆ నందవ్రజశ్రేణిపైఁ
బరఁగంగల్గు భవత్కృపారసము నా ◆ పైఁ గొంత రానిమ్ము నీ
చరణాబ్జంబులు నమ్మినాను జగదీ ◆ శా! కృష్ణ! భక్తప్రియా!

*ఈపద్యము తిక్కన సోమయాజిగారిది.

(అని పఠించుచుఁ బ్రవేశించి) అదిగో! నే ననుకొనినట్లే య్యెనది! గుడిలోని బొమ్మలలాగున నిరువురుఁ గూర్చుండి పురాణముపక్రమించినారు!

రాధ—(నవ్వుచు) అన్నా! యిప్పుడే యారంభించినాము. ఎన్నియో పద్యములు కాలేదు. అదిగో నీయాసనము. నేఁ డింతయాలస్యమైన దేమి?

దామో—(కూర్చుండి) అమ్మాయీ! నాయవస్థ యేమి చెప్పుదును పైని బట్ట వేసికొని నడవలోనికి వచ్చుసరికి, పడిపోయినట్లు మీ వదెన పడమటింటిలోనుండి తుసుక్కున తుమ్మినది! అయినను, వెనుకతుమ్ము ముందునకు మంచిదందురుగదా యని మనసు సరి చేసికొని వీధిగుమ్మములోనికి వచ్చుసరికి పిల్లి యెదురైనది! ఆపాటున మరల లోపలికిఁ బోయి మీవదెనను రెండు తిట్టి, పైబట్ట దండెమున వేసి, రవంతసేపు చాఁప మీఁదఁ జదికిలఁబడి మరలఁ బ్రయాణమై వీధిగుమ్మములోనికి వచ్చితినిగదా—

బిల్వ—(నవ్వుచు) మరల మఱియొక దుశ్శకునమా యేమి!

దామో—మఱేమి?– నంబినాంచారమ్మ క్రొత్తకుండఁ జేత బుచ్చుకొని చక్కవచ్చినది! ఆపాటున నెక్కడ లేని కోపమును వచ్చినది కాని– అంతలో, రెండుదుశ్శకునము లొకసుశకునముతో సమానమన్నమాట జ్ఞప్తికి వచ్చి, హరినామస్మరణ చేసికొనుచుఁ జక్క వచ్చితిని. కాని, దుశ్శకునఫల మూరక పోవునా!– యేటికడకు వచ్చుసరికి నావవాఁడు మాయమయినాఁడు! అయినను మీనాయనగారు పట్టణ మంతయు విడిచి, యీయేటియావలికాఁపుర మెందులకుఁ బెట్టిరో కాని– ప్రతిదినము వచ్చిపోవు మావంటివాండ్రకుఁ బహు కష్టముగా నున్నది! అంత గొంతు బ్రద్దలగునట్లు ఱవఁగా నఱవఁగాఁ బడవవాఁ డేకల్లుపాకలోనుండియో యూడిపడి యీవల బడవేసినాఁడు. కాని, యేమిలాభము!– దాని తల్లిబొడ్డు పొక్కిన దుశ్శకునఫలము దయ్యమువలె నిచ్చట మరలఁ బ్రత్యక్ష మయినది!

బిల్వ—అదెట్లు ?

దామో—ఎట్లేమిటి ?-వినవలసిన పురాణము కొంత వికలమైపోయినది కాదా !

బిల్వ—మిత్రమా ! నీవు వినవలసిన దేమియు మించిపోలేదు. ఇంకను నిన్నటి పతివ్రతాధర్మ ఘట్టములోనే యున్నాము.

దామో—అదిగో అవియే నాకు ముఖ్యముగాఁ గావలసినవి! అని మించిపోయినందులకే నే నింత యాకులపడుచున్నది !

బిల్వ—మిత్రమా ! నీవు పురుషుఁడవు కదా ? – పతివ్రతాధర్మముల పట్ల నీ కింత పాసుర మెందులకు ?

దామో—వెఱ్ఱివాఁడా ? నా నిమిత్త మనుకొంటివా ? నా భార్య కుపదేశించు నిమిత్తము ప్రసంగములో ధర్మము లెవియున్నను బయలకుఁ జెప్పుటకే కదా ?

బిల్వ—చక్కఁగాఁ జెప్పితివి !

క. ఇతరులకు మందుఁ దెలుపఁగఁ
బ్రతివాఁడును వైద్యశాస్త్ర పరిపూర్ణుండే !
యితరులకు నీతిఁ గఱపఁగఁ
బ్రతివాఁడును నీతిశాస్త్ర పారంగతుఁడే !

దామో—అమ్మాయీ ! మీయాయన చిలుకపలుకు లావల విన వచ్చును గాని- పురాణము కానిమ్ము.

రాధ—ఇదిగో చదువుచున్నాను- (అని పుస్తక మెత్తి పఠించును.)

"క. ధని, యధనుఁడు ; రూపసి, యూ
ప్పనివాఁడు ; వివేకి, మూఢ భావుఁ ; డరోగుం,
డనుగతరోగుఁ ; డనక యం
గన పతిఁ బాటింపవలయుఁ గామధ్వంసీ !"

దామో—వహ్వా! వహ్వా! సరసాల కెత్తున కెత్తైన పద్యము ! మిత్రమ! తరువాత మెల్లఁగా వల్లెవేసెదఁ గాని—అరటిపండు వొలిచినట్లు దీని యర్థమంతయు విడఁదీసి చెప్పుము.

బిల్వ—భర్త ధనవంతుఁడు కానిమ్ము, దరిద్రుఁడు కానిమ్ము- రూపవంతుఁడు కానిమ్ము, కురూపి కానిమ్ము- ఆరోగ్యవంతుఁడు కానిమ్ము, రోగి కానిమ్ము- భార్య యతనిని భక్తితో సేవింపవలె నని దీనిభావము.

దామో—ఓహోహో! మహానుభావుఁడు కవిబ్రహ్మ యేమిపద్యము చెప్పినాఁడోయి! ఇప్పు డతఁడు బ్రతికి యున్నచోఁ బడతీసి పట్టెడు పంచదార నోటఁ గూరక పోదునా! ఈపద్యము వినిపించితినా. మాయింటిదాని నోరు మఱి లేవదు! మాయింటియెదుటి వేపారి పంతుల మూఁడవపెండ్లి పెండ్లాము-కంబె, కాసులపేరు-అవేమో వానిపేరులు నాకు రావు- మీఁదినుండి క్రిందివఱకు నేమేమో తగిలించుకొని బుఱ్ఱాకిబొమ్మలాగున గుమ్మములో నిలుచుండునప్పుడెల్ల మాపాడగట్ట నా కాపిల్లను జూపి, తనకు నే నాలాగున దిగఁబోయ లేకపోతి నని యనెడుమాటలు- ఆముక్కు విఱుపులు- ఆమూతివిఱుపులు-ఆరోసరోసలు ఆవిసవిసలు-ఏమని చెప్పుదును! ఆపైని నాకన్నులు గుంటకన్ను లఁట! నాముక్కు బొఱ్ఱముక్కట! నాదవడలు చప్పిదవడ లఁట! నేను దగ్గఱకు వచ్చిన పాడుముకం పఁట! - మాటాడిన తుంపర తుపా నఁట! నారూపము చూచి తాను బెండ్లినాఁడే యసహ్యపడిన దఁట! పల్లకిలోఁ దల వంచుకొని కూరుచున్నది పదిపాళ్ళందులకే యఁట! భర్తయెంత కురూపి యైనను భార్య యతనికాళ్లు కడిగి నెత్తిని జల్లుకొని తీఱవలసిన దని పురాణము లిట్లు ఘోషించుచుండ-దాని కింత యజ్ఞాన మేమో తప్పక యిప్పుడు తేలవలెను!

రాధ—అన్నా! మావదెన చక్కఁగాఁ జదువుకొనినది కదా!

దామో—అదే వచ్చినచిక్కు! అందువల్లనే దాని కింత యదరిపాటు! అయిన, నిప్పటియాఁడంగు లాఁడంగులు కారు! మర్యాదలు మానిపోయినవి-కట్టుబాటులు కాలిపోయినవి, యెగ్గుసిగ్గు లేటఁ గలిసినవి- పనిపాటలు పడటఁ గలిసినవి; పనికిమాలిన వేషములు-పట్టు

రాని రోషములు ; రచ్చల కెక్కి రాద్ధాంతములు-సీమలు దాటి సిద్ధాంతములు ! ఇంత యేల-ఇఁకఁ గొంతకాల మిట్లు నడచినచో-మగవారినోట మన్నే !

తెరలో—అబ్బాయి !- బిల్వమంగళా !

బిల్వ—(ఉలికిపాటుతో) నాయనగా రెందులకో పిలుచుచున్నారు ! (బిగ్గఱగా) అయ్యా ! వచ్చుచున్నాను. (అని దిగ్గన లేచి వెళ్లును)

రాధ—ఎందులకో మామగారు స్వయముగా వచ్చి పిలిచినారు !

దామో—ఎందులకా ?—మనపురాణము మంటఁ గలుపుటకు ! ఇదం తయు నిందాఁకటి నా శకునమాహాత్మ్యమే !

క. చెడుశకునము, చెడుకలయును
జెడుహాయమును, జెడుగ్రహంబుఁ ♦ జెడుస్నేహంబున్
జెడుపాత్రము, నిజముగఁ దమ
చెడుతనముం జూపకుండఁ ♦ జెందవు తృప్తిన్.

రాధ—(వినుట నభినయించి) అరుగో !-వచ్చుచున్నారులెమ్ము.

బిల్వ—(ప్రవేశించి) ప్రియురాలా ! యీపూఁటకుఁ బురాణము నిలిపి వేసి నాకు దుస్తులు తీసి యిమ్ము. నేను శీఘ్రముగాఁ గార్యస్థానమునకుఁ బోవలెను.

దామో—అయ్యో దేవుఁడా ! ప్రొద్దు వ్రాలలేదు-భోజనాయాసము తీఱలేదు- అప్పుడే యేమి తొందరపని యాసన్న మయినది ?

బిల్వ—మఱేమియు లేదు ; నాయనగారు నేఁటినుండి వ్యాపార మంతయుఁ బ్రత్యేకము నామీఁద విడిచిపెట్టి తాము విశ్రాంతి గైకొన నిశ్చయించుకొన్నారు. అందులకై, ముందు వర్జ్యమున్నందున వెంటనే బట్టలు వేసికొని కార్యస్థానమునకు రమ్మని యాజ్ఞాపించినారు.

రాధ—అట్లయిన మీకుఁ గార్యభార మధికమై యాయాసము కలిగించు నేమో కదా ?

బిల్వ—నాకును నదేభయము కలదు కాని- తండ్రిగారికి విశ్రాంతి కలిగించు నిమిత్తము తల యొగ్గఁ దలఁచుకొన్నాను. చూడు,

ఉ. ప్రాయము వచ్చినంత గృహా♦భారము మూఁపునఁ దాల్చి తండ్రికిన్
పోయిగఁ గూరుచుంట కను ♦ వైన విరామ మెవండు సేకురం
జేయునొ వాఁడె పుత్త్రుఁ డని ♦ చెప్పఁగఁ జెల్లును ; వార్ధకంబునన్
స్వీయ తనూభవప్రతతి ♦ చేత సపర్యలు గాంచు నాత్డఁడే.

దామో.—(దిగ్గన లేచి) అట్లయినఁ జిన్ననాఁడు మా నాయనగారికి నేను గావలసినంత విశ్రాంతి కలిగించినాను. ఎట్లందువా?_ ఆయన పాడుముకుండ్లు పగులఁగొట్టి స్వయముగాఁ బోడుము చేసికొను నవస్థ నివారించినాను ; కొల్లాయగుడ్డలు గోచులక్రిందఁ జించుకొని పూఁటపూఁటకు వానిని పుటముకొను శ్రమ తొలఁగించినాను; పంచాంగములు చించి గాలిపటములు కట్టి ప్రతివారికి ముహూర్తములు పెట్టుబాధ తప్పించినాను. సరి కాని,

గీ. వెలవెలందిని మరగి దు ♦ ర్వృత్తుఁడు తనదు
ధర్మపత్నిని రోయు వి ♦ ధంబుగాను ;
సంతతంబును వ్యాపార ♦ చింతఁ దగిలి—
మన పురాణప్రమేయమే ♦ మఱచె దేమొ ?

బిల్వ.—ఎంతమాట ! ఎన్ని కార్యములు మీఁదఁబడినను మనగోష్ఠి కెన్నఁడును భంగము రానీయను.

ఉ. కుమ్మరపుర్వు పంకమునఁ ♦ గ్రుమ్మరుచు న్మలినంబు మేన లే
శమ్మును నంటకుండఁ జను ♦ చాడ్పున— లౌకికవృత్తులందు ని
త్యమ్ము జరించుచుండియు హృ ♦ దంతరమందుఁ దదీయవాసనల్
క్రమ్ముకొనంగనీయమియ ♦ కాదె వివేక మనంగ ? మిత్రమా !
కాని— యీగోష్ఠి మన మీఁక రాత్రులకు మార్చుకొనవలెను.

దామో.—అట్లయిన నాకు మఱియు సంతోషము— నడువుము

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

చింతా

ద్వితీయాంకము

—(౧)—

రంగము :—చింతామణి సౌధము

(శ్రీహరి చింతామణులు ప్రవేశింతురు.)

శ్రీహ.—సరికాని— నామాట నీ కింత నాటకున్న దేమి ?

చింతా.—ఏమాట ?

శ్రీహ.—ఈభవానీశంకరు నింతటితో వదల్చివేయవలసిన పని యెన్ని సారులు చెప్పినాను ?

చింతా.—అవునుగాని— అంతసొమ్ము పెట్టినవాని నింతలోనే యావలకుఁ గొట్టలేక చూచుచున్నానమ్మా ? చూడు—

సీ. వగలును వలపులు • వర్షించి తొలినాఁడె
తిరుగనిపిచ్చి యె • త్తించినాను
వచ్చిన నెలలోనె • మచ్చికమీఱ లా
లించి మాన్యమ్ము ల • మ్మించినాను
బన్నసరాలకై • పట్టుపుట్టములకై
యిల్లు విక్రయము చే • యించినాను
దినవెచ్చముల కని • తినుబండముల కని
పెండ్లాము నగలు మా • ర్పించినాను
అన్ని వగలు చూపి • యిన్ని రీతుల మాపి
యెట్టు లింతలోనె • యేఁగు మందు ?
ఆతఁ డున్న రన్న • నాతనికడఁ గొన్న
ద్రవ్య మెట్లు మనకు • దక్కునమ్మ !

శ్రీహ — ఇదిగో యిదియే నీ దగ్గఱనున్నలోటు ! ఈశ్రీరంగనీతులే నిన్నుఁ జెఱచుచున్నవి ! నీయందమునకు నీచందమునకు నీవిద్యకు నీతెలివికి ఈలోటు లేనియెడల నీపాటికి కోట్లు గడింపకపోదువా ?

గీ. విత్త మున్నంతవఱకును ♦ విటుని మానము
కోరి నెత్తిపై నెక్కించు ♦ కొనఁగ వలయు ;
విత్త ముడిగినతోడనె ♦ బిడియ ముడిగి
కుక్కనుంబోలె బయటికిఁ ♦ గొట్టవలయు.

చింతా — అమ్మా ! నీకాలములో నీ వట్లే చేసితివా ?

శ్రీహ — నేనా !-నామాట చెప్పవ లెనఁటవా ?

సీ. కడులోభి యైనను ♦ కరఁగించి క్షణములో
కొసరి వంచలు వేలు ♦ గుంజినాను
పులివంటివాఁ డైనఁ ♦ బూఁటలోఁ గుక్కను
గాపించి వాకిటఁ ♦ గట్టినాను
కోటీశ్వరుం డైనఁ ♦ గుమ్ములోనఁ గా
లిడ పకీరునిఁ జేసి ♦ విడిచినాను
పరమనైష్ఠికుఁ డైనఁ ♦ బడదీసి నోటను
బెట్టి యెంగిలి తిని ♦ పించినాను
పయిక మున్నంతవఱకును ♦ ప్రతినిమిషము
వలపు గురిపించి, పయికము ♦ వట్టిపోయి
నంతనే కంతుఁ డేని యౌ ♦ కింత యైన
నెనరు చూపక మెడఁ బట్టి ♦ నెట్టినాను.

చింతా — మొత్తముమీఁద నేనుమాత్రము నీకుఁ దీసిపోయిన దేమున్నది కాని- అమ్మా ! నేను పెద్దదాన నగుసరికి మనయింటఁ బూతికపుల్లయైన లేదు గదా- ఆ గడించిన దంతయు నేమి చేసితివి ?

శ్రీహ — అదిగో అదే నావల్ల జరిగిన పొరపాటు ! ఒకప్పుడు నా కొకపిసినిగొట్టు పీనుఁగు దాపుర మయినాఁడు. వానియొద్దనుండి పయికము లాగుటకై వానికి త్రాగుడు నేర్పవలసి వచ్చినది. వాని

నేర్పుటకై వానితోపాటు నేనుగూడ త్రాగవలసి వచ్చినది. చివరకు వాఁడు వదలినను- వానికొఱకు నేర్చుకొన్న త్రాగుడు వదలినది కాదు. అందువల్ల సంపాదించిన దంతయు సారాతిత్తులకు సమర్పింప వలసినదాన నయితిని!

చింతా—వయసులో నెంతగడించినను వార్ధకము వచ్చుసరికి కూడుగుడ్డ లుండవా దని మనకులమునకు శాస మున్నదంట కాదా ?

శ్రీహ—ఆశాప మిప్పు డమలులో లేదు. పూర్వపు విటులు వయసుమళ్ళిన వారకాంతను- వాడిన పూవునుంబలె- మూచూచెడివారు కారు. ఇప్పటివారు- చివికిన యావకాయ పేడునుంబలె- చివరివఱకు విడుచుట లేదు. అందువల్ల నాశాపమున కిప్పుడు సటిమపోయినదన్న మాట. దీని కేమి కాని- యీపీనుఁ గేమయినాఁడు ?

చింతా—ఎవరినో అప్పడిగినాఁడఁట- వా రీపూఁటఁ దప్పక యిచ్చెదమని వాగ్దానము చేసినారఁట- అందులకై వెళ్ళినాఁడు.

శ్రీహ—ఈపట్టణములో నీపాడు మొగమున కప్పిచ్చుట కింకను మిగిలినవా రెవ్వరు దేవుఁడా! వట్టిది వట్టిది- నేను నమ్మను. తేఁగలిగినచోట నెల్ల నిదివఱకే తెచ్చినాఁడు. ఈయూర నితని కప్పిచ్చువారిఁక నెవ్వరును లేరు. ఇవి యన్నియు నిన్ను బుట్టలోఁ బెట్టుటకు పన్ను బూటకములు. అయినను, సెనగలు తిని చేయి కడుగుకొనినట్లు ఋణములమీఁద సాతాళించి సాగనంపవలసినదే కాని- యిన్నిదినము లొకనితో సరస మేమిటి!

చ. దినమున కొక్కనిం దెలిపి ♦ తేటలఁ గోడను గోచిపాతరా
యనిగ నొనర్చి; వేఱొకని ♦ కాతని స్థాన మొసంగి; యింక నొక్కని కది మాటయిచ్చి,మఱొ♦కానొక జారునిఁగూర్చి యుచ్చులొగ్గిన నెరజాణయే గణిక ! ♦ కీరితిఁ గాంచుఁ గులంబునం దదే.

అదికాక—

చ. పడపుఁబడంతికి న్వయసె ♦ ప్రాణము, ప్రాయపు టందచందముల్
కడచినఁ బీనుఁగుం గనిన ♦ కైవడిఁ జూతురు; కాన, భోగినుల్

పడుచుతనంబునందె తమ ♦ ప్రజ్ఞ బయల్పడ రెండు చేతులం
గడన మొనర్పఁగా వలయు ♦ గాలము లై విట మీనకోటికిన్.

చింతా—అమ్మా! యీచదువంతయు నాకుఁ జిన్ననాఁడే నేర్పితివి కదా – యిప్పుడు మరలఁ బారాయణ మెందులకే?

శ్రీహ—ఎందులకా?– నీవు వట్టి వెఱ్ఱిబాగులదానవు. నాకడుపునఁ బుట్టితి వన్నమాటయే కాని– నాగుణ మొక్కటియుఁ బట్టుపడినది కాదు. అందువల్ల, నాప్రాణము హరీ యనువఱకును నీకోలె కిట్లు నిత్యము ప్రాకులాడక తప్పదు. చూడు,

గీ. చెఱకు రసమెల్లఁ బీలిచి ♦ చెత్త యవలఁ
బాఱవైచెడు చందానఁ ♦ బడపుఁగత్తె
విటునిసర్వస్వమును బిండి ♦ పిప్పి యైన
వెంటనే యవ్వలకుఁ గొట్టి ♦ వేయవలయు.

కాఁబట్టి, నామాట విని, వీని కింతటితో బుఱ్ఱగోకుడు పెట్టి సాగనంపు. లేదా–నాకు విడిచిపెట్టి నా మహిమ చూడు–క్షణములో శంకరగిరి మన్యములు పట్టించెదను!

చింతా—అమ్మా! నీశక్తి నే నెఱుఁగుదును గాని– నేఁడో రేపో నేనే చెప్పెద నీ వూరకుండుము.

శ్రీహ—అట్లయిన సరియే—యిఁక నేను గ్రిందికి వెళ్ళెదను, (అని రెండడుగులు వేసి) అన్నట్లు ముఖ్యముగాఁ జెప్పవచ్చినమాట చెప్పనే లేదు! (అని మరల వెనుకకు వచ్చి) పెద్దిసెట్టికొడుకు మనవీథి నీపూఁట మూఁడు నాలుగు సారులు తారులాడినాఁడు. ప్రతిసారియు నతనికన్నులు మనయింటిమీఁదనే యున్నవి. చూడు–

గీ. వలపురోగంబు పుట్టని ♦ వాఁడు సాని
వాడకే రాఁడు; వచ్చెఁబో ♦ వారియింటి
వంకఁ గన్నెత్తి చూడఁ; డె ♦ వ్వాఁడు చూచు
వాఁడు మనయింట బంటగు ♦ వాఁడె సుమ్ము.

అదిగాక– అతఁడీమధ్య తంౘ్రడికన్నులలో కారము చల్లి, కాసులకు కాసులు తెచ్చి కర్చుపెట్టుచున్నాఁడని కూడ విన్నాను. ఇంత యేల– యీమధ్య రంగనాయకికి పట్టిన సడుమంతరపుసిరి యంతయు నతనివల్లనే యఁట!

చింతా—ఆసంగతి వినియే– మొన్నటి పెండ్లిమేజువాణీలో నా కతఁడు వసూలుతాంబూల మిచ్చునప్పుడు రవంత రంగుచేసినాను. ఈతారులాట దానిఫలితమే కావలెను.

శ్రీహ—మేళముల ప్రయోజనము చూచితివా! ఇంతగా దిఁకనూరింతలు గడించినను– చక్రవర్తిప్రాపకము సంప్రాప్తమయినను– మనము మేళములు మానరాదని నేను మొత్తుకొనుట యిందులకే.

సీ. ఊరూరునకును సం ♦ చారంబు సలుపుచు
పదిమంది కంటను ♦ బడఁగ వచ్చు
మస్తాబు మఱుగున ♦ ముదిలంజెయును లేఁత
పిందె వోలెను గాని ♦ పింప వచ్చు
కోడిగ మాడియో ♦ కొంగు తాఁకించియో
క్రొత్త వారికి మరుల్ ♦ కొలుప వచ్చు
ఉంచుకొన్నాతని ♦ యులుకు లేకుండఁగ
కొల్లగా నార్జించు ♦ కొనఁగ వచ్చు
ఇంత యేటికి?– వినుము! కా ♦ సింతపాటి
తెలివి తేటలు కలవేని ♦ దేవునైన
వెంటఁ గుక్కను వోలె ర ♦ ప్పింప వచ్చు!
వేశ్యలకు మేళమే పది ♦ వేలు సొమ్ము.

చింతా—(తనలో) సందేహ మేమి!– విటశలభములను భస్మీకరించుటకు మేళములు కారుచిచ్చులే!

గీ. మిడుత కార్చిచ్చు నారసి ♦ మిడిసిపడుచు
వచ్చి, చొచ్చి, నశించెడి ♦ మచ్చుగాను;
విటుఁడు మేళంబులో వేశ్య ♦ వేష మరసి
భ్రమసి, తగులుడువడి, చెడి ♦ నమసిపోవు!

ఈవిధముగా నిప్పటికి నాచేత మాడిపోయిన మగమిడుత లెన్ని యుండునో! (పయికి) అమ్మా! నీవు చెప్పినది నిజమే అది కాక-యిప్పుడు మొగ్గలజేరమొకటి మోపుగా నున్నది! ఈసుబ్బి సెట్టి మొన్న, అఱగంటలో నా కాఱుకాసు లర్పించినాఁడు!

శ్రీహ—సరి, యిఁక నేమి! అట్లయిన రుచి తగిలిన దన్న మాటయే! ఈసారి యిటువచ్చినప్పుడు నీకుఁ దెలియఁజేసెద - నీవు డాబా మీఁదినుండి తప్పక యొకసారి కనఁబడుము. ఊరక కనఁబడిన నుపయోగము లేదు సుమా!-

గీ. తళుక్కుచు తళుకుక్కు మనుచును ♦ తార వలయు,
నగుచు వాల్చూపు లెడఁదను ♦ నాటవలయు,
దగ్గి సకిలించి వెనుకకు ♦ తగ్గ వలయు;
నిటుల నాకర్షణము సేయు ♦ కిటుకు లివ్వి.

చింతా—ఈసంగతులు నా కిపుడు క్రొత్తగా నేర్పఁ బని లేదు కాని-తనతండ్రి మనయింటికి వచ్చుచుండుట యాతఁ డెఱుఁగ కుండునా?

శ్రీహ—ఎఱిఁగిన నేమి- యెఱుఁగకున్న నేమి; ఆభేదము మన కెన్నఁడును లేదు: ఆ యెగ్గుసిగ్గు లిప్పుడు మనతోపాటు మాయిండ్లకు వచ్చువారికిఁ గూడ పోయినవి! (వినుట నభినయించి) ఎవరు చెప్పుమా వచ్చుచున్నారు? చిత్రకాదుగద? (చూచి) అదిగో అదియే.

చిత్ర—(ప్రవేశించి) అమ్మా! యెవరో సుబ్బిసెట్టిగా రంట- పెద్దిసెట్టిగారి కొడుకంట- లోపల కొచ్చి- అక్క యేం చేస్తోందని అడిగారు. మేడమీదున్నాదని సెప్పాను. ఆమట్టున-అదేంటి సెప్మా?-

శ్రీహ—సరే తెలిసినది లెమ్ము. నీనోటినుండి మాట యూడిపడుసరికి ఊరు మాటుమడఁగును! అమ్మాయి! పట్టఁదలఁచిన చేఁప పయికే తేలినది! చిత్రా! నీవు వెళ్ళి- కాదు కాదు, నీవుండు- నేనే పోయి నెట్టుకొని వచ్చెద. (అని నిష్క్రమించును.)

చింతా—(తనలో) అయ్యో దేవుఁడా! యీమిడుతకాయ వింతలో నే మాఁడినదే! అయిన, నతనిత ప్పేమున్నది!

చ. పడఫ్ఁబడంతి కంటఁబడ ♦ భావమునం దృటిలో వికార మొ
క్కఁడు ప్రభవించి తుత్తుమురు ♦ గా నొనరించు వివేకవల్లికన్
పడుచుతనంపుఁ దిమ్మిరియుఁ♦బైకపు మైకముఁ గూడి యవ్వలన్
నడు నడు మంచు వాని నడ ♦ నంబుగను న్మడఁబట్టి నెట్టెడున్.

(పయికి) చిత్రా! వసారాలోని కుర్చీలు రెండు తెచ్చియిచ్చట వేయుము; ఆకులు పోకలు పళ్ళెరములో వేసి, అత్తరుదానుతో బల్లపై నుంచుము. అలమారులోని యగరువత్తులు నాలుగు తీసి వెండిచెట్టున గ్రుచ్చి వెలగింపుము—తెలిసినదా?

చిత్ర— తెల్సింది, తెల్సింది (అని యాపనిమీఁదఁ జనును.)

చింతా—ఛీ! పాడువృత్తి యేమివృత్తి యిది!

ఆ. ఎఱుఁగవలయు విటుని ♦ యెడఁద సొంతముగ; స
హింపవలయు వాని ♦ యేహ్య మెల్ల;
మసలవలయు నతని ♦ మదికెక్కునట్లుగ; ట్లూడి
పడుటె యెపుడు గాక ♦ పైక మురక!

(అని నిలువుటద్దముకడకుఁ బోయి పాపట దిద్దుకొని, పావడ నవరించుకొని, అత్తరు రాచికొని, గదిగుమ్మముకడ నిలుచును.)

శ్రీహ—(సుబ్బిసెట్టితో మరలఁ బ్రవేశించి) అమ్మి! సుబ్బిసెట్టిగారు సుబ్బిసెట్టిగా రని యాకేరీతిఁ బలువరించితివి. ఇరుగో నీ సుబ్బిసెట్టిగారు. బాబు! ఏమి చెప్పుదును!—మొన్న మేజువాణీ కచేరీలో మిమ్ముఁ జూచిన దాఁట—అది మొదలు రేబవళ్ళు మీధ్యానమే.

సుబ్బి—(వెకిలినవ్వుతో) అబ్బో! అబ్బో! నిసంగా!—నాతోడే?

శ్రీహ—మీతోడు బాబు! బిమ్ములను చంపుకొని తిన్నట్లు! పెద్దముండను—మీతో పెడేలున నబద్ధ మాడుదునా? అయినను; మీ కా యనుమాన మెందులకు?—

కం. మీయందము, మీ చందము,
మీ యైశ్వర్యానుభూతి ♦ మీ చతురతయున్

మీ యీవియుఁ బరికించిన
నేయింతి మిము న్వరింప ♦ దీక్షితిలోనక్షా?

సుబ్బి—అబ్బో! అబ్బో! అల్లాగైతే నే నిల్లుబయిదెల్లినేళ మంచిది! తోక లొటలొట లాడిస్తూ దొరకు క్కెదురుగా వొచ్చింది! అన్నట్టు కుక్కమా కెందుకూ– యియ్యాళ మంచం దిగుతూ మా అత్తప్ప మొహం సూశాను! యదవదైనా–దాని మొహం సూస్తే యేదో లాబం తగిలిం దన్నమాటే!

శ్రీహ—మీమాట కేమి కాని– మాయమ్మి యీప్రొద్దేదో మంచి మొగమే చూచినది. కాకున్న మీరు వచ్చుట తటస్థింపదు. లోపలికి రమ్మన వేమే?—ఇన్నాళ్ళకు వచ్చినా రని కోపమా యేమి?

చింతా—నాకేమి కోపము!–రంగనాయకి యిల్లు విడిచి రమ్మనినమాత్ర మాయన వత్తురా!

శ్రీహ—ఛీ! ఛీ! అదేమే అట్లనెదవు! పాడురంగనాయకి!–రంగనాయకియింట నాయనయెత్తు రత్నములు పోసిన నడుగు పెట్టుదురా! రూపమునకా: మన్మథుఁడు–భాగ్యమునకా: కుబేరుఁడు–ఈవికా కర్ణుఁడు–ఈయనకు రంగనాయకియిల్లు కర్మమేమి! ఏమి బాబు! మాటాడ రేమి?– అంతేనా?

సుబ్బి—అంతే, అంతే! అమ్మతోడు! అబద్ధ మెందుకు– యెవరోయీ డ్బికెత్తే యే డెనిమిదిసార్లు కావో సెల్లేను. అయితే అత్తమ్మా తెల కడుగుతాను– దానింటి కెల్లటం తప్పే అంటావా?

శ్రీహ—తప్పా– తప్పున్నరా! మీదర్జా యెక్కడ– మీషో కెక్కడ– రాలుగాయముండ–రంగనాయకి యెక్కడ! మీవంటివా రటువంటిదానిగుమ్మము త్రొక్కవచ్చునా?

చింతా—అమ్మా! నీకు వెఱ్ఱియాయేమి? రంగనాయకిని విడిచి యాయన రవంతసే వుండఁగలరా?

సుబ్బి—ఇదుగో!– యీమాటిను: యిహ దాని గుమ్మం తొక్కినట్టు తెలిస్తే– కాండ్రకించి కళ్ళాపులాగ మొహా న్నుయ్యి!–సరేనా?

శ్రీహ—అబ్బా ! యెందుల కంతమాట ! అయితే-బాబు !- మనకు నల్లమందువ్యాపార మేమియు లేదు గద ?

సుబ్బి—మనకు లేదుగాని-మనత్తోరికుంది. యేఁవైనా కావాలాయేటి ?

శ్రీహ—అయ్యో ! కావలెనాయని మెల్లఁగా అడిగెదరా ! పూఁటకు తులము పూర్తిగ కావలెను !

సుబ్బి—అయితే యీ రేతిరి జేగర్త పెట్టి రేపు తాటికాయంత ము ద్దంపుతాను సలిఁవిడీ మింగినట్టు నల్లగా దిగమింగు. సరేనా ?-

శ్రీహ—మంచిది బాబు ! మంచిది- జేబులో చుట్టమున్నదా ?

సుబ్బి—నాకు సుట్టబ్బేసం లేదు. డబ్బిస్తా కొనుక్కుంటావా ?

శ్రీహ—వలదు బాబు ! వలదు- మీ రత్నాల చేతిగుండ రాగిడబ్బు పుచ్చుకొనుట నా కిష్టము లేదు.

సుబ్బి—పోనీ- రూపా యిస్తా పుచ్చుకో! (అని తీసి యిచ్చును.)

శ్రీహ—అమ్మ ! చూచితివి కదా- అయ్య దర్జా! (అని కన్ను గీటి) బాబు ! నా కిఁక సెలవు (అని నిష్క్రమించును.)

చింతా—మాయమ్మ యున్నదని మనసున సందేహించి యూరకుండ- అక్కడినుండి యడుగు కదల్ప రేమి ? (అని చేయి పట్టి లాగును.)

సుబ్బి—(పారవశ్యముతోఁ దనలో) వవ్వా ! వవ్వా ! యేఁవిసుకం! యేఁవిసుకం !-వొళ్ళు తగిలేసరికి- తాఁవరమీ దుడుకునీళ్ళోసుకు న్నట్టు- కళ్ళు మూసుకుపోతున్నాయి ! ఓ రయ్యల్లో ! యిది సుకాలపుట్ట కాని-సామాన్నెంసాని కాదట్టో ! (అంతలోనులికిపడి) వుండుండు ! వొక్కమాట టూక్కమాట ! అమ్మతోడు ! లోవ లేదో సప్పుడయింది- యెవరో వున్నట్టున్నారు ! (అని వడకును)

చింతా—(నవ్వుచు) మీ రంగనాయకి !

సుబ్బి—(ఈడిగిలఁబడుచు) అయ్యల్లో ! కొంప మునిగింది ! దాన్నింటో దాసి, తాళఁ వేస్తోన్నట్టు తెలకి- నోటికొచ్చినట్టు పేలేశాన్రా దేవుఁడా ! ఓలత్తప్పో !-నీమొహాం మొద్దులు కానో !-యెవారఁ పిల్లా యెల్లికిలబడ్డా దేఁవే !-

చింతా—(పకపక నవ్వుచుఁ దనలో) రామరామ! పీఁడు పట్టి వెట్టి వెంకటాయ! ఇటువంటివాజెమ్మ లందఱుఁ నిటు లగుచున్నపుడు వేశ్యల కేమి లోటు! (పయికి) భయపడకయ్యా! రంగనాయకి కాదు! మా చిత్ర లోపల నేమో సర్దుచున్నది. చిత్రా! నీపని యైనది కాఁబోలు నిఁక వెళ్ళుము.

చిత్ర—(లోపలినుండి వచ్చి వెకిలినవ్వుతో) హాయక్క సక్క న్నంచుంటే-మాబావగారి మొహాని కెంతెలు గొచ్చిందో!(అనినిష్క్ర)

సుబ్బి—(సంతోషముతో) అబ్బో! అబ్బో! నామొహానికే! అన్నా! అద్దఁవుంటే యెగాదిగా సూసుకుందును గందా?

చింతా—గదిలో కావలసినన్ని యద్దము లున్నవి రండు. (అని తీసికొనిపోయి) మీరంగనాయకి చక్కనిదా?- మాచిత్ర చక్కనిదా?

సుబ్బి—రంగనాయకి మనసిత్తర కాలిగోరుకుసుద బలాదూరు!

చింతా—అట్టిదానియింటి కెందులకు వెళ్ళినారు?

సుబ్బి—బుద్ధి గడ్డి తిని! సెప్పుకుంటే సిగ్గు!—నువ్వు-నువ్వనే కాని-వోష్టిమా టయినా మీ రసలేదు సుఁవా! మీ మరేద సూస్తే కడుపు నిండిపోయి- కళ్లంట నీ ళ్ళోస్తున్నాయి!

చింతా—(తనలో) పాపము! ఈమర్యాద యెంతసేపో-యెఱుఁగఁడు! (పయికి) పెంపుడుముండ-మర్యాదసంగతి దాని కేమి తెలియును!

సుబ్బి—పెంపుడుముండనఁగా?

చింతా—అనఁగానా? మాజాతి కిపుడు సంతానయోగము తగ్గిపోయినది. అందువల్ల-

గీ. హద్దు చెడి కని పొట్టకై ♦ యమ్ముకొనెడి
సాలె, యుప్పర, యానాది ♦ చాకి, పాకి
యాంధ్ర, జేంద్ర పిల్లలఁ గొని ♦ యిందువదన
చంద్రవదనలఁ గావింత్రు ♦ సాను లిపుడు.

ఆకారణము చేత,

గీ. ఆటపాటలు చచ్చె, దు ♦ రాశ హెచ్చె,
వినయము నశించె, దుర్నీతి ♦ విస్తరించె,

కట్టుబాటులు మాతె, సం ♦ కరము మీతె,
కాసులం బయ్యె నెటు గణి ♦ కాకులంబు.

సుబ్బి—అయితే సాని– అల్లా కేం గిడుతుంది ?

చింతా—గిట్టుకేమి !–వాండ్రసనియే యిస్తాడు వాటముగా నున్నది !

సీ. మెరికవీధిని బెద్ద ♦ మేడ కట్టిన చిట్టి
సంతలోఁ గొన్నట్టి ♦ చాకిముండ

సుబ్బి—అల్లాగా ! అందుకనే– ముండ దగ్గిర కొస్తే మురికోసన !

చింతా—మీసందు చివరను మిద్దెలో నివసించు
వనజాక్షి కూఁతురు ♦ వాడముండ

సుబ్బి—అదుగదీ ! అందుకే సెత్తముంఁడ దగ్గిర కొస్తే సేసలకంపు !

చింతా—బండిమీఁదను గాని ♦ బయటికి రాని యా
నగరాజతనయ యా ♦ నాదిముండ

సుబ్బి—యేంటీ ! అందుకనే సెండాలమ్ముండ జేబు త్రదుఁవుతుంది !

చింతా—నాల్గుదివాణముల్ ♦ నట్టేటఁ గలిపిన
యిందీవరిక యాక్క ♦ యీాండ్రముండ

సుబ్బి—సీ ! సీ ! సీ ! అందుకనే కానిముండ దగ్గిరకొస్తే కల్లుకంపు !

చింతా—పుడమి దైవికముగ పడి ♦ మొలచినట్టి
మొక్క పెనువృక్ష మగునట్లు ♦ మూడుపాళ్లు
పయికొలంబులనుండి సం ♦ ప్రాప్త మయిన
వారె పెదసాను లగుచున్న ♦ వారు నేఁడు ?

సుబ్బి—పోనీ–మంచిపిల్లల్నే పెంచుకోరాదూ ?

చింతా—మంచిపిల్లలు మా కెట్లు దొరకుదురు ? అది కాక – బాపన పిల్ల, రాచపిల్ల, గొల్లపిల్లలు, దొరకినను పెంచుకొనము.

సుబ్బి—అదేవీ ?

చింతా—బాపనపిల్ల యాచారవంతురా లగును ; రాచపిల్ల పౌరుష వంతురా లగును ; గొల్లపిల్ల వెఱ్ఱిబాగులది యగును ; ఈమూఁడును బడవవృత్తికిఁ బనికిరానివే.

సుబ్బి—కోఁవటిపిల్లను పెంచుకుంటారా ?

చింతా—(తనలో) నయమే! కోఁతిపిల్లను బెంచుకొందురా యని యడుగ లేదు! (పయికి) కన్నులలోఁ బెట్టుకొని పెంచుకొందుము.

సుబ్బి—అయితే, నా కాడపిల్ల పుట్టినా నీ కిస్తాను.

చింతా—(తనలో) నీవేమో వెలుగుగొడ్డుకంటె వేయిరెట్లు చక్కనివాఁడవు! నీభార్యయేమో రక్కసి బొగ్గులలో రామచిలుక! మీయిరువురకుఁ బుట్టినపిల్లను బెంచుకొనినచో నాయదృష్ట మడుగనా! (పయికి) పోనిండు ఈయకపోయినను ఇచ్చినంతమాటన్నారు- కూర్చుండ రేమి! (అని కుర్చీమీఁద కూలదీయును.)

సుబ్బి—నువ్వో మఱి? నువ్వుకూడా కూకుంటేగాని నాపానం వోరుస్తుందా! (అని వ్రేళ్లయుంగరము లగపడున ట్లభినయించును.)

చింతా—(తనలో) వీనియభినయము కాల! వ్రేళ్ళయుంగరములు నాకగపడవలె నని వచ్చినదిమొద లోకేయభినయము!– క్రొత్తసానికడకుఁ బోవునపుడు కోడెగాండ్రకుఁ బుట్టుపుండ్లలో నిది యొకటి!

ఉ. రాగము తీయఁబూనుట! స • రాగము లాడుట! మేనిసొమ్ము లే
లాగుననైన సాని కను • లం బడఁజేయుట! డాబు లూరకే
వాగుట! చప్పుడౌకరణి • పైకము తట్టుట! భోగి పోలికన్
త్యాగివలె న్నటించుట! వి • టావలి చేష్టలు క్రొత్తచోటులన్!

(పయికి) కూర్చుండుట కేమి కాని– సెట్టిగారు! కలిమిలో లోటులేనివారుగదా–! గాజుతాలయుంగరములు ధరించినా రేమి?

సుబ్బి—గాజురాళ్ళా! గరబాదానంనాడు గదిలో కెళ్లనంటే– మా మాఁవ మూడొంద లోసి కొనిపెట్టిన రవ్వ లుంగరాలు గాజురాళ్ళుంగరా లన్న గాడి దెవడు?

చింతా—ఎవ రనఁ గలరు?–తిన్నఁగా కనఁబడక నేనే యన్నాను.

సుబ్బి—అయితే, యీపాలి తిన్నగా సూడు! (అని చేయి చాచును)

చింతా—మీవ్రేలి నుండఁగా వానినాఁడెము నా కెట్లు తెలియును?

సుబ్బి—అయితే, అంతనుమానఁ వెందుకూ?– నీసేతిసే వుంచుకుని నిదానంగా సూడు. (అని యొకయుంగరము తీసి యిచ్చును.)

చింతా—(వ్రేలి నుంచుకొని) మీరు చెప్పినట్లు రవ్వలుంగరములే కాని— ఒక్కటి యుంచుకొనిన నా కంతయందముగా లేదేమి ?

సుబ్బి—అయితే, రెండోదికూడా వుంచుకునే సూడు— అబ్బెంతరంవే వుంది ? (అని రెండవది తీసి యిచ్చును.)

చింతా—(దానింగూడ వ్రేలి నుంచుకొని యటు నిటు చూచి) ఇప్పు డందముగానే యున్నవి కాని— వీనిని నా కిచ్చినట్లు తెలిసిన మీ రంగనాయకి మిమ్ములను బ్రతుకనీయదేమో !

సుబ్బి—(తనలో) వోయి దేవుఁడా ! యీవుంగరా లిది మింగయ్యా లనుకుంటోంది కాఁవోసు ! యెదువ్వైనా యేడ్వానుకాను !

చింతా—ఏమిటియాలోచించుచున్నారు? ఏలయిచ్చితినని కాంబోలు! అట్లయిన నివిగో మీయుంగరములు! (అని తీయునట్లు నటించును.)

సుబ్బి— తియ్యకు తియ్యకు ! అమ్మతోడు ! తీస్తే వొట్టు ! నన్ను సంపుకు తిన్నట్టే ! యెక్కడో యెత్తిమొగంలా గున్నావు !

చింతా—అంతవొట్టు పెట్టినారు గనుక ఆఁగినాను. ఆఁగకున్న నీకు నెల్లకాలము దెప్పుదురు. తాంబూలము వేసికొనెదరా ?

సుబ్బి—వోయబ్బో ! తాంబోళానికీ నాకూ సగం వెఱుక ! యెనకో పా లేసుకుంటే గుండెల్లో డెక్కట్టి నచ్చినంతపని జరిగింది !

చింతా—అట్లయిన నంతపని వలదుకాని— అత్తరు కొంచెము రాచెద ను గూరుచుండుఁడు. (అని బుగ్గల కత్తరు రాచును.)

సుబ్బి—(పారవశ్యముతో) వవ్వా ! వవ్వా ! యేఁవి సుకం ! యేఁవి నుకం ! యిన్ని సేతులు నూశానుగానీ— యీపాటిసెయ్యి కావణ్లో లేదు! యెదవసొమ్ము యేంపోతే యేఁవిలెక్క ! నచ్చినా యిల్లాం టోళ్ళ పాదాలకాడ పడి సావాలి ! వోతాపు తగిల్నా సరేకాని— వోపాలి ముద్దెట్టు కుందునా ?

తెరలో—అమ్మీ ! యెవరో మేళము కావలె నని వచ్చినారు— ఒక సారి క్రిందికి రమ్ము.

చింతా—క్రొత్తమిడుతయేదో దిగిన ట్లున్నది ! (పయికి) మాయ మ్మ పిలుచుచున్నది— పోయి యిప్పుడే వచ్చెదఁ గూర్చుండుఁడు.

సుబ్బి—పాడుముండ !- పానకంలో పుల్లలాగు సమయానికి సక్కా వొచ్చి నాసరదా అంతా సంపేసింది !

చింతా—(శ్రీహరిని గలిసికొని) ఎవరే వచ్చినవారు ?

శ్రీహ—పెద్దిసెట్టి ?

చింతా—పెద్దిసెట్టియే ! యేదో చెప్పి పంపివేయక పోతివా ?

శ్రీహ—వెఱ్ఱిమొగమా ! నాకామాట నీవు చెప్పవలెనా ! నీనిమిత్తము పయికి వ్రాసిన రవ్వలగాజులు వచ్చిన వఁట- ఒడాయి కతఁడవి బయటి కగపడునట్లు చేతఁ బట్టుకొని వచ్చినందునఁ జూచి- సమయము తప్పిన మరల నేమిబుద్ధి పుట్టునోయను సందేహముచేత- ఎవరో జమీందారుగారు అమ్మాయిని చూడవచ్చి మేడమీఁద నున్నారని చెప్పి క్రిందిగదిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి వచ్చినాను. వీఁడేమయిన చేఁపినాఁడా !

చింతా—చేఁపకున్న చేయిదాఁటి పోనిత్తుమా ! ఇవిగో యుంగరములు (అని యిచ్చి) నేను పెద్దిసెట్టియొద్దకుఁ బోయెదను గాని-నీవు సుబ్బిసెట్టియొద్దకు వెళ్ళి, రేపు రమ్మని చెప్పి వెనుకమెట్లగుండ దొడ్డిదారిని బంపివేయుము. (అని నిష్క్రమించును)

శ్రీహ—వెఱ్ఱిమొగము ! రేపు రమ్మని చెప్పవలె నఁట ! రే పెవరో- తా నెవరో ! పూర్తిగా పురెక్కించి యీరాత్రియే రమ్మనెద. (సమీపించి) అల్లుఁడుగారు ! అదృష్ట మనఁగా మీది ! మాపిల్లకు మీ మీఁద మన సిట్టే కుదిరింది.

సుబ్బి—అబ్బో ! అబ్బో ! నిసంగా! అమ్మతోడే? సేతులో నెయ్యెయి.

శ్రీహ—మిత్తోడు. కాని, దానిని దక్కించుకొనుదారి మీకు తెలిసి యుండవలెను.

సుబ్బి—అయితే, ఆకిటు కేఁపిటో అదికూడా నువ్వే సెప్పు.

శ్రీహ—అబ్బా ! అది యంత తేరగా నున్నదా ! నా కేమిచ్చినారని?

సుబ్బి—యెంతమాటన్నావు ? యేంకావాలో కోరు-యెనకతీస్తే సెప్పు!

శ్రీహ—అదీ- దర్జా ? ఆవలకు పోయి మాటాడుకొందము రండు.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

చింతామణి

తృతీయాంకము

రంగము :—చింతామణి యుద్యానము.

(చింతామణీ భవానీశంకరులు తిన్నెపయిఁ గూర్చుండి ప్రవేశింతురు.)

భవా—ఈపూఁట పూర్తిగా ముస్తాబైనావు ! ఏమిటి కథ ?

చింతా—(మొగము చిట్లించి) క్రొత్తబేరము తగిలినది ! తెలిసినదా ?

భవా—వచ్చినదా కోపము ! ఎంత ముక్కుపట్టని ముత్యమవే !

చింతా—అవు నవును ! ఎవరిమాటలు వారి కింపుగా నుండును ! ఈపూఁట నెవరో తప్పక పైక మిచ్చెద నన్నా రని నమ్మకముగాఁ జెప్పి వెళ్లినందున—మాయమ్మ నోరు కట్టవచ్చును గదా యని మహాసంతోషముతో ముస్తాబై కూరుచున్నందులకుఁ గలిగిన ఫల మిది ! అయిన నది యేమిపాపమో గాని—

క. తమ్మే దైవమ్ముగఁ దమ
నెమ్మనమున నమ్మనీ—గ • ణింపక తమప్రా
ణమ్ముల నేనియు నిడనీ—
నమ్మరు మగవారు స్త్రీజ • నమ్ముల నెపుడున్ ।

భవా—ఏచండాలుఁడు !—నిన్ను నమ్మనివాఁడు నిర్మూలమై పోవును! హాస్యమున కన్నమాట కంత యలుక యెందులకు ?

చింతా—హాస్యమునకు హద్దుండవలెను ! ఒడలుమండు హాస్యమా !

భవా—పోనిమ్ము, పొరపాటుగాని—సుబ్బిసెట్టి యెందులకు—వచ్చినాఁడు?

చింతా—అదిగో ! ఇఁక నేమి! మనసులో నేదో మలిన ముండ నేయున్నది ! అయితే—ఆసంగతి మీ కెవరు చెప్పినారు ?

భవా—నేనే చూచినాను. వీథిగుమ్మమున వచ్చినచో మీయమ్మకంటఁ బడవలసివచ్చు నని పెరటిగుమ్మముకడకు వచ్చుసరికి -తటాలున నతఁడు తలుపు తెఱచుకొని, పడాలున బయటికి వచ్చినాఁడు. ఆపాటున నన్నుఁ జూచి యతఁడును — అతనింజూచి నేనును దెల్లపోయినాము. అంతట నతని కనుమానము కలుగకుండునట్లు కోడిగములాడుచుఁ గొంతదూరము వెంట వెళ్ళినాను.

చింతా—(తనలో) అతనిరాకనుగూర్చి యీతఁ డడిగియే యుండును. అయినను, సుబ్బిసెట్టి కోమటిబిడ్డ. కోమటిబిడ్డ సాధారణముగా కోసినను నిజము చెప్పఁడు. కాని, యతఁ డేమిచెప్పెనో తెలియనప్పుడు నే నేమిచెప్పినను చిక్కే ! ఇవిగో యివియే వెలయాలి తెలివితేటలు వెల్లడిసేయు ఘట్టములు !

గీ. తప్పుపని సేయఁ గలుగుట • గొప్ప కాదు ;
చేసినది బైటఁబడునపు • సిగ్గు నెగ్గు
విడిచి ధైర్యముతో గోడ • పెట్టినట్లు
బొంకనేర్చుటె వెలయాలి • ప్రోడతనము.

(ఆలోచించి) సరి కానిమ్ము-ఈత్రోవ త్రొక్కి చూచెదను. (పయికి) ఎందుల కేతెంచితి వని యతనినే యడుగక పోతిరా ?

భవా—అడిగినాను-మేళము కావలసి వచ్చినా నని చెప్పినాఁడు.

చింతా—చెప్పెనుగదా ?- ఇఁక మీసందేహ మేమిటి ?

భవా—నాసందేహమా ?- చెప్పినఁ గోపగించుకొనవు గద ?

చింతా—కోప మెందులకు ?-నాయం దేమేని పాప ముండినఁ గదా !

భవా—సెబాసు !-అదీమాట ! ఇదిగో యిప్పుడు చెప్పెదను: మేళము కొఱకు వచ్చినవాఁడు -విచ్చలవిడిగా వీథిగుమ్మమున పోక-బెదరుచు పెరటిదారిని పోవుట యేలని నాసందేహము. అదిగో ! మొగము చిట్లించుచున్నావు ! అప్పుడే వచ్చినది కోపము !

చింతా—అట్లయిన నాసంగతి కూడ నతనినే యడుగక పోతిరా ?

భవా—అంతలో నొకబాల్యమిత్త్రుఁ డగపడి బహుకాల సమావేశము

వలని పరమాదరముచేతఁ గుశలప్రశ్న చేయుచుఁ గూడఁ దీసికొని పోవుటంజేసి యడుగుట కవకాశము లేకపోయినది.

చింతా—అట్లయిన నేనే చెప్పెద నాలకింపుఁడు. మేళమునుగూర్చి మాటాడుటకై మాయమ్మ యతనిని మేడమీఁదికి వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చినది. ఇంటికి వచ్చినవారిని మర్యాద చేయుట ధర్మము కనుక గూర్చుండు మని కుర్చీవేసి తాంబూల మీయఁగా— నతఁడు వచ్చిన పని విడిచిపెట్టి యధిక ప్రసంగములు మొదలు పెట్టెను. అందులకుఁ జిరాకు వచ్చి, చప్పున నేను మేడ దిగి చక్కఁబోయితిని. మాయమ్మ నామనసు కనిపెట్టి, తోఁటఁ జూపుట కనుమిషమీఁద నాతని దొడ్డిలోనికిఁ దీసికొనిపోయి, యాదారినే యవలకు సాగనంపినది. నమ్ముఁడు నమ్మకపోండు—నడచినసంగతి యిది.

భవా—వెఱ్ఱిమొగమా! నీమాట వేదముగా నెన్నఁడునమ్మ లేదు! నాతో నీ వెన్నఁడు నలుసంత యబద్ధ మాడవనియే నా నమ్మకము.

చింతా—మీతోడనే కాదు- ఎవ్వరితోడను నే నబద్ధమాడను. చింతామణి యీకులములోఁ బుట్టవలసినది కాదని చిన్నలుఁ బెద్దలు నన్ను శ్లాఘించుట కిదియే కారణము.

భవా—సందేహ మేమి? ఎవరి మాటయో యేల?— నే నెన్నిసారులు శ్లాఘింప లేదు?

ఉ. ఎందఱు లేరు వారవన ♦ జేక్షణ లిప్పురమందుఁ - గల్లలం
గందువమాటల న్విటుల ♦ గారడి సేయుచు, దోళ్ళదోఁపుగా
వందలు వేలు గుంజుకొను ♦ వారలె కాని—విశుద్ధవృత్తి నీ
చందమునం గుణాగుణ వి ♦ చారము సల్పెడివారు గల్గిరే!

చింతా—ఏమి లాభము!

ఆ. ఆటవెలఁది యనిన ♦ యంత నే కవులకు
వలెనె యెల్లరకును ♦ జులుకతనము!
గణిక మంచి, గ్రామ ♦ కరణంబు మంచియు
మెచ్చువారు లేరు ♦ మచ్చునకును!

సరి, దీని కేమి కాని- మీరు చనినపని యే మయినది ?

భవా—ఏమగుట కేమున్నది ! దైవము తలఁచుగా ధనికుల నాలుకలు తాటిపట్టెలతోడను- చేతులు చేవమ్రాఁకులతోడను- హృదయము లుక్కు ముక్కలతోడను జేయుచుండును ! ఆపయిని,

గీ. కన్ను లున్నను దీనులు ♦ కానఁబడరు !
వీను లున్నను మనవులు ♦ వినఁగఁ బడవు !
అట్టివారల నాశించి ♦ యాశ్రయించు
వారు కడుఁ జెల్విమాలిన ♦ వారు సూవె !

చింతా—ఇది యంతయు-చావుకబురు చల్లఁగాఁ జెప్పుట కావలయును!

భవా—ఇప్పటి కంతియే కాని- రెండుమూఁడు దినములలోఁ దప్పక సానుకూలము కాఁగలదు.

చింతా—సరి యింక నేమి ! యెప్పటిపాఠమే దిగినది ! మఱొక విశేషము !-ఇదివఱకు " రేపు రేపే ,,- ఆ రేపున కిప్పుడు మఱి రెండు తోఁకలుగూడ తగిలినవి !

భవా—కాదు కాదు ! నామాట కిదవఱకు విని, అప్పుడు నీకుఁ దోఁచిన ట్లనుము ! ఇంతవఱకు నిదిగో యదిగో యని త్రిప్పిన తుంటరి యీపూఁట తోంటచేయి చూపినాఁడు-

చింతా—ఇఁక విననక్కఱలేదు ! అంతట మఱియొక తుంటరి నాశ్రయించినారు- ఆతుంటరి కొన్ని రేపులు గడపి యావలఁ దానొక తోంటచేయి చూపును ! మీ రా తోంటచేతు లన్నియుం దెచ్చి మాయింట తోరణము గ్రుచ్చుదురు ! అంతియేనా ?

భవా—మాట సాంతముగ వినకయే మండిపడిన నే నేమి చెప్పఁగలను !- చిరాకు మాని చివరంట వినుము-

చింతా—ఇక్కడ, కిరువదిదినములనుండి విని విని ప్రాణము విసిగినది- ఇంకను నేమి వినను ! ప్రతిదినము మాయమ్మచేత నేను పడలేక చచ్చిపోవుచున్నాను ! మధ్యాహ్నము మీరు వెళ్ళినది మొదలు మాయమ్మ నన్ను కోసినకోఁతకు నేను గనుక భరించితిని గాని_

మఱొకతె యైనచో మందో మాకో మ్రింగి చావవలసినదే !-
ఇఁక పడలేను ! ఇంతటితో మీదారి మీది ! నాదారి నాది !

భవా—అమ్మయ్యో! అట్లయిన నేను బ్రతుకఁ గలనా !

చ. విడిచితి బంధువర్గముల ♦ వీడితిఁ బ్రాణము లొగ్గుమిత్రులన్
విడిచితి నిల్లు వాకిలియు ♦ వీడితి భార్యను బ్రాఁతచెన్నుగా
విడిచితి నెగ్గుసిగ్గు లర ♦ వింద దళేక్షణ ! నీనిమిత్తమై !
విడువని దేహ మీవు నను ♦ వీడునవస్థ తటస్థ మైనచోన్ !

చింతా—(తనలో) నాచెవు లీపలుకుల నిదివఱ కెన్నినోళ్ళగుండ వి
న్నవో !-యిఁక నెన్నినోళ్ళగుండ వినఁగలవో ! (పయికి) నాయం
దేమిదోష మున్నది ? ఈనెలలో మీ రెట్టిసొ మ్మేగా నిచ్చినారా ?

భవా—ఎక్కడికి వెళ్ళిన నక్కడనే చుక్కయెదు రగుచున్న దేమి చే
యఁగలను ! ఉన్నంతవఱకు నే నేమయిన నుపేక్ష చేసితినా ?

సీ. తాతలనాఁటి షే ♦ త్రము లెల్ల తెగనమ్మి
దోసిళ్ళతోఁ దెచ్చి ♦ పోసినాను
తండ్రి కట్టినయిల్లు ♦ దాయాదులకు విక్ర
యించి వస్తువులు చే ♦ యించినాను
అత్తవా రిచ్చిన ♦ యంటుమామిడితోఁట
యీవు కోరఁగ వ్రాసి ♦ యిచ్చినాను
కులసతి మేని సొ ♦ మ్ములు పుస్తెతోఁ గూడఁ
గొనివచ్చి నీయింట ♦ గుప్పినాను
కులమువా రెల్ల నీ కిది ♦ కూడ దన్న
భార్య నూతికి గోతికి ♦ బఱువు లిడిన
లెక్కసేయక నీయిల్లు ♦ దుక్కవోలెఁ
గాఁచికొని యిట్టు లున్నాను ♦ గలికి ! నేను!

చింతా—(తనలో) పాప మిది యంతయు వాస్తవమే ! కావుననే
కఠినముగాఁ జెప్పుటకు నోరు రాకున్నది ! (పయికి) సరికాని, నేను
మాత్ర మేమిలోటు చేసినాను !-

సీ. తనకుఁ గల్గినదెల్ల ♦ ధారపోసినయట్టి
సీతాపతికి స్వస్తి ♦ చెప్పినాను
మెచ్చి ముచ్చటతీఱ ♦ మేడ కట్టించిన
పోలిసెట్టిని బాఱఁ ♦ ద్రోలినాను
నిముసంబులోన మా ♦ న్యము వ్రాసియిచ్చిన
యాదిరెడ్డిని సాగ ♦ నంపినాను
కోరిన బంగారు ♦ కొండనేనియుఁ దెచ్చు
పెద్దిసెట్టికి పొద్దు ♦ పెట్టినాను
క్రొత్తసరసులు చెలరేఁగి ♦ చిత్తకార్తి
కుక్కలంబలె నిలుచుట్టుఁ ♦ గుమ్మరిలుట
కాంచి, మాయమ్మ నన్నెంత ♦ కసరుచున్న
నీకె లోఁబడి యున్నాను ♦ నిజముగాను!

భవా—నీవు లోటుచేసితి వని యేచండాలుఁ డన్నాఁడు! మీయమ్మ మాత్ర మెన్నఁడైన నన్ను పల్లెత్తుమా టాడినదా! దినములు కొంచెము తారుమా ఱగునప్పు డిట్టిగృహచ్ఛిద్రము లెంతటివారి కైన నున్నవే! కానిమ్ము, పడినగోడలు పడినట్లే యుండవు! దైవ మందులకే యీపూఁట నతనిని దారసిలఁ జేసినాఁడు!

చింతా—ఎవ రా తారసిల్లినవారు?

భవా—నే నిందాఁక నే తెలుపఁబోఁగా నామాట పూర్తి కానిచ్చినావు కావు. ఆ తారసిల్లిన యతఁడు బిల్వమంగళుఁడు. బిల్వమంగళుఁ డన: నేటియావలఁ గ్రొత్తగాఁ గర్మాగారములు, కార్యస్థానములు, మేడలు, మిద్దెలు కట్టుకొని కాఁపురమున్న వాసుదేవమూర్తి గారి కుమారుఁడు—

చింతా—(తనలో) ఏమి! ఆనాఁడు నేను జూచిన యందగాఁడె కావలయును! చిత్రము!—

కం. వల పెఱుఁగని నాహృదయము
కళవళపడె నతనిమోము ♦ గనినంతనె ; తు

ల్కలు జనియించెను చెక్కుల
నిలువెల్ల వడంకె నొక్క ♦ నిముసము దనుకన్ !
(పయికి) ఎఱ్ఱగా-పుష్టిగా-పొడుగుగా నుండురే ఆయనయేనా ?

భవా—ఆయనయే, ఆయనయే- నీ వెప్పుడు చూచితివి ?

చింతా—ఒకప్పుడు గోపాలస్వామివారి కోవెలలోఁ గళ్యాణసమయమునఁ గాంచోలు చూచితిని. వారు చాల భాగ్యవంతు లనివాడుక-యేపాటిస్థితి యుండును ?

భవా—నలుబదిలక్షలవఱకు కుండు నని నానమ్మకము. ప్రకృతము వినుము. ఆబిల్వమంగళుఁడును నేనును సహాధ్యాయులము ఆదినములలో నతఁడే నేను- నేనే యతఁడు.

ఉ. ఆడిన నొక్కయాట ; నడ ♦ యాడఁగడంగిన నొక్కబాట ; మాటాడిన నొక్కమాట ; నిశ ♦ లందుఁ బరుండిన నొక్కచోట; నీజాడ నొడళ్లు వేఱయిన ♦ సంతత మాత్మలు వేఱు గాక, మాకోడివయస్య లీర్ష్య గొనఁ ♦ దోఁచితి మిర్వుర మొక్కరూపునన్.

చింతా—అట్టివారు విడిపోవుట యెట్లు సంభవించినది?

భవా—అతఁ డాంధ్రము చాలించి సంస్కృతపాఠశాలలోఁ బ్రవేశించినాఁడు; నేను జదువు చాలించి సానివాడలోఁ బ్రవేశించినాను ! అందువల్ల సంబంధము పూర్తిగాఁ దప్పిపోయి, యాొకరి నొకరము మఱచిపోవువఱకు వచ్చినారము! వాసుదేవమూర్తిగారు సంవత్సరము క్రిందట వ్యాపార మంతయు నతనివశము చేసినారఁట. ఈమధ్య నా కితఁడే జ్ఞప్తికి వచ్చియుండెనా !

చింతా— వచ్చినయెడల ?

భవా—వచ్చినయెడల-బదులుకొఱకు వారిని వీరిని దేవురించుచుఁ గూర్చుందునా ! అతఁ డెంతమంచివాఁడు! నే నేమడిగిన నీయఁడు! ఎంతప్రీతితో మాటలాడినాఁ డని చెప్పుదును ! నాకష్టసుఖము లన్నియు నడిగినాఁడు-తనమంచిచెడ్డ లన్నియుఁ జెప్పినాఁడు-ఇంటికిఁ దీసికొనిపోయి తనతో భోజనము చేయువఱకు విడిచినాఁడుకాఁడు.

బదులుమాట వెంటనేతలపెట్టుట భావ్యము కాదని, రేపు వచ్చెద నని చెప్పి చక్కవచ్చినాను. ఏమిటి యాలోచించుచున్నావు ?

చింతా—ఏమియు లేదు కాని- యెట్లయిన మనయింటి కాయన నొక సారి తీసికొనిరాఁ గలరా ?.. అదేమి ! అట్లు తెల్లపోయినారు !

భవా—అబ్బే ! అదికాదు- ఎందునిమిత్తమా—అని.

చింతా—మీరును నేనును గూడ బాగుపడు నిమిత్తము.

భవా—అ దెట్లు ?

చింతా—ఆవివర మేమియు నన్నిపు డడుగ వలదు. నానీతికి భంగము కానీయ నని మాత్రము నమ్ముఁడు.

భవా—ఆ సందేహము నా కెన్నఁడు లేదు కాని-అతని నిచ్చటికి రప్పించుట యలవియైన కార్యముమాత్రము కాదు.

చింతా—ఎందుచేత ?

భవా—మహాపండితుఁడు-

చింతా—వ్యాసునికంటెనా ?

భవా—పరమ నైష్ఠికుఁడు-

చింతా—విశ్వామిత్రునికంటెనా ?

భవా—బహునీతిమంతుఁడు-

చింతా—విప్రనారాయణునికంటెనా ?

భవా—పరస్త్రీ పరాఙ్ముఖుఁడు-

చింతా—ఋశ్యశృంగునికంటెనా ? ఎందుల కీలక్కగేదె బేరములు ?

ఉ. ఇంతులు తారసిల్లువఱ • కే పురుషాగ్రణు లెంతలేసి సా
మంతము లాడినం, బిగువు • మాటలు పల్కినఁ ; గామినీమణీ
కాంత దృగంచలాగ్ని కలి • కాలవ మించుకసోటి సోకినే
నెంతటిపండితుం డయిన • నిష్ఠ కరంగఁడె వెన్నపోలికన్ !

భవా—అగుఁ గాక- అతనిభార్య భూలోకరంభ-

చింతా—వెఱ్ఱివాఁడా ! సానులయిండ్లకుఁ జనువారిలో నెవనిభార్య చక్కనిది కాదు ? ముందు నీభార్యమాట చెప్పుము!

గీ. ప్రాణములు గల్గినట్టి మే • ల్బసిఁడి బొమ్మ !
అవయవంబులు గలిగిన • యలరు గొమ్మ !
అట్టిభార్యను విడిచి నీ • వకట ! నేఁటి
కెన్నికొంపలు చొచ్చితో • యెఱుఁగ వొక్కొ !

భవా—(తల వంచుకొని) నీ కేవరు బదులు చెప్పఁ గలరు !

చింతా—బదులు చెప్పుటతోఁ బని లేదు- నేను జెప్పినట్లు చేయుదు రేని యాయనను మనయింటి కాకర్షించు భారము నాది. ఆమీఁద నాయన కున్న నలుబదిలక్షలలో సగము మీది- సగము నాది !

భవా—వెఱ్ఱిదానా ! నీదేమిటి నాదేమిటి ! నాయభ్యంతర మేమియు లేదు. నన్ను గంగలోనుఱుకుమన్న గనులుమూసికొని యుఱికెద.

తెరలో—అమ్మీ ! యే మా చిదంబర రాహాస్యములు !

చింతా—(తనలో) సుబ్బిసెట్టి వచ్చినట్లున్నాఁడు ! ఇతనికన్నులలోఁ గారము చల్లి యిఁక నే నతని కడకుఁ బోవలెను గావలయును ! యేమి విపరీతజీవనము !

ఆ. తలఁచు తలఁపు లెల్ల • ధర్మేతరంబులు !
పలుకు పలుకు లెల్లఁ • బ్రబల మృషలు !
చేయు చేఁత లెల్ల • చెనఁటిమాయలు ! వెల
చెలువ నేటికో సృ • జించె నలువ !

(పయికి) మాయమ్మ కేక వింటిరికదా ? చిచ్చుఱపిడుగులాగున వచ్చిపడుచున్నది ! ఈసమయమున నే నిచ్చట నుండరాదు. పయి సంగతి తరువాత మాటాడుకొందము. (అని తిన్నె దిగును.)

భవా—నీ వుండిన నేమి ?

చింతా—మతేమియు లేదు- మీరు కనఁబడఁగానే యది యగ్గిమీఁది గుగ్గిలము కాకమానదు. మిమ్ముల ననుచుండఁగా నేను వినుచు నూరకుండ లేను-ఉండలేక యేమేని యన్నచో మిమ్ములను వెనుక వేసికొనివచ్చితి నని నామీఁదఁ బడును. కాఁబట్టి నేను లోపలికిఁ బోయి దానికోపము తగ్గినవెనుక వచ్చెదను. (అని నడచును.)

భవా—వెఱ్ఱిముండకు నామీఁద నెంతయభిమానమో! వారకాంతలకు వల పుండ దనువారు- ఏటియావల నూ ళ్ళుండ వనువారివంటి వారు! ఇ దంతయు వలపు కాక- యిం కేమిటి!

శ్రీహ—(ప్రవేశించి, చింతామణి కెదురు వచ్చును).

చింతా—(మెల్లఁగా) వచ్చినాఁడా?

శ్రీహ—వచ్చినట్లు!

చింతా—అట్లయిన, నే నతనిం బంపివేసి వచ్చువఱకును నీ వీతని-

శ్రీహ—కుక్కినపేనుం జేసి కూర్చుండఁ బెట్టెదను. (బిగ్గరగా) అమ్మ! నేను రాఁగానే నీవు వెళ్ళుచుంటి వేమి? ఆయ నెక్కడ?

చింతా—(బిగ్గరగా) నేను దప్పిగొని వెళ్ళుచున్నాను. ఆయన యచ్చటి తిన్నెమీఁదఁ గూర్చున్నారు. (అనుచు నిష్క్రమించును).

శ్రీహ—(భవానీశంకరునివంకకు నడచును).

భవా—ఓయి దేవుఁడా! అదియన్న ట్లీముండ యగ్గిపిడుగులాగున నే వచ్చుచున్నది! బ్రహ్మదేవుఁడా! నీబుద్ధియింత బుగ్గియైన దేమి?

సీ. దివ్యస్థలంబగు ♦ తిరుపతి కొండను
కోఁతిమూకను బాదు ♦ కొలిపినావు!
తతహంసతూలికా ♦ తల్పంబులందును
జెడు నల్లులను సృష్టి ♦ చేసినావు!
ప్రీతి నించెడు గులా ♦ బీ చెట్లులను వాఁడి
మించెడు ముండ్లు సృ ♦ జించినావు!
ప్రభువుల మందిర ♦ ప్రాంగణంబుల మూర్ఖ
వేత్రహస్తులను గ ♦ ల్పించినావు!
సౌఖ్యముల కాకరమ్మైన ♦ సానియిండ్ల
విటుల నెత్తురు పీల్చెడి ♦ వేశ్యమాత
లనుమహాపిశాచములఁ గా ♦ పునిచినావు
గదర! వృథగాను! నీతెల్వి కాలిపోను!

(తెర పడును).

ఇది తృతీయాంకము.

చింతామణి

చతుర్థాంకము

రంగము:—బిల్వమంగళుని కార్యస్థానము.

బిల్వ—(బయటికి వచ్చి) అమ్మయ్యా! యీపూఁట బల్లకడనుండి యిప్పటికి లేవఁ గలిగితిని! కాని, యేనాఁటిపని యానాఁడు ముగించుకొనుటయే యెక్కుడు సుఖము. అందును వర్తకున కట్టి నియమ మత్యవసరము. అంతియే కాదు.

సీ. కనులును జెవులుఁ జ ♦ క్కఁగ విచ్చి నిచ్చలు
దేశకాలస్థితుల్ ♦ తెలియ వలయు
కొనువేళ కాని యె ♦ క్కువపెట్టి నైనను
మంచివస్తువు కొని ♦ యుంచవలయు
అమ్మనప్పుడు కాని ♦ యటులైన నిటులైన
నచ్చరొక్కమునకే ♦ యమ్మ వలయు
కొలతపట్లను, దాని ♦ కలపట్ల, లెక్కల
పట్లను నీతితోఁ ♦ బరఁగ వలయు
పెక్కుగొడవలు నెత్తిపైఁ ♦ బెట్టుకొనక
యొక్కవ్యాపారమునె నమ్మి ♦ యుండవలయు
బహుజనాకర్షణమునకుఁ ♦ బాటు పడుచు
స్వల్పలాభంబుతోఁ దృప్తి ♦ పడఁగ వలయు.

(రవంత నడయాడి) ఈపూఁట భవానీశంకరుఁ డెందుచేతనో యింకను రాలేదు! మైత్రియం దేమిమహిమ యున్నది!—

ఉ. వేళకు రాక మిత్రుఁ డొక ♦ వీసము జాగొనరించె నేని కా
ల్గాలిన పిల్లివోలె మది ♦ గంతులు వేయును! జూడ్కు లెంతయుం
దాలిమి మాలి యెల్లపుడు ♦ ద్వారమువంకనె తారులాడు! ను
ద్వేలముగా విన న్నిగుడు ♦ వీనులు చీమ చిటుక్కుమన్నచోఁ.

ఇది మాత్రము బహు చిత్రమైన సంగతి!—

గీ. మిత్రుఁ డెపుడును వారిజ ♦ మిత్రులీలఁ
దనదువంక కాకర్షించు ♦ కొనుచు నుండు;
ప్రొద్దుతిరుగుడు పూవునుం ♦ బోలెఁ దవిలి
యనునిమేషముఁ దానును ♦ ననుసరించు!

రవంత గాలి తగిలినఁ గాని విశ్రాంతి కలుగదు. (తైరవంకఁ జూచి) కేశవా! భవానీశంకరుఁడు వచ్చినచో నేను దోఁటలోని విలాసభవనముకడ నుందు నని చెప్పుము. (అని నిష్క్రమించును.)

భవా—(ప్రవేశించి) చిత్రము!

గీ. తీపు లన్నిటఁ జిన్నిపూఁ ♦ దేనె తీపి;
దానికంటెను బ్రాణ మెం ♦ తేని తీపి;
ఆలి దానికంటెను దీపి; ♦ యంతకంటె
వేయిరెట్టులవలఁతిను ♦ వేశ్య తిపి!

ఇంత యేల—

గీ. కామధేనువు వాకిటఁ ♦ గలుగుఁ గాక
కల్పవృక్షము పెరటిలోఁ ♦ గ్రాలుఁ గాక
ప్రౌఢ యైనట్టి భోగిని ♦ పొత్తు లేక
కాంచ నేరఁడు పూర్ణసు ♦ ఖంబు జనుఁడు!

కావున నే,

సీ. తమయిల్లు విడినాఁడీ ♦ తమదెల్లఁ బోనాడీ
వారకామినిపంచఁ ♦ జేరువారు
తమలజ్జ విదిలించి ♦ తమవారి నదలించి
గణిక నింటనె చేర్పఁ ♦ గలుగువారు

అడిగిన దర్పించి ♦ యభిమానము త్యజించి
సానికి దాస్యంబు ♦ సలుపువారు
ఇల్లు గుల్లగఁ జేసి ♦ యిల్లాలి నెడ రోసి
వేశ్యకై యూరూరు ♦ వెడలువారు
వేశ్యమాతల భీతి సే ♦ వించువారు
స్యాలకుల కప్పనంబు లొ ♦ సంగువారు
మాతులకు నల్లురం దెచ్చి ♦ కూర్చువారు
కలిగియున్నారు నను మించఁ ♦ గలుగువారు !

కాఁబట్టి, నే నీకార్యమున కంగీకరించుటలో గౌరవహాని యేమి యు లేదు. గడుసుముండ !— చక్కని యాలోచన చేసినది ! ఈ యెత్తు సాగెనా—యిఁకఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది !—యిరువురమును హాయిగ సుఖింతుము ! ఈయాలోచన పుట్టి యిప్పటికి రమారమి నెల యైనది. అప్పటినుండి ప్రతిదినము బిల్వమంగళునికడకు వచ్చి పోవుచు మరల నెప్పటి చెలిమి పొసఁగించితిని. ఈప్రొద్దు మంచి దని గాలము వేయుటకు నిశ్చయించుకొంటిమి కదా ? అదృష్టము తిరిగినచో—అనుకొన్న చొప్పున చేఁప తగులుకొననే గలదు. నేను నిర్భాగ్యుఁడ నైనను—చింతామణి దినము లైన మంచివి కాఁ గూడ దా ? (పరిక్రమించి, పైఁకి జూచి) కేశవా ! కార్యస్థానము నిశ్శబ్దము గా నున్నది—బాబుగారు మేడకు వెళ్ళినారా యేమి ? (వినుట నభినయించి) ఏమంటివి ?—మీకొఱ కెదురుచూచుచుఁ దోఁటలోని విలాసమందిరముకడఁ గూరుచున్నా రనియా ?—అట్లయినఁ బెరటి దారినిఁబోయి యతని కాకస్మికముగఁ గనబడెదను. (అనినడచును).

(అంతటఁ దెర యెత్తఁబడఁగా నాసనస్థుఁడై బిల్వమంగళుఁడు ప్రవేశించును.)

బిల్వ—విశ్రాంతి లభించునపుడెల్ల విధిగాఁ జేయఁదగినది భగవద్విచా రము. భగవద్విచారమున కేరినో యాశ్రయించుట కాని—పద్మా సనము వేసికొని యేమూలనో ముక్కు మూసికొని కూర్చుండు ట కాని—యవసరము లేదు.

చ. కలకలలాడు చెల్లపుడుఁ • గట్టెదుటం గనుపట్టు తీవెగుం
పులు, మొలకల్, మహీజములు•పూవులు, కాయలు, పండ్లు;పర్వతం
బులు,నదులుక్, సముద్రములు•భూమి,దివం,బివియొక్కటొక్కటే
తెలుపఁగఁ జాలు నీశ్వరుని • దివ్యవిలాసము లెల్లఁ గొల్లగాక్ !

భవా—(సమీపించి) మిత్రమా ! యేమిటి యాలోచించుచున్నావు?

బిల్వ—(చటాలునఁ దలయెత్తిచూచి) ఇదిగో! వచ్చితివా!—నేఁ డేవే శకు రాకపోఁగా—నేదో గ్రామాంతరమునకుఁ బోతి వనుకొంటిని!

భవా—(తల వ్రేలవైచి) గ్రామాంతరమునకుఁ గాదు గాని— గృహాంతరమునకుఁ బోయి—పుట్టెడు పరాభవముతో వచ్చితిని !

బిల్వ—అదేమి ?

భవా—ఏమని చెప్పుదును !— చెప్పినచో నవ్వుదువు !

బిల్వ—ఎంతమాట ! నీపరాభవమునకు నేను నవ్వుదునా !

భవా—ఊరక యంటిని. నీవు నవ్వ వనియే కాదు—నాపరాభవము నీ పరాభవముఁగా భావింతు వనికూడ నే నెఱుఁగుదును

బిల్వ—సందేహామా !— చెప్పు చెప్పు—ఏమది ?

భవా—మనపట్టణమునఁ జింతామణి యను నొక వేశ్య కలదు ; దాని వృత్తాంత మెప్పుడైన వింటివా ?

బిల్వ—మనము వినఁదగిన వృత్తాంత మది యేమి కలిగియుండును ?

భవా—అట్లయిన నీవు వినలే దన్నమాటయే. రూపమునకు రంభ— సంగీత సాహిత్యములకు సరస్వతి! కాని, దాని విద్యాగర్వమునకు మాత్రము మేర లేదు. చదువు రానివాడల సార్వభౌముఁడైనను గుమ్మము త్రొక్కనీయదు ; కంతుఁడైనను, కన్నెత్తి చూడదు. చదువరి యగునెడల—సన్యాసి యైనను గౌరవించును ; దాని పరీక్ష కాఁగినవానిని దైవముగఁ బూజించును !

బిల్వ—అట్లయిన నది గర్వము కాదు— గుణ మనియే చెప్పఁ దగును.

భవా—కావచ్చును. ఈసంగతులు నా కెందఱు చెప్పినను— వేశ్యలపట్ల నివి విపరీతగుణము లని నేను నమ్మ లేదు. ఈపూఁట నొకమిత్రుఁ

డించలి యాథార్థ్యమును ప్రత్యక్షముగాఁ జూపుటకై నన్ను దాని యింటికిఁ దీసికొని పోయెను. దానిమేడ, దానిభాగ్యము దాని భోగము పేనిమాట కేమి కాని- దానిసౌందర్యమును జూచుటకు నాకుఁ గన్నులు చాలినవి కావు !

బిల్వ—(నవ్వి) నాకన్నులుకూడ నెరవు తీసికొనిపోక పోతివా ?

భవా—(తనలో) నీకన్నులు కర్మ మేమి ! నిన్నే తీసికొనిపోవలె నని కదా-యీయత్నము ! (పయికి) నీకన్నులు కాదు కాని- నీపాండి త్య మెరవు తీసికొని పోఁగలిగినచో- నా కీపనాభవము కలుగకపో యెడిది ! తరువాయి వినుము: నన్నుఁ దీసికొనిపోయిన మిత్రుఁడు పంచకావ్యములు ముగించి, ప్రతాపరుద్రీయము చేతఁ బట్టినవాఁ డగుటచే, నతనివెంట వెళ్ళుటంబట్టి నేనుగూడ నేమో చెలుగఁబె ట్టియుందు ననుతలంపుచే-నాకుఁగూడ దండము పెట్టి యాసనము వేసినది. నామిత్రుఁ డంతటితో నూరకుండినచో నేగొడవయు లేక పోయెడిది. నా కేమో ప్రశ్వి తల కెత్తించుటకుం బోలె-నన్నొక పండితునిఁగాఁ జెప్పుటకు మొదలుపెట్టెను! అది విని విని- "అయ్యా! మీ రెవరియొద్దఁ జదువుకొన్నా?" రని నన్నుఁ బ్రశ్నించినది. అ ప్పుడు నాకైన బుద్ధి యుండవచ్చునా ?- అది మెచ్చి మేఁకతోలు కప్పు ననునూహతో "సకలకలాసంపన్నుఁడగు బిల్వమంగళమూర్తి నా కాబాల్యమిత్రుఁడై యుండ నెవరియొద్దనో చదువుకొనవలసిన పని యే" మని యాడంబరముగా నుత్తర మొసఁగితిని.

బిల్వ—(నవ్వుచు) ఈవిధముగా నా పేరు దానిచిత్తములో నెక్కించితివా!

భవా—నేను క్రొత్తగా నెక్కింప లేదు. నీపాండిత్యము, నీ తెలివి, నీ చక్కఁదనము పూసగ్రుచ్చిన ట్లదే యేకరు పెట్టినది. మొదటే వే శ్య- ఆపయిని పడఁజదివిన ముండ- ఆపాటి విచారణ లేకుండునా? అది కాక-మెరకవీధిని మేఁక యీనినను-పల్లపువీధిని పడ్డ చావ నిమ్ము- భోగముదానియింట నుండును !

బిల్వ—సందియ మేమి !

ఆ. సంత, రచ్చపట్టు • సారాదుకాణంబు
గణిక యిల్లు, చెరువు • గట్టు, వంట
పూటియిల్లు, వెచ్చ • ములయంగడియు వర్త
మానములకు మంచి • తానకములు !

సయిసంగతి కానిమ్ము.

భవా—సయిసంగతి పరాభవమే ! నా బండారము నా మొగమువల్లనే కనిపెట్టినదో, నామాటలవల్లనే కనిపెట్టినదో చెప్పఁజాలను గాని- చటాలున నొకశ్లోకము చదివి, దీనిభావ మేమని యడిగినది. ఇఁకఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది ! ఆపాటునఁ గాళ్ళుఁ జేతులుఁ జల్లఁబడిన వి ! వెఱ్ఱిమొగమువైచి వెలవెలపోవుచు నూరకున్నాను ! నన్నుఁ దీసికొనిపోయిన మిత్రుఁడు కొంత పీకులాడెను గాని- పాప మతని కిని గొఱుకువడినది కాదు ! అప్పు డది నన్నుఁ జూచి పక్కన నవ్వగా-బల్లెమువలె నా కది ప్రక్కలో గ్రుచ్చుకొన్నది ! అయిన నందులకుఁ జేయవలసిన దేమున్నది !-సిగ్గుపడి శిరమువంచుకొ న్నాను ! అది యంతటితోనైన నన్ను విడువక, యాశ్లోక మొక కాగితమున వ్రాసి " ఇక్కడికి మీసంగతి సాంతముగాఁ దేలినది- మీ గురువుగారి సంగతికూడఁ దేలఁగలదు- దీని కేమి చెప్పుదురో పోయి దెలిసికొని రం,, డని యిచ్చినది. ఆమాటకు మఱింత ప్రమగ్గినవాఁడనై-అఱగంటలో దీనిభావ మామూలాగ్రముగాఁ దెలి సికొని వచ్చి చెప్పెదఁ జూడుమని శపథము చేసి చక్కవచ్చితిని.

బిల్వ—ఏ దా కాగితము ?

భవా—ఇదిగో. (అని యిచ్చును.)

బిల్వ—(తీసికొని)

శ్లో. వృక్షాగ్రవాసీ నచ పక్షిరాజః-చర్మాంగధారీ నచ సోమయాజీ
త్రినేత్రధారీ నచ శూలపాణిః-జలంధరిస్త్రీ నఘటో నమేఘః.

(అని పఠించి) మిత్రమా ! దీనిభావమే స్ఫురింపలేదా ?

భవా—పద్యమున కర్థము తెలిసినఁ గదా-భావము స్ఫురించుట !

బిల్వ—అట్లయిన నర్థము చెప్పెద వినుము. వృక్షాగ్రవాసీ: చెట్టుపై నుండును – కాని, నచ పక్షిరాజః: పక్షి కాదు – చర్మాంగధారీ: చర్మమును ధరించును ; కాని, నచ సోమయాజీ: సోమయాజి కాఁడు త్రినేత్రధారీ: మూఁడుకన్ను లుండును; కాని, నచ శూలపాణిః: శివుఁడు కాఁడు–జలం ధరిత్రీ : జలము కలిగియుండును – కాని, నఘటః: కుండ కాదు–న మేఘః: మేఘము కాదు. తెలిసినదా?

భవా—ఇప్పుడును నా కినుపగుగ్గిలిగానే యున్నది !

బిల్వ—వెఱ్ఱివాఁడా ! " టెంకాయ " యన్నమాట కాదా ?

భవా—(వ్రేలుకఱచుకొని) అన్నన్నా ! అవును జవరా ! నే నిప్పుడే పోయి యీముక్క చెప్పివేసి వచ్చెద–నేను వచ్చుదనుక నీ విచ్చటనే యుండుము (అని నిష్క్రమించును.)

బిల్వ—ఓహో ! సాయంసమయ మెంత సమ్మోదకరముగా నున్నది!

ఉ. చల్లని పిల్లగాడుపులు; • చక్కఁగ విచ్చిన పూలు; కెంపుతో
నుల్లసమాడు నాకసము; • వ్యూహములం జను పక్షిసంతతుల్
మెల్లఁగ మింటఁ దారు చిఱు • మేఘము; లయ్యపరాద్రివెన్కరా
జిల్లెడు సూర్యబింబము; వ • చింపఁగ శక్యమె సంధ్యసంపదల్ !

భవానీశంకరుఁడు వచ్చు దనుక నేనీ పారిజాతములకుఁ బాదులు చేయుచుఁ గాలము గడపెద. (అని రవంతసేపట్లుచేసి యవ్వల దిశలు పరికించి) ఓహో ! చీఁకటి యెంతలో సిద్ధ మయినది !

చ. క్రమముగ నెల్లవస్తువులఁ • గాంచె దళంబగు నల్పుచాయ; మా
ర్గమును సమార్గముం గలిసి • కన్పడఁ జొచ్చెను నేకభంగి; లో
కమునకుఁ బ్రాప్తిలెం గనులు • గల్గియు గ్రుడ్డితనంబు ; మిన్నుమా
త్రము తన నేత్రకోటులను దద్దయు విచ్చి కనుం బ్రపంచముల్ !

(ప్రక్కకుఁ జూచి) ఇదిగో !–కేశవుఁడు కాఁబోలు నిచ్చట దీప ముంచి వెళ్లినాఁడు. మిత్రుఁడు రాలేదు ! నాయనగారు నాకొఱ కెదురుచూచుచుందురు. ఇవిగో పులకలు ! ఏమిచిత్రమో కాని–నాయనగారు తలఁపునకు వచ్చినపుడెల్ల నాశరీరమిట్లు పులకించును !

ఆ. వేళ కేఁగకున్న ♦ వెదకుచుఁ జనుదెంచుఁ
బంక్తి కరుగకున్నఁ ♦ బరితపించు
నుంత యలపుఁ గొన్న ♦ నెంతయుఁ బలవించుఁ
దరమె తీర్ప నిట్టి ♦ తండ్రి ఋణము !

భవా—(ప్రవేశించి) మిత్రమా ! నీవిద్యామహిమ యిప్పటికి నిశ్చయముగా వెల్లడియైనది! కోటీశ్వరులు కొంపచుట్టు తిరిగినను లెక్కసేయని చింతామణి కుక్కవలె నావెంటఁబడి చక్కవచ్చినది !

బిల్వ—(ఆశ్చర్యముతో) అదేమిటి ?

భవా—చాలకాలమునుండి దానికిఁ గొన్ని సందేహములు కలఁవఁట. అవి నీవల్లఁ దీర్చుకొనవలె నని యరుదెంచినది.

బిల్వ—(ఆందోళనముతో) అయ్యయ్యో !-యెందులకు దానిచ్చితివి!-యెవరైనఁ జూచిన నే మనుకొందురు !

భవా—మిత్రమా ! ఆఁడుదానిని అశ్వమును నెవ రాఁపఁగలరు ! నీవు చెప్పిన శ్లోకభావము వినఁగానే నీయం దెక్కడలేని లక్ష్యమును గుదిరి -తనసందేహములు నీవలనఁ గాని నివారణ కా వని అదే ముందు దారితీయు చున్నది — అద్దుట కలవి యగునా !

బిల్వ—కానిమ్ము -గతజలసేతుబంధన మెందులకు ! బయట నిలిపి వచ్చితివి కావలయును- పాపము లోపలికి రమ్మనుము

భవా—(నిష్క్రమించి, నురలఁ జింతామణితోఁ బ్రవేశించును)

బిల్వ— (చింతామణిం జూచి తనలో) ఓహో!- యేమి సౌందర్యము! ఇది గణికయా - లేక, చక్కఁదనముల కణికయా !

ఉ. తెప్పలు వాల్పకుండిన, ధ ♦ రిత్రిని బాదము లంటకుండినం
దప్పక, రంభయో-మతిఘృ ♦ తాచియో-మేనకయో-యటంచునీ
కప్పురగంధిపట్ల భ్రమ ♦ కల్గక పోవునె ! యాలకింపలే
దిప్పరమందె యిట్టి జల ♦ జేక్షణ యున్న దటంచు నెన్నఁడున్ !

చింతా—(తనలో) అవురా! యీజగన్మోహన మూర్తిని మరల నెంతకాలమునకుఁ జూడఁగలిగితిని ! (ఉపలక్షించి) సరి కాని-

ఉ. కమ్మలు లేకయే చెవులు ♦ కస్తురితావులు గ్రమ్ము పత్రభం
గమ్ములు లేకె చెక్కిళులు ♦ కాటుకనిగ్గులు లేకయే కనుల్
సొమ్ములు లేకయే గళము ♦ చొక్కపుటత్తుక పూంత లేకె పా
దమ్ములు; సొంపు నింపును గ ♦ దా! మగవారి యదృష్టమే మొకో!

(సమీపించి) అయ్యా! దండములు! తమయనుజ్ఞ నొందకయె తమసన్నిధికి వచ్చిన నాసాహసమును మన్నింతురుగాక!

బిల్వ—దానికేమి— నీవు విద్వాంసురాలవు గదా. కూర్చుండుము.

చింతా—క్షమింపుఁడు—నేను గూర్చుండుటకు రాలేదు—నాకుఁగొన్ని సందేహము లుండీ మీవలనఁ దీర్చుకొని పోవలె నని వచ్చినాను.

బిల్వ—(నవ్వి) అట్లయిన, వాని నవశ్యముగా వినిపింపుము.

చింతా—చిత్తము. అన్నిటికంటెఁ జిత్ర మైన దేది ?

బిల్వ—ఈశ్వరవిలాసము !

చింతా—అత్యంత సుందరమైన దేది ?

బిల్వ—ప్రకృతి!

చింతా—అత్యంత భయంకర మైన దేది ?

బిల్వ—సంసారము!

చింతా—మనల, నేది విడిచినను విడువని దేది ?

బిల్వ—ఆశ !

చింతా—దేనిచేతను జావని దేది ?

బిల్వ—అహంకారము!

చింతా—ఎట్టి దారిద్ర్యమునందును సుఖపెట్టఁ గలుగున దేది ?

బిల్వ—తృప్తి!

చింతా—అన్నిటికంటెను బల మైన దేది ?

బిల్వ—అవసరము!

చింతా—అన్నిటికంటెను సులభ మైన దేది ?

బిల్వ—అన్యులకు సలహా చెప్పుట !

చింతా—అన్నిటికంటెఁ గష్టసాధ్య మయిన దేది ?

బిల్వ—తనతప్పు తాను దెలిసికొనుట!

చింతా—పాపముల నన్నిటిని బరిహరింపఁ గలిగిన దేది ?

బిల్వ—పశ్చాత్తాపము.

చింతా—సెబాసు ! ఈప్రశ్నముల కుత్తరములు చెప్పఁ గలిగినవారిని భాగ్యవశమున నిప్పటికిఁ జూడఁ గలిగితిని ! మహాభాగ ! చంద్రున కు నూలిపోగుం బలె-మీ యద్వితీయ పాండిత్యమున కిదిగో - యీ ముక్తావళిని సమర్పించుకొనుచున్నాను. (అని తనమెడలోని ము త్తెములపేరు తీసి యతనిమెడలో వేయును).

బిల్వ—అట్లయిన, నిన్ను నే నొకప్రశ్న మడిగెదను- దాని కుత్తర మొసఁగి నాచే నీవుఁగూడ బహుమాన మందుము.

చింతా—అవహితురాలనై యున్నాను. (తెరలోఁ జప్పుడు).

బిల్వ—(ఉలికిపడి) మిత్రమా ! బయటినుండి బండిచప్పుడు వినవచ్చుచున్నది- చూడు !- చూడు !-

భవా—(పోయి మరల సత్వరముగా వచ్చి) కొంప మునిఁగినది ! మీనాయనగారు వచ్చుచున్నారు !

బిల్వ—(తొట్రుపాటుతో) అట్లయిన నీవు చింతామణిని వెరటిదారి నింటికిఁ దీసికొని పొమ్ము. నే నీత్రోవను బోయి నాయనగారిం గలిసికొనెద. చింతామణీ ! నీవు ప్రాజ్ఞురాలవు కనుక నిందుల కన్యథా భావింప వని నమ్ముచున్నాను. (అనియు పేక్షతోఁ జూచును.)

చింతా—ఎంతమాట ! ఇందువలనఁ బునర్దర్శనలాభమున కవకాశ మేర్పడినది కదా ?

బిల్వ—(నవ్వి)అట్లే యగుఁ గాక ! అదిగో-బండి నిలిచినది! నే నిఁకఁ బోయెదను. (అని ప్రీతితోఁ జూచి నిష్క్రమించును).

భవా—(తనలో) పాచిక పారినట్లే కాని- వీరిచూపులు, వీరివాలకములుఁ జూచిన గుండె గుబేలు మనుచున్నది ! (అని చింతామణితో నిష్క్రమించును.)

ఇది చతుర్థాంకము.

చింతామణి

పంచమాంకము

ప్రథమరంగము :— బిల్వమంగళుని కార్యస్థానప్రాంతవీధి.

(బిల్వమంగళ భవానీశంకరుల ప్రవేశము.)

బిల్వ — రాత్రి నీవు మరల వత్తు వని చాలసేపు చూచితిని జుమా !

భవా — నీవు పురాణగోష్ఠిలో నుందు వని రాలేదు. మీ నాయనగా రేమియు ననుమానపడ లేదు గద ?

బిల్వ — లేదు కాని- యొక పొరపాటుమాత్రము జరిగినది! ఆతొందరలో నేను మెడలోని ముక్తావళితో నాయన యెదుటకు వెళ్ళితిని!

భవా — ఎంతప్రమాదము !- అప్పు డేమి జరిగినది ?

బిల్వ — ఆయన చూచి- ఇ దెక్కడి దని యడిగినారు. ఆపాటున నేమియుం బాలుపోక, అమ్మకమునకు వచ్చిన దని చెప్పినాను!

భవా — (తనలో) అబద్ధముల కప్పుడే మొదలు ! ఇదిగో యిదియే యీవ్యాపారములో నున్న చిక్కు !

సీ. సాని పైకమునకై ♦ నడిగినయపు డెల్లఁ
బెన్నిధిఁ జేతఁ జూ ♦ పింపవలయు
సానితల్లికి తిక్క ♦ చను దెంచి నపు డెల్ల
గేదఁగితేనె నా ♦ కింపవలయు
ఇంటిలో నొత్తిడి ♦ హెచ్చగు నపు డెల్ల
రెంట నూరక బూక ♦ రింపవలయు
పయివారి కంటను ♦ బడినపు డెల్లఁ జ
క్కని కట్టుకథలతోఁ ♦ గ్రమ్మవలయు

పిన్న పెద్దలు చీవాట్లు ♦ పెట్టునపుడు
గొల్లుమని యాట్టులం బెట్టు ♦ కొనఁగవలయు ;
పవలు రే లిట్లు జారులు ♦ పాపభీతి
వదలి దబ్బర లాడక ♦ వలను పడదు!

(పయికి) మిత్రమా ! రాత్రి నానిమిత్తము నీ వంత యెదుర చూచిన దెందుకొఱకు ?

బిల్వ—ముక్తావళిం గొనిపోయి చింతామణి కిచ్చివేయుదు వని.

భవా—ఎంతమాట ! అది మెచ్చి మెడలో వేసిన వస్తువును మరలఁ బంపివేయుట కంటె పరిభవపఱుచుట మఱే ముండును ? ఒక వేళ, మనము పంపినను పరిగ్రహించుటకుఁ జింతామణి యంత తెలివిమాలిన దనుకొంటివా ?

బిల్వ—అట్లయిన మన మిపుడు చేయవలసిన దేమి ?

భవా—చేయవలసినది తరువాతఁ జెప్పెదను గాని—చింతామణి సౌందర్యవిషయమున నీయభిప్రాయ మేమో ముందు చెప్పుము.

బిల్వ—సౌందర్యవిషయమున సాటి లేనిదే ! ఏమందువా ?—

సీ. మోము గోముగ నున్న ♦ ముంగురుల్ సున్న, ముం
గురులు గల్గిన మోము ♦ గోము సున్న
కనులు పెద్దవి యైనఁ ♦ గనుబొమల్ తఱుఁగును
గనుబొమ లమరినఁ ♦ గనులు తఱుఁగు
ముక్కు తీరుగ నున్నఁ ♦ జెక్కులు లొట్టలు
చెక్కిళ్లు లొప్పిన ♦ ముక్కు లొట్ట
కురులు దీర్ఘము లైనఁ ♦ గొక్కెర మెడ, మెడ
కుదురుగా నుండిన ♦ గురులు కుఱుచ
ఒకటి కుదిరిన నిట్టులే ♦ యొకటి కుదుర
కుందు లేరినిఁ గాంచిన ♦ నుర్విలోన;
కాని, చింతామణి యటులు ♦ కాక— ప్రియవ
యస్య ! సర్వాంగసుందరి ♦ యనఁగ నొప్పు.

భవా—సెబాసు ! నాఁడె మన నట్లుండవలెను ! సరి కాని- నిన్న దా
ని నేమో పరీక్షింపఁబోయితివి- దాని విద్యావిషయమున నీ
కింకను దగినంత తృప్తి కలుగలేదా యేమి ?

బిల్వ—తృప్తి కలుగక కాదు- ఆనెసముమీఁద నేనుగూడ దానికిఁ ద
గిన బహుమాన మేదైన నొసఁగవలె నని యనుకొంటిని.

భవా—అదిగో- ఆలోచన మన నది ! దాని ముక్తావళి మరల దాని
కిచ్చివేయుటకే గాని-అది బహూకరించిన దానికన్న నధిక వస్తువుతో
మరల దానిని బహూకరించుటయే మర్యాద.

బిల్వ—సరిలెమ్ము- మరల సమావేశ మెట్లు ?

భవా—దానికేమి-యీరాత్రి మనమే దానియింటికి బోయివత్తము.

బిల్వ—అమ్మయ్యో ! యెవరికంటనైనఁ బడినచో నెంతయపకీర్తి !

ఆ. కానిమాట జవము ♦ గల చక్రములమీఁద
వడిగఁ బఱచు నాల్గు ♦ వంకలకును ;
పఱచుచున్న కొలఁది ♦ ప్రతిజనుఁ డాచక్ర
ములకొకింత చమురు ♦ పోయుచుండు !

భవా—నిజమే కాని- నీ కాభయ మక్కఱ లేదు. నిలువునఁ గన్ను
లున్నవాఁడుకూడఁ జూడకుండ నిన్నుఁ దీసికొనిపోయి దీసికొనివ
చ్చు భారము నాది. ఆపైని నేఁటిరాత్రి పట్టణములో నాటక ము
న్నది. ఆవంకదఁమీ వెళ్ళినచో నింటివారుగూడ ననుమాన పడుట
కవకాశ ముండదు.

బిల్వ—(నవ్వుచు) ఇఁక నేమి ! యీవిషయమునందు నీకప్పుడే పాండి
త్యముకూడఁ గుదిరినది ! సరి, యట్లే జరుగనిమ్ము కాని-సాయం
కాలము నీవు సాపాటునకు మాయింటికే రమ్ము. మనరాక దానికి
ముందు తెలియఁజేయుట మంచి దేమో ?

భవా—నీయొద్దనుండి వెళ్ళఁగానే నేను ముందుచేయుకార్య మదే.

బిల్వ—అట్లయిన వెళ్ళుము. నాకుఁగూడఁ జాల పని యున్నది.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయ రంగము—చింతామణి సౌధము.

(చిత్రయు చింతామణియు ప్రవేశింతురు.)

చింతా—(నిలువుటద్దము నెదుట ముంగురులు దిద్దుకొనుచు) చిత్రా! పూలదండలమీఁదఁ బన్నీరు చల్లినావా ?

చిత్ర—(తములపాకులు సర్దుచు) నీశోకు-సల్లానుగానీ—నీవు తీసేసినదండ రేవు నాకియ్యాలి సుంవాక్కయ్యా!

చింతా—(తనలో) పాపము ! పూలదండ కిది యెంత మొగమువాచి యున్నదో ! భగవంతుఁ డేమిపాపము చేసినకన్నెలకుఁ బడపుఁగత్తెలయింట దాస్యమును, కోడలికమును ! ప్రాప్తింపఁ జేయునో కాని-

గీ. సానికిని జారులకు మితి ♦ లేని సేవ !
కూరయును నారయును లేని ♦ కూడు ! సాని
కట్టిచించిన పుట్టము ! ♦ కటికినేల
పడుక ! నిలువెల్ల కోఁతలు ♦ వాతలుఁ గద !

(పయికి) అట్లే యిచ్చెదఁ గాని- పునుఁగుడబ్బీ యేదీ ?

చిత్ర— (తెచ్చి యిచ్చును.)

చింతా—(పునుఁగు రాచికొనుచు) చిత్రా ! యీప్రొద్దు నాయలం కార మెట్లున్నదే ?

చిత్ర—నే సచ్చిపోయినట్లు !-నుక్కల్లో నూరేడులా గున్నావక్కా!

చింతా—(నవ్వి) నీపోలిక బొగ్గు లయినట్లే యున్నది కాని- ఇదిగో డబ్బి—పాముకంపు కొట్టక-నీవుకూడ రవంత రాచికొనుము.

చిత్ర—(చంకలు కొట్టుకొనుచు) వో ! వో ! యింకేఁ వింకేఁవి !-

చింతా—తాళు, తాళు !-(వినుట నభినయించి) గార్దభస్వరము వినవచ్చుచున్నది- సెట్టిగాఁడు కాఁబోలు నుట్టిపడుచున్నాఁడు !

చిత్ర—పాపం !-తిట్ట కక్కయ్యా!

చింతా—వెఱ్ఱిముండా ! విటులరోగములు నీ వేమెఱుఁగుదువు ?

సీ. పొగడిన నొక్కఁడు ♦ పొంగి యాకస మంటుఁ
దిట్టిన నొకఁడు సం ♦ తృప్తిఁ జెందు

అలిగిన నొకఁడు పా ♦ దాక్రాంతుఁ డగు ; కాల
దన్నిన నొక్కఁడు ♦ దాసుఁ డగును
పాడిన నొక్కఁడు ♦ పారవశ్యము నొందు
గెంటిన నొక్కఁ డి ♦ ల్లంటి యుండు
కఱకుట్లు వెట్ట నొ ♦ క్కఁడు కుక్కవలె నగు
త్రాగింప నొకఁడు వి ♦ త్తంబు గురియు
పాపపుణ్యంబులకు మది ♦ భయము విడిచి
విటుల చిత్తంబు రజించు ♦ విధము తెలిసి
మసలినం జాలు ; మతిలేని ♦ మాట కాని-
వలపుమందులు మఱివేఱె ♦ కలవె మనకు!

సుబ్బి—కం. యెంతదయో సింతలపై
సంతంబున-పుల్చు గాచి-పడిపడి తాగన్
గొంతుక- బొంగురు పోయెను-
దంతాలకు- పలుపు పుట్టె- తస్సాగొయ్యా!

(అని పాడుచుఁ బ్రవేశించి) అబ్బో! అబ్బో! యేఁవి సోకు! యేఁవి సోకు! తగిలిం దేదో బేరం తగిలింది!

చింతా—నాకు బేరము తగులలేదు కాని-అట్టె వాగితివా- నీకుఁ జెంపకాయలు తగులును!

సుబ్బి—ఇదుగో! సిత్తరకూడ సిగేసి సీర కట్టిందే! అబ్బో! అబ్బో! అడుసు మొగాని కెంతెలు గొచ్చిందో! (అని బుగ్గమీఁదపొడుచును.)

చిత్ర—చీ! నీజిమ్మడ! గాజు లేయించుకుంటా నంటే కానిడబ్బు సేతులో పెట్టలేకపోయావు గాని-సడసాలుమాత్రఁ వాడతావు!

సుబ్బి—ఇదిగో రూపాయి! (అని రూపాయ మీఁదఁ బడవేసి) యిక సణిగావంటే సక్కలిగి లైడతా సూడు మఱి!

చింతా—సెట్టిగా రీప్రొద్దు రూపాయలవాన కురియుదురు కాఁబోలు!

సుబ్బి—వో! అబ్బెంతరఁవేటి! మూస్తాను కాసుకో మఱి- లాబం- రెండు-మూడు-నాలుగు- (అని రూపాయలు మీఁద వేయును.)

చింతా—ఏమా పొగరు ! ఏకముగాఁ జేతి కీయ లేవా ?

సుబ్బి—అయితే మఱీంద !—(అని రూపాయలదొంతర చేతి కిచ్చును.)

చింతా—(పుచ్చుకొని) ఈపాటిదాని కేనా యీమిడిసిపాటు!

సుబ్బి—యేఁవో- నాకోసం ముస్తాబై కూకుంటా వనుకున్నానా ?

చింతా—ఆఁ ! రమ్మని తిన్నని బంతికి - నీకోసమే యీముస్తాబు !

సుబ్బి—మఱీ- బవానీశంకరం కోసఁ వేనా యీ బాదంతా !

చింతా—అబ్బో ప్రేలక-నోరు మూయుము !

సుబ్బి—నీదా నాదా ?- యిసిరాను! మాంబాగా యిసిరాను !-యెంతమా టిసిరానో సూశావా ?

చింతా—ఏడిసినావు కాని- యేదీ కొర్నాటి కోక?

సుబ్బి—మాఅయ్యనచ్చినోడి మందులకోసం తిరుగుతూ- కొట్టుతియ్యడం లేందేకో కెల్లా వొస్తుంది ?

చింతా—అన్నట్లు అడుగ మఱచితిని- ఎట్లున్నది మీయయ్యకు ?

సుబ్బి—ఆడిబొందలా గుంది ! సావంటే సావూ కాదు- బతుకంటే బతుకూ కాదు ! నిన్నణ్ణుంచి ఆవేసంకూడా పుట్టింది.

చింతా—అన్నా ! పాపము !

సుబ్బి—పాపఁ వేంటి ?-అద్దూ పద్దూ లేకుండా ఆంబోతులాగు వూరి కెగబడితే వూరికే పోతుందా ?

చింతా—కాదామఱి !-అందులకే నీ వింత హద్దు తప్పకున్నది !

సుబ్బి—అదుగో ! అదుగో ! తాటాకులు కాఁవోసు ! బుగ్గల్నులిఁవి- బూర్లొండి పెడతా సూడు ! (అని సమీపింపఁబోవును.)

చింతా—దూరము! దగ్గఱకు వచ్చితివా- దవడపళ్ళు రాలఁగొట్టెద !

సుబ్బి—దూడోయి ! దూడ ! అందులో వోమాట అరు వెట్టావు ! నేత్తోనో-సెప్పుతోనో- సెప్ప లేదు !

శ్రీహ—(ప్రవేశించి) అమ్మీ ! వారు వచ్చుచున్నారు- నీముస్తాబు తేలినదా లేదా ?-(సుబ్బిసెట్టిని జూచి) ఇదిగో ! యీయన యెప్పుడు దిగినాఁడు ! ఏవయ్యా దుప్పట్లు ?

సుబ్బి—తల్లితోడు ! రేపు తప్పకుండా తెచ్చి పడేస్తా.

శ్రీహ—ఇదిగో !- యిక్కడికి నాలుగు రేపు లయినవి! ఈరేపుకూడ చూచి- నీభరత మప్పడు పట్టెదను ! ఒకసారి క్రిందికి రమ్మి.

సుబ్బి—ఇదిగో యిదీ-యీముం డెవారం ! కనిగాళ్ళేగ సంవయానికి సక్కా రావడం- సడసు వంతా నెడగొట్టడం ! సన్నాసిముండకు సావైనా రాదేం ! (అని శ్రీహరివెంట నిష్క్రమించును)

చింతా—(వినుట సభినయించి) అదుగో ! వచ్చిన ట్లున్నారు !- చిత్రా ! నేను వసారాలోనికిఁ బోయి చేతులు కడుగుకొని వచ్చెద- ఇంతలో నీవిచ్చటిసామగ్రిని దీసివేయుము (అని నిష్క్రమించును.)

(అంతట శ్రీహరియు, బిల్వమంగళ భవానీశంకరులును బ్రవేశింతురు.)

శ్రీహ—విన్నారా బాబు ! "గొప్పవారింటి కరు దేరఁ గోటిధనము- తనకు సిద్ధించినంత సంతసము గలుగు " అన్నట్లు- మిరాకయే మాకుఁ బదివేలు. " దయకుం గంపువ, దానకేళి కిర, వంతశ్శుద్ధికిన్ జన్మభూమి, యుదారత్వము పచ్చపట్టు, జయలక్ష్మీలీలకుం బట్టుగొమ్మ " అని యెల్లవారు మిమ్ములంగూర్చి చెప్పగా- ఎప్పుడైన నాకాబాబుగారి దర్శనము లభించునా యనుకొనెడిదానను.

బిల్వ—(జనాంతికముగా) మిత్రమా ! యీముసలిదాని కింతపాండిత్య మేమోయి ! వచ్చి క్షణము కాలేదు-వందపద్యములు విన్నాము!

శ్రీహ—అయ్యగారు నావాగుడుచూచి అసహ్యపడుచున్నట్లున్నారు!

భవా—కాదు కాదు- నీపాండిత్యమునకు నివ్వెఱపడుచున్నారు.

శ్రీహ—బాబు ! నాపాండిత్య మిప్పు డేమున్నది ! " పెద్దతనము వచ్చె బుద్ధి పెడతలఁ బట్టెఁ " అన్నట్లు- వయసు పోఁగానే సర్వము పోయినవి. " వాణి జిహ్వాగ్రమునఁ దాండవం బొనర్చు " అన్నట్లు నాలుగుగ్రంథములును నాలుకకొన నుండెడివి ! కంఠ మెత్తి పాడితినా- " రహిమట్టు జంత్రగాత్రముల తా ల్గలుఁగించు విమల గాంధర్వంబు విద్య మాకు. " అన్నట్లు- తాళ్లు కలుఁగిన వన్నమాటయే ! అయిన నేమిలాభము ! ఆ వయ సెట్టె మరలఁగానే

"పూవులుముడిచిన యంగళ్ళనె-కలకల వీడెల్ల నవ్వఁ గట్టిలుమో సెన్." అనుస్థితిలోనికి వచ్చినాను ! బాబుగారు నాసోదె వినుచు నిలువఁబడియే యున్నారు ! అమ్మీ ! యెక్కడ ?-అయ్యాగారు దర్శన మిత్తు రని అన్నముకూడఁ గడుపునిండఁ దినకుండ లేచి యాయత్త మయితివి కదా-అయ్యగారు దయచేయఁగానే- వలపు ముందునకు, సిగ్గు వెనుకకు అనునట్లు-ఇల్లు దూరితి వేమి! బాబు! దానికి తగనిసిగ్గు-మాజాతిలోఁ బుట్టవలసినపిల్ల కాదు! మణిపూస!

చింతా—(ముసిముసి నగవులతోఁ బ్రవేశించి) దండములు ! లోపలికి దయచేయక యచ్చటనే నిలుచుంటి రేమి ?

బిల్వ—(తనలో) ఓహో ! యేమి యీజగన్మోహనాకారము !

చ. మురువుగ లేచు లేయనఁటి • మోక ; చిగిర్చిన మావిగున్న, మున్మరముగ మొగ్గ తాలిచిన • మల్లియ ; పూచిన జాజితీవెయున్
విరిసిన తమ్మిపూవు , నెర • విచ్చిన సంపెఁగ పూలగుత్తి ; యీ
తరుణికి సాటి రా వనఁగఁ • దక్కినవాని ప్రమేయ మేటికిన్ !

మఱియు,

గీ. భక్తవర్యుని వైకుంఠ • పట్టణంబుఁ ;
గవివరేణ్యుని స్వర్గలో • కంబుఁ ; జిత్ర
కారు మేరుగిరీంద్ర మీ • కాంత చెంతఁ
జిల్లిగవ్వకు నేనియుఁ • జెల్లఁ గలవె !

(అని భవానీశంకరునితో గదిలోనికిఁ బోయి కూర్చుండును.)

శ్రీహ—బాబు ! నా కిఁక సెలవు. "చెలువభాగ్యంబు దేవర చిత్తమింక" అన్నట్లు- మీచిత్తము, దానిభాగ్యము. (అని నిష్క్రమించు)

చింతా—చిత్రా ! యెక్కడ ?- యిటు వచ్చి యీ పూలవీవనతో వీరికి విసరుము. పంతులుగారికి నేఁ డేమి నామీఁద నింత నిర్హేతుక జాయమాన కటాక్షము వచ్చినది !

బిల్వ—(మందహాసముతో) నిర్హేతుక మేమి ?- సహేతుకమే. మా పరీక్ష యింకను దరువాయి యున్నది కదా ?

చింతా—ఆలాగుననా ?- అట్లయిన నదే ముందు కానిండు!

భవా—సయి సయి మాటలతో సప్పుడుకదు ! (అని జేబులోనుండి యాకపెట్టె తీసి) ఇదిగో యీదంతపుఁబెట్టెను జూచితివి కదా ?- తిన్నగ నిటు వచ్చి దీనిమీఁద నేమున్నవో పరికింపుము.

చింతా—(సమీపించి) సర్పము—సంపెఁగపూవు- శివుఁడు- రాహువు- ఈ రూపములు చిత్రింపఁబడి యున్నవి.

భవా—అవునా ?- ఈపెట్టెలోని వస్తువున కివి కావలిగా నుంచ బడినవి. వీని నాధారము చేసికొని పెట్టెలోనివస్తు వేమో చెప్పఁ గలిగినయెడల నావస్తువు నీది. ఆపైని నీవు కోరిన బహుమానము కూడ నొసఁగఁబడును.

చింతా—(బిల్వమంగళునితో) అబ్బా ! యెంతగూఢసమస్యను గల్పించినారు ! ఈయత్న మంతయు నన్నోడఁబుచ్చుట కేనా! సరి కానిండు !- (ఆలోచనతో) మొదటిది సర్పమా ?- సర్పము దేనిని హరింపఁ గలదు ?- మారుతమును ; మారుతము దేనికొఱకు వచ్చును ?-పరిమళముకొఱకు ; పరిమళము దేనియం దుండును ?- పుష్పాదులయందు ; అందువల్లఁ బెట్టెలోని వస్తువు పుష్పాదులలోనిది కావలెను. రెండవది సంపెఁగపూవు. సంపెఁగ దేనిని హరింప గలదు ? తుమ్మెదను ; తుమ్మెద దేనికొఱకు వచ్చును ? మకరందముకొఱకు ; మకరందము దేనియందుండును ? పుష్పమునందు. అందువలనఁ బెట్టెలోని వస్తువు పుష్ప మగుట నిశ్చయము. కాని, యేపుష్పమో తేలవలెను. మూఁడవది శివుఁడు. శివుఁ డెవరిని హరించును ?- మన్మథుని ; మన్మథున కేపుష్పములు కావలెను?-అరవిందము, అశోకము, చూతము, మల్లిక, నీలోత్పలము- ఇవి కావలెను ; అందువలనఁ బెట్టెలోని పుష్ప మీవైదింటిలో నొకటియై యుండవలెను. నాలవది రాహువు. రాహు వెవరికి శత్రువు?- సూర్యునకు ; సూర్యున కేపుష్పము ప్రియము ? అమ్మయ్యా ! గెలుచుకొంటిని ! చెప్పుమనెదరా ?- పెట్టెలోనిది- కమలము!

ఇద్దఱు—సెబాస్ !- సెబాస్ ! (అని చప్పటులు గొట్టుదురు.)

భవా—ఇదిగో పెట్టె !- (అని యిచ్చును.)

చింతా—(పెట్టె తెఱచి) పట్టి కమలము కాదు- వజ్ర కమలము! (అని బయటికిఁ దీసి) ఓహో ! యెంతరమణీయముగా నున్నది !

బిల్వ—నీబుద్ధి దానికంటె వేయిరెట్లు రమణీయ మయినది ! ఏయి బహుమాన మేమి కోరెదవో కోరుము.

చింతా—(నవ్వుచు) కోరుట కేమి ! తీరుట దుర్లభము !

బిల్వ—నాపట్ల నీ కట్టిసందేహ మవసరము లేదు. అటున్న సూర్యుఁడిటు తిరిగినను- నే నాడి తప్పువాఁడను గాను.

చింతా—సరి కాసిందు- ఈమాటనిలుకడ యెంతవఱకో యిప్పుడే తేలఁ గలదు! నాకు బహుకాలమునుండి కామశాస్త్రము చదువుకొనవలె నని యున్నది. కాని, తగిన బోధకులు తటస్థపడనందున నింతవఱ కాకోరిక తీఱినది కాదు. మీ రది తీర్చినఁ జాలును.

బిల్వ—అన్నా ! చంపితివి కదా ! (అని వెనుకకుఁ జేరఁబడును)

చింతా—తేలినది చూచితిరా ?- అందులకే—

బిల్వ—ఆఁగాఁగు ! అప్పుడే తాటాకులు కట్టక కొంచెము నిదానించు!

చింతా—అట్లే, దాని కేమి-ఆలోచించియే సెలవిందు. ఈలోపల నేను తములపాకులు చుట్టెదను.

బిల్వ—తములపాకుల కేమి కాని- యిక్కడఁ జాల నుక్కగా నున్నది. ఈ కోమటి మేడలో నే నింకఁ గూర్చుండఁ జాలను !

చింతా—అట్లయినఁ దోఁటలోఁ గూర్చుందము. చిత్రా ! యీపూల దండలు, పునుగువత్తులు, తములపాకులు నచటికిఁ గొనిరమ్ము. మనము వెళ్ళుదము రండు. (అని ముందు నడచును.)

భవా—(తనలో) ఈచిత్రనాటకము చివర కెట్లు ముగియునో చింతింప సాధ్యము కాకున్నది ! రాజుం జూచిన కనులతో మగనిం జూచిన మంట పుట్టు నను నట్లు కాదుగద! (అని వారిని వెంబడించును)

ఇది పంచమాంకము.

చింతామణి

షష్ఠాంకము

ప్రథమ రంగము :— రాజవీధి.

భవా—(విషాదముతోఁ బ్రవేశించి) ఔరా ! యెంతపని చేసినది !

మ. నను దేవేంద్రునిగా నొనర్తు ననియెన్ ! ◆ నన్నే నియోగించియాం
తని రప్పించుకొనెం ! బ్రసూనశరశా ◆ స్త్రం బభ్యసింపంగఁ బూ
నినరీతి న్నటియించి యాతని మనో ◆ నీరేజముం జొచ్చి లోఁ
గొనియెం ! గుక్కనుజేసి నన్ను వెడలం ◆ గొట్టించుడున్నిర్దయన్ !

గీ. నేర్పుమై బిల్వమంగళు ◆ నెత్తిగొట్టి
కూర్చు నాకు సుఖం బను ◆ కొంటిఁ గాని—
అతని మరగి, నా నెత్తియె ◆ యడచి, చివర
కిట్లు కుత్తుక కోయునం ◆ చెఱుఁగ నైతి !

(నిట్టూర్పుతో) ఎంత విశ్వాసహీనురాలో కాని—

చ. కలిగిన భాగ్యమెల్లను మొ ◆ గంబునఁ బెట్టితి ! నిప్పు డిడ్డి కా
వలె ననఁ దెచ్చి యిచ్చితిఁ ! బ ◆ వళ్ళను రేలును నింటికుక్కనై
మెలఁగితి ! నేమి చేసినను ◆ మెచ్చితిఁ ! దిట్టిన నవ్వితిం ! గటా !
తలఁపకపోయె నొక్కటియు ◆ దానికి నేమి వినాశకాలమో !

అయినను, నాకీ ప్రాయశ్చిత్త మవశ్యముగాఁ గావలసినదే !

చ. నలువురు నోట గడ్డి యిడ ◆ నవ్వులఁ బుచ్చితి ! సగ్గివంటి స
త్కులమును బుగ్గి చేసితిని ! ◆ కోమలమై వికచాబ్జతుల్యమై
కలకలలాడు పెండ్లము మొ ◆ గంబుఁ జతుర్థి శశాంకబింబముం
బలెఁ గననైతిఁ ! గట్టి కుడు ◆ వం దగదే ననుఁ దత్ఫలం బిటుల్ !

ఆశ్చర్యము ! అంతటి బిల్వమంగళుఁ డెంతలో నెట్లు మాఱెను!

సీ. పడపుఁగత్తియ కంటఁ ♦ బడుట గిట్టనివాఁడు
గిణికత్తోడిదియె లో ♦ కముగ నుండె
మాపులు రమ్మన ♦ మదిఁ దొట్రుపడువాఁడు
పట్టపగలె దారి ♦ పట్టు చుండె !
అంగటి పన్నీటి ♦ నంట నొల్లనివాఁడు
దాని చేతి జలంబె ♦ త్రాగుచుండె !
ఆలిమాటకు సైత ♦ మడుగు దాఁటనివాఁడు
తండ్రియాజ్ఞను గూడఁ ♦ దప్పుచుండె !
పవలు రేయి - యనక ♦ బహుశ్రద్ధతోడ వ్యా
పారగోష్ఠియందు ♦ బరఁగువాఁడు
పవలు రేయి చీట్లు ♦ పచ్చీసు, మున్నగు
క్రీడలందు నోల ♦ లాడుచుండె !

సరి పోనిమ్ము - వానికర్మ మెట్లున్న నట్లగును ! ఇప్పుడు నాగతి యేమి ! (క్షణ మూరకుండి) దాని కాలోచన మే మున్నది ?- సర్వాంగక్షౌరమై సానులచేత వెడలఁగొట్టఁబడిన జారు లందఱకుఁ జివర కేమిగతియో - నాకు నదియే గతి !

గీ. దీర్ఘకారానివాసము ♦ తీఱి వచ్చు
దొంగచందంబునం జని ♦ దొడ్డిదారి
నింటఁ బడి, నీవె దిక్కని ♦ యేడ్చి, భార్య
కాళ్ళమీఁదను బడుటయె ♦ గతి చివరకు !

(ముందునకుఁ జూచి) ఎవరా వచ్చువారు ! (నిదానించి) సుబ్బిసెట్టి ! పాపము - వీనిం జూచిన నాకు జాలివేయుచున్నది !

గీ. చిత్ర నటించి వెడఁగును ♦ జేసి మును పె
దొళ్ళదోఁపుగ ముండలు ♦ దోఁచి రితని ;
తండ్రి చావఁగ నింటిపై ♦ త్తనము వచ్చె
విడుతురె గుటుక్కనను మ్రింగి ♦ వేయ కిపుడు !

సుబ్బి—(ప్రవేశించి)అబ్బో ! పంతులుగారూ ! దండాలు ! దండాలు !
మీకు బాగ్గాలూ- మాకు లాబాలూ- యెక్కడా దరిసినా లేవు!

భవా—ఏమి దర్శనాలు యేమి లోకము !- చింతామణికిని నాకును
జెడిపోయినది- విన్నావా ?

సుబ్బి—యిన్నా విన్నాను !

భవా—ఎవరు చెప్పినారు ?

సుబ్బి—యిప్పుడు మీరేగా సెప్పారు ! అస లెందు కొచ్చినట్టు ?

భవా—దాని మోజంతయు నిప్పుడు బిల్వమంగళునిమీఁదఁ బడినది !

సుబ్బి—అతగాడి కంతకంటే మోజుగా వుంది ! యేటొద్దు నంట-
యేడంతస్తుల మేడ కట్టిస్తా నంట !

భవా—కనుకనే దాని కంత కన్నులు మూసికొని పోయినవి !

సుబ్బి—(తనలో) మంచిపని జరిగింది ! మా మిడిసిపడేవోడు ! యె
ప్పు డీడీకంట పడతానో అని యేక వోణికేవోణ్ణి ! (పయికి)
అయితే మఱి- దానికి మీమీద తగనివోలు పని సెప్పేవోరుగా ?

భవా—అందులో నబద్ధము లేదు. కట్టుకొమ్మన్న చీఱ కట్టుకొనెడిది-
పెట్టుకొమ్మన్న నగ పెట్టుకొనెడిది. క్షణము కనఁబడకున్న సొప
డెడిది కాదు- నిముషము మాటాడకున్న నిలువనిచ్చెడిది కాదు.

సుబ్బి—అయితే మఱీ- ఆవోలుపంతా యిప్పు డేమయిపోయినట్టు ?

భవా—తల్లిముండ యేదో పెట్టి దానిమతి విఱిచివేసినది !

సుబ్బి—(తనలో) యెట్టిమొకం ! యెంగళ ప్పెవ రంటే యితడు !
దానికి నామీదతప్ప దమ్మిడీయెత్తు వోలు పెవరిమీదా లేదు!
యీరాత్రం దానితల్లే సెప్పింది కనక- యిందులో యేఁవీ కల్ల
కూడా లేదన్నమాట ! (పయికి) యెవారఁ వెల్లానడిస్తేయేం-సివరకు
శలామణీ దాంది! మల్లా యెక్కడయినా మంచికాలాఅమిర్నట్టా?

భవా—అమ్మయ్యో ! ఆరోంపిలో మరల నడుగు పెట్టుట కూడనా !

సీ. తల్లిపేరిటి మాఱు • దయ్యా మెప్పుడు జేసి
నై కెయ్గి గురియునో • యనెడు బెంగ

ఏపూఁట కాపూఁటు ♦ యేమివ్వయంబు నె
త్తిని వచ్చి పడునో ♦ యనెడుబెంగ
కానింట లేనప్డు ♦ తార్పుడుకత్తె లె
వ్వానిఁ దెచ్చి కూర్తురో ♦ యనెడుబెంగ
ఏవేళ బయటఁ గా ♦ లిడి సాని యెనరికం
టను బడిపోవునో ♦ యనెడుబెంగ
మేళముల కేఁగి నపుడు కా ♦ మించి యెవఁడు
తనకుఁ గొక్కిడఁ జూచునో ♦ యనెడుబెంగ
యిన్ని బెంగలచేత ♦ రే ♦ యింబవళులు
పొగలుటయె కాదె- వెలయాలి ♦ పొత్తనంగ !

సుబ్బి—అబ్బో ! అబ్బో ! యేంబుద్ది-యేంబుద్దీ ! యీబుద్ది మొదటే వుంటే- యింత గాశారఁవే లేకపోయేదిగా ?

భవా—అందుచేతనే- నీకుఁ గూడ నాగతి పట్టకముందే నిదురనుండి మేలుకొమ్మని చెప్పుచున్నాను!

సుబ్బి—(తనలో) యీరాకడ నే నెఱుగుదును ! యీవోడుపంతా ఆళ్లమీద నా కసయ్యం పుట్టించా లని ! నే నిల్లాంటి పాచికల్లో పడేవోణ్ణా! (పయికి) అయితే, అందుకు నన్నేఁవి సెయ్యమంటారు?

భవా—ఆసంగతి యటుంచి-ముందిది చెప్పుము: నీవాయింటికిఁ బోవుట నిజముగఁ జిత్త నిమిత్తమేనా-లేక చింతామణి నిమిత్తమా ?

సుబ్బి—(తనలో) అయ్యల్లో ! ఆయువుపట్టడిగేశాడ్రో ! సిత్తారకోసఁ వంటే సిన్నతనం- సింతామణికోసఁ వంటే సిగ్గ దొరకబుచ్చుకుంటాడు ! అందుకని, నల్లగా జారడం మంచిది. (పయికి) ఆసందులో బాకీలు రావల్సి అడావిడిగా యెల్తున్నాను. ఆన కొచ్చి కల్సుకుంటాను- యిప్పటి కిడిచిపెట్టండి. (అని నడచును.)

భవా—అట్లయిన నేను నటేవచ్చెద నడువుము. (అని వెంబడించును.)

సుబ్బి—(తనలో) సందులో జెట్టి సచ్చినోడు పీకి పిసగడుగంద ! కానీ-అంతపనొస్తే గట్టిగా అరవ లేకపోతానా!

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయరంగము :— చింతామణి యుద్యానము.

(చింతామణి బిల్వమంగళులు ప్రవేశింతురు)

బిల్వ—ప్రేయసీ ! ఆలోకింపుము గ్రీష్మారంభ సరసతివా !

గీ. ప్రకృతి శిరంబునందలి • పచ్చతాల
జిగిబిగి తురాయి చందాన • జిగురుపట్టి ;
జగములు జయింప సమకట్టు • స్మరుని చేతఁ
బొదలు నమ్ములపొది యన • మొగ్గ తొడిగె !

చింతా—మహాభాగ ! ఈవసంతఋతువులో మన మేడపని పూర్తి కాదా?

బిల్వా—అన్నట్లు నీతోఁ జెప్ప మఱచితిని— మనసిద్ధాంతిగా రీశుద్ధపంచమినాఁడు గృహప్రవేశమునకు ముహూర్తము నిర్ణయించినారు.

చింతా—అప్పటికి మూఁడవ యంతస్తుపని ముగియునా ?

బిల్వా—అది కాకున్న నేమి— అందాఁకఁ గ్రిందియంతస్తులే చాలును.

చింతా—అట్లయిన నిప్పటినుంటియే యందులకు సన్నాహ మారంభింపవలసి యుండును గావలయును ?

బిల్వా—మిగతసన్నాహ మంతయు నాకువిడిచి; పట్టణమునందలి సానుల నందఱను విందునకు రప్పించుపనిమాత్రము నీవు చూడుము.

చింతా—ఆసంగతి యంత నొక్కి చెప్పుచున్నారు—క్రొత్తసానులమీఁదఁ గోరిక పుట్టినదా యేమి ?

బిల్వా—(నవ్వి) అబ్బే— అది కాదే— నీవిభవ మందఱుఁ జూచి యానందింపవలె నని నాకోరిక. అది కాక— మోహనాంగి మొన్న తనకూఁతురు రజస్వల కెంతయాడంబరము చేసినదో మఱచితివా ?

చింతా—(తనలో) చేయక దాని కేమి !

ఆ. ఇంటిలోనఁ బిల్లి • యీనినచో సాని
కొడుకు పెండ్లియంత • గొడవ పెంచు ;
గొప్పకొఱకు విటుఁడు • కొంపముంచుడైనఁ గొం
పోయి యిచ్చు దాని • ముద్దు తీర్చు !

బిల్వ—ఇదిగో !- యీప్రొద్దు జడ మాని, కొ ప్పిడిన ట్లున్నావు ?- కాని, పూలు లేక యది పూర్తిగ శోభిల్లుట లేదు!

ఆ. పూలకొ ప్పనంగఁ ♦ బూరుష హృదయ క
వాట పాటన ప్ర ♦ భావ కలిత
కంజశర శతఘ్ని ♦ కా గోళ మని వచి
యింప నగును గాదె ? ♦ యిగురుబోణి !

చింతా—(తనలో) విటులచర్యలు నాకు వింతగా నుండును !

గీ. భార్య కట్టిక ముడువక ♦ బానిసవలె
మసలుచున్నను వగవ రే ♦ మాత్ర మెదను ;
గణిక యిసుమంత వెలితిగాఁ ♦ గానఁబడిన
మొత్తుకొందురు తమకొంప ♦ మునిఁగినట్లు!

చిత్ర—(ప్రవేశించి) బావయ్యగారండీ ! పిఁగుమాస్త్రాగా రంట- మీతో మాట్లాడా లంట- వొక్కసిఁవురం దరిసెనఁ విప్పించాలంట.

బిల్వ—అఱసిముసముకూడ నవకాశము లే దన్నా నని చెప్పుము.

చిత్ర—సెప్పినా కదలకపోతేనో !

బిల్వ—తటాలున వెలుపలకు గెంటి తలుపు వేయుము.

చిత్ర—ఆలాగైతే- సిటిక ! (అని చిటికవేసి నిష్క్రమించును).

చింతా—మహాభాగా! యొక్కసారిపోయి యదేమో వినఁగూడదా?

బిల్వ—నా కిష్టము లేదు. ఈవిషయమునందు నీవేమియుఁ జెప్పవలదు.

చింతా—(తనలో) ఔరా ! నిప్పువంటివాఁ డెంతలో నివు రయ్యెను!

ఉ. పేరును బెంపు మాయు నను ♦ భీతి నశించెను ! పండువంటి వ్యా
పారము సర్వముం బరుల ♦ పా లగుచున్న భయంబు వోయె ! సం
సారము దిబ్బ యౌ ననెడి ♦ సందియముం జనె ! దీని కంతకుం
గారణ మేనొ- లేక, యల ♦ కాముఁడొ దేవుఁ డెఱుంగఁగావలెఁ!

(తల పంకించి) పాపము ! కాముఁ డేమి చేసినాఁడు !

చ. పొలుపుగ బోడియెద్దునకుఁ ♦ బోటులు నేర్పినయట్లు ; చిల్కకుం
బలిమిని బచ్చిబూతు లల ♦ వాటుగఁ జేసినయట్లు ; సద్గుణం

బులకు నిధానమై కొలికి ♦ పూప యనం దగువాని గంగలోఁ
గలిపితి నేనె! ఘోరనర ♦ కంబు ఘటింపకపోనె దీనికిన్!

బిల్వ—ప్రియురాలా! యేమిటి యాలోచించుచున్నావు ?

చింతా—పనికలిగి వచ్చినవారిని బరామర్శింపకపోతిని కదా యని.

బిల్వ—ఎంతపనిగలిగి వచ్చినను సరియే—నే నెవ్వరికిని పనుపను మొనఁగఁ దలఁచుకోన లేదు. ఏమందువా ?—

చ. ప్రవిమల మైన నీదు ముఖ ♦ పంకజముం గనులారఁ జూచుచుం,
దవిలి త్వదీయ వాగమృత ♦ ధారలు శ్రోత్రపుటంబుల న్మహో
త్సవముగఁ గ్రోలుచుం ద్రిదివ ♦ సౌఖ్యము భూతలమందె పొందు, నా
కెవరి ప్రసక్తి యేల ? నుతి ♦ యేమిటి కన్యవిచార మాత్మలోనన్?

చింతా—అయ్యయ్యో !— అట్లయిన వ్యాపార మెటుగంటదా ?

బిల్వ—అందులకు నే నేమి చేయఁ గలను ?

ఉ. చూచినవేళ నెట్టిదియొ ♦ చూడక యుండిన నిన్నుఁ గేమియుం
దోఁచదు; బైట కేఁగుటనఁ ♦ ద్రొక్కుడులాడు పదంబు; లేఁగినన్
వాచినకైవడిం గృహము ♦ వంకకె లాఁగును డెంద; మన్యకా
ర్యాచరణప్రసక్తి కిఁక ♦ నబ్బుట యెట్లవకాశ మంగనా !

చింతా—అట్లయిన, మీకు వ్యాపారచింతయే లే దన్నమాట!

బిల్వ—ఒక్క వ్యాపారచింతయే కాదు— నే నాకాశమునై, అందలిన క్షత్రము లన్నియు నాకు నేత్రము లైనచో నిన్నుఁ దనివితీరఁ జూడఁగలుగుదును గదా యనుచింత తక్క మఱేచింతయు లేదు.

చింతా—(నవ్వి తనలో) వలపు గ్రుడ్డి దనుమాట కర్థ మిదియే !

గీ. వేశ్యగా నన్నుఁ దలఁపఁడు ! ♦ వేశ్య లనఁగఁ
గాముక మృగంబులకు భ్రాంతి ♦ కలుగఁ జేసి
యాడ్చుకొనిపోవఁ జూచెడి ♦ యెండమావు
లని యెఱుంగఁడు ! మోహాంధుఁ ♦ డగుచు నితఁడు !

ఇట్టి యమాయికుని— ఇట్టి యనురాగపరవశుని— నాతల్లి దుర్బోధలవల్ల నేఁ జేయుచున్న మోసములకు లెక్క లేదు గదా !

చ. వలచినపూరుషుఁ న్వలచు ♦ భాగ్యము ; నమ్మినవాని నమ్ముచు
న్మెలఁగు సదృష్టి ; మండియుండు ♦ నిల్చినప్రాభవశాలి కండయై
నిలుచు విభూతి ; లేని యతి ♦ నీచపుఁ బుట్టువు పుట్టుకంటె ని
య్యిల మరుభూమిలోన జని ♦ యుంచుట మేలొక మంటిదిబ్బగాన్!

బిల్వ—(చేయెత్తి చూపుచు) ఓహో ! ఆ కాంచనవృక్షమునం దెంత పూలగుత్తి విడిచినదో ! (అని యిటు నిష్క్రమించును)

చిత్ర—(ప్రవేశించి) అక్కయ్యా ! అమ్మేంచేసిందో యిన్నావా ?– అప్పులోళ్ళ బంట్రోతుల్నింట్లో దాచి– సుబ్బిసెట్టి రాగానే పట్టి వొప్పగించింది ! అముండావోడు అగోరిస్తూ పోయాడు !

చింతా—(తనలో) శ్రీరామరామ! నేను పాపము పాప మని మొత్తుకొనుచున్నను– పదిరూకల కాశించి యెంతపని చేసినది !

ఆ. గాదిక్రిందికొక్కు ♦ కడఁజీ నున్నదియెల్ల
వడిగ వడిగఁ దోఁచి ♦ వైచె ముపట !
నవల నూరినిండ ♦ నప్పులు చేయించెఁ !
బట్టియిచ్చె రాజ ♦ భటుల కిపుడు !

(క్షణ మాలోచించి, పయికి) మంచిది నీవు వెళ్లుము.

చిత్ర—(నిష్క్రమించును)

బిల్వ—(మరల ప్రవేశించి) ఆపూలగుత్తి యెట్లున్నదో చూచితివా?

చింతా—చూచితిఁ గాని- మిమ్ముల నొకటి కోరనా ?

బిల్వ—ఒకటి కాదు– వేయి కోరుము!

చింతా—పాపము! చిత్రకొఱకు మనయింటికి వచ్చు సుబ్బిసెట్టిని, అప్పులవాండ్రు, రాజభటులచేతఁ బట్టించి తీసికొనిపోయినా రఁట !– అతనిని విడిపించి మరల మనయింటివంకకు రాక – యేచిల్లరదుకాణమో పెట్టుకొని జీవించునట్లొడఁబఱిచి రావలెను.

బిల్వ—ఇంతియేకద! నీయాజ్ఞ యిప్పుడే నిర్వర్తించెద. రమ్ము పోదము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది షష్ఠాంకము.

సప్తమాంకము

రంగము : బిల్వమంగళుని సౌధము.

రాధ—(విషాదముతోఁ గాప్పుంటి ప్రవేశించి) అక్కటా ! నా ప్రాణేశ్వరునకు నే నెంత పగదాన నైపోతిని !

సీ. వచ్చుటే కష్టమా • వసివను విడినాటి
        వచ్చినా ముంగిళ్లపై • వలెనె నిలుచు !
చూచుటే కన్నెత్తి • చోద్యము నావంకఁ
        జూచినా నిప్పులు • సురియఁ జూచు !
వినుటయే కల్ల నా • విజ్ఞాపనంబును
        వినియెనా చెవి పెడఁ • బెట్టి వినును !
పలుకుటే నోరెత్తి • భాగ్యంబు నాతోడఁ
        బలికెనా నిష్ఠురో • క్తులనె పలుకు !
    పుణ్యావశమున నాకిట్టి • పూజ్యుఁడైన
    భర్త లభియించె నని గర్వ • పడితిఁ గాని
    పతికిఁ జేదయి యిటు వగ • వంగ వలసి
    వచ్చునని యెంచనైతి స్వ • ప్నమున నైన !
ఏ తెఱంగన లేచి • యెదుట లేఁగి మొగ మవ్వ
        లకుఁ ద్రిప్పి దారి తో • లంగి చనును !
స్నానంబునకు నుష్ణ • జలము తోడ్చుచు నుండఁ
        బోయి నూతికిఁ దోడి • పోసికొనును !
భుజియించు తఱి వీవ • బూని చెంతకుఁ బోవ
        మొద్దులా గేల నా • ద్రోల ననును!

ఆరుఁజుట్టులు చేతి ♦ కందీయ నులిమి మొ
గంబునఁ గొట్టి చీ ♦ కాకుపడును !
మామగారి నరసి ♦ మఱి పొం డనఁగ, నెడ
తెగని యాగ్రహంబు ♦ తెచ్చికొనును !
భర్త చేత గడ్డి ♦ పరకగా నిటు చూడఁ
బడెడు నాఁడుదాని ♦ బ్రతుకు బ్రతుకె!

ఇంతకును— ఆయన స్వేచ్ఛకు నే నేమని యడ్డు పోయితినా !

సీ. వేళకు విచ్చేసి ♦ వేడిపదార్థముల్
సాపడి పోయినఁ ♦ జాలు నంటి
దూరంబునుండియే ♦ దుముదుము లాడక
చనవుగాఁ బలికినఁ ♦ జాలు నంటి
నాపొత్తు రోసిన ♦ నాసపర్యల నైన
సమ్మతి యొసఁగినఁ ♦ జాలు నంటి
పవలు రే లచ్చటఁ ♦ బనిగట్టుకొని యున్న
క్షణ మింట నిలిచినఁ ♦ జాలు నంటి
కరము వేదనపడు తండ్రి ♦ గారి కొక్క
సారి కనిపించి పోయినఁ ♦ జాలు నంటి ;
ఏమి ప్రారబ్ధమో కాని ♦ యింతపాటి
కేని నోచనయితి ! నింత ♦ యేహ్య మయితి !

(నిట్టూర్పుతో) రెండుయామములు దాఁటినవి ! ఆచెవి వడ యీచెవికిఁ గొట్టుచున్నది ! ఇంతవఱకు భోజనమునకు రాలేదు! ఆయన భుజింపకముందు పచ్చిమంచినీరు నోటఁబోసికొనుటకు నా కధికారము లేదుగదా? నాదురదృష్టమువల్ల నత్తగారు లేనే లేరు! ఉన్న మామగారైనఁ దిన్నఁగ లేక— కుమారునిమీఁది బెంగచేత మంచము పట్టిరి! నాలుగు కాలములపాటాయనయైన బాగుండిన సరి కాని— లేకున్న నాపాట్లడుగనా! ఎంతభాగ్య మున్న నేమి !

తెరలో—అమ్మా ! అమ్మా ! అయ్యగారు వచ్చుచున్నారు !

రాధ—(ఆప్యాయముతో ముందునకుఁ జూచి) అమ్మయ్యా ! నిజమే !
అరుగో ! వచ్చుచున్నారు! నావిచార మాయనకుఁ బొడకట్టకుండ
నవ్వు మొగముతోఁ బ్రవర్తింపవలెను. (అని లేచి యెదురేఁగును)
బిల్వ—(చరచరఁ బ్రవేశించును).
రాధ—(నవ్వు మొగముతో) నేఁడు చాల ప్రొద్దుపోయినది—
బిల్వ—(చిరాకుతో) ఆసంగతి నాకుఁ దెలియును !
రాధ—స్నానమునకు నీరు తోడిపి సిద్ధముగా నుంచినాను—
బిల్వ—నా కీపూఁట స్నానము చేయుట కవకాశము లేదు. చింతా
మణికిఁ దలనొప్పి వచ్చినది— శీఘ్రముగాఁ బోవలెను.
రాధ—అయ్యో ! పాప మాలాగుననా !
బిల్వ—అబ్బా ! అదంతయు జాలియే కావలయును ! నిజముగా— నీ
యేడుపుచేతనే పాపము దానికి పదేపదే జబ్బుచేయుచున్నది !
రాధ—రామ! రామ ! దాని నెన్నఁడైనఁ బల్లెత్తుమాట యాడితినా ?
బిల్వ—పయి కాడకున్న నేమి ?- నీకడుపులో నెంతకుళ్ళున్నదో నే
నెఱుఁగనా ! అది క్రొత్తమేడలో గృహప్రవేశ మగుచు, వచ్చి
చూచిపోవలసిన దని వర్తమాన మంపినదికదా— రాఁ గలిగితివా ?
రాధ—ఇదియా నా యపరాధము ! నాథా ! మీయాజ్ఞ యైనచోఁ
దప్పనినరి కాని— అది రమ్మనుటయు నేను బోవుటయునా ?
బిల్వ—ఏమి స్వాతిశయము ! దానియాజ్ఞ నాయాజ్ఞ కా దేమి ?
రాధ—దురదృష్టమువల్ల నా కంత దూరాలోచన లేకపోయినది !
బిల్వ—(సాక్షేపముగా) ఏమిప్రాగల్భ్యము! (అని చరచర నడచును).
రాధ—(వెంబడించును).
బిల్వ—(చరాలున వెనుకకుఁ దిరిగి) వంటయింట నీపని యేమియు లే
దు !— నీ విచ్చట నిలువవచ్చును! (అని నిష్క్రమించును).
రాధ—(కన్నీటితో) ఇదిగో ! యిది !— వరుస !

గీ. ఇట్టిప్రాణేశుఁ డింక నా • కెట్లు దక్కు !
ఈవిపత్తు నివారింప • నెవరు దిక్కు !

లేరె వెలయాంధ్ర మరగిన ♦ వారు ధరణి !
ఏడ నైనను జూతుమే ♦ యిట్టిసరణి !

మామగా రనునట్లు—నా మెత్తనయే యీయన నీస్థితికిఁ దెచ్చిన దేమో ! కాని- మిమ్మిపూటఁ గాసింత తెంపు వహించి చూచెద.

బిల్వ—(చేతులు తుడుచుకొనుచుఁ బ్రవేశించును).

రాధ— అప్పుడే భోజన మయినదా !

బిల్వ—(సాక్షేపముగా) నీ కప్పుడేవలె నున్నది కాఁబోలు !

రాధ—సరి పోనిండు, దాని కేమి,—మీతోఁ గొంచెము మాటాడవలసి యున్నది- యొకక్షణము కూర్చుండు రా ?

బిల్వ—ఈపూఁట శీఘ్రముగాఁ బోవలసియున్న దని చెప్ప లేదా ?

రాధ—చెప్పినారు గాని- నావిజ్ఞప్తి వినువఱకు నేనీపూఁట మిమ్ముల ను వెళ్ళనీయఁ దలఁచుకొన లేదు. (అని యడ్డు చనును).

బిల్వ—ఏమి ! పాకము చాల ముదిరినదే ! అట్లయినఁ గానిమ్ము- అదేమో వినియే వెళ్ళెదను. (అని చతికిలఁబడును).

రాధ—(ఎదుట నిలుచుండి) ప్రాణేశ్వరా !

ఉ. హైందవ సుందరీమణుల ♦ కాత్మవిభుండె జగత్త్రయంబు ; త
చ్ఛందన పంక శీతల వి ♦ శాల దృగంచల దృష్టియే మహా
నంద రసప్రసారి యగు ♦ నాకము; లోకమునందు భర్తయే
యందనిమానిపం డయిన ♦ నక్కట! భార్య భరింపఁ గల్గునే ?

బిల్వ—సరియేగాని- చాలఁ బెద్దగాథ యెత్తుకొంటివి! నీచాటుభారత మంతయు వినుచుఁ గూరుచుండుటకు నాకుఁ దెలిపి లేదు. ముచ్చిమూఁడుమాటలలోఁ జెప్పఁగలిగితివా చెప్పుము - లేదా—

రాధ—సరి దాని కేమి ?- సంగ్రహముగానే చెప్పెద.

సీ. అవనీధరాగ్రంబు ♦ లా కాశవీథిని
 బ్రేముడి మీఱఁ జుం ♦ బించుచుండె
అల రవికిరణంబు ♦ లవనీతలంబును
 గొసరి కొసరి ముద్దు ♦ గొనుచునుండె

జలధర సముదాయ • ములు పరస్పరమును
గ్రుచ్చి యక్కున నిడి • కొనుచునుండె
ఉదధితరంగంబు • లొకదాని నొక్కటి
కూర్మిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చు • కొనుచునుండె
నిట్టిచో- భార్యలకు జీవి • తేశు లట్టి
పరమపావనమైన చుం • బనముఁ, దనివి
తీఱు నాలింగనముఁ బ్రసా • దింపకుంట
కంటె నన్యాయ మింకను • గలదె వేఱె ?

బిల్వ—ఇంతకు నీవు చెప్పఁదలఁచిన దిదియేనా? అవును అన్యాయమే! ముమ్మాటికి నన్యాయమే! కాని, దాని కిప్పుడు కటకటపడిన లాభము లేదు- నాహృదయము పరాధీన మైపోయినది.

రాధ—అదియే నేను ముఖ్యముగా నడుగఁదలఁచినది ! ఎందువలనఁ బరాధీన మైనది?- నేను గురూపి నగుటచేతనా?- విద్యావిహీను రాల నగుటచేతనా- వినయసంపత్తి లేనిదాన నగుటచేతనా ?-

బిల్వ—చాలుఁ జాలు !- అట్టిచదువకు !- నీయందు లోప మున్న దని యెవ్వరు నన లేదు. రంభకంటెఁ జక్కనిదానవు- జాహ్నవి కంటెఁ బవిత్రురాలవు- భూమికంటె నోర్పు కలదానవు-

రాధ—అంతస్తోత్రపాత్ర మెందులకుఁ గాని- నాయం దేదో లోప ముండవలెను. లేకున్న మీ కింతయనాదరము కలుగదు!

బిల్వ—(నవ్వుచు) అట్లయిన నాలోపమేమో చెప్పమనెదవా ? పెండ్లి పెండ్లామ వగుటయే నీయందలి పెద్ద లోపము !- తెలిసినదా ?

రాధ—(కన్నీటితో) ప్రాణేశ్వరా ! పరితప్తహృదయ నైయున్న నాతోఁ బరిహాస మెందులకు ! మీయనాదరమువలన నాహృదయము కుమిలిపోవుచున్నది ! కులకాంత నిట్లు దుఃఖపెట్టుట కూడదు ! మీదర్శనమే నాకు దేవతాదర్శనము- మీసాన్నిధ్యమే నాకు స్వర్గము- మీయాదరమే నా కైశ్వర్యము- మీప్రేమయే నాప్రపంచము. నాజీవితము, నాచిత్తము, నాప్రేమ, నాదృక్కులు, నాసుఖము

నా యానందము, నా స్వర్గము, నా దైవము మీరు! నన్ను బ్రతికించుట కాని- చంపుట కాని- మీచేతిలో నున్నది! మీ రాదరింపనిచో నాజీవితమే వ్యర్థము. నాప్రాణము లిప్పటికే కంఠగతమైనవి! మీ రుపేక్షించినచో నిఁక నిలువవు! ఈక్షణమునందు నా గుండె యెంతతీవ్రముగాఁ గొట్టుకొనుచున్నదో చూడుఁడు! మీ హృదయమును నాహృదయముతోఁ జేర్చి యదిమిపట్టనియెడల నీగుండె యెప్పుడో పటాలున బ్రద్ద లగును!

బిల్వ—(లేచి) వెఱ్ఱిదానా! యెల వగచెదవు?- మోహాంధకారము నన్నొక సల్లపూసను జేసివైచినది! పొంగుచున్న వ్యామోహ సముద్రమునందు నే నిపు డొకబిందువనై యున్నాను! వ్యసన ప్రవాహము నన్నెచ్చటికో నెట్టుకొనిపోవుచున్నది! ఈవరదలో నెందాఁకఁ గొట్టుకొనిపోవుదునో నాకే తెలియకున్నది! ప్రస్తుత మింతకంటెఁ జెప్పవలసిన దేమియు లేదు. ఈపరమార్థము మనసున నిడికొని, నామీఁద నిఁక నాస విడిచిపెట్టుము. ఎవరో వచ్చుచున్నారు- నే నిఁక వెళ్ళెదను. (అని ద్వారమువంకకుఁ నడచును)

దామో—(ప్రవేశించి) ఓహో! బావగారే! బహుకాలదర్శనము!

బిల్వ—(నవ్వుచు) ఓరి నీపుట్టిమునుఁగా!- నీ వెదురైతి వేమి!

దామో—అట్లయిన, దుశ్శకునదోష నివారణార్థము నీతోఁ గొంత దూరము వచ్చెద నడువుము. (అని వెంబడించును).

బిల్వ—కొంతదూర మేమి?- చింతామణి యింటికి రమ్ము- మంచి తాంబూల మిప్పించెదను.

దామో—అమ్మయ్యో! దానితాంబూలము దైవ మెఱుఁగును గాని నే నచటికి మాత్రము రాను!

బిల్వ—అదేమి?

దామో—ఏమా?- అక్కడ వేశ్యమాత యుండును! వేశ్యమాత యున్నను- వెఱ్ఱికుక్క యున్నను నాకుఁ జాల భయము!

బిల్వ—(నవ్వి) శ్రీహరి యిట్టిది కాదులే.

దామో— ఏమి ! చింతామణి తల్లిపేరు శ్రీహరియా ! వహ్వా ! వహ్వా ! పరహాల కుప్పవంటి పేరోయి !

బిల్వ— అ దెట్లు ?

దామో— శ్రీ యనఁగా ఐశ్వర్యము కదా ? హరి యనఁగా దానిని హరించునది యన్నమాట కదా ? ఇది నేమి !— యూరిలోని నీవంటి యమాయికుల సిరి యంతయు హరించు దాని కిది యెంత సార్థకనామము ! దానికిఁ దోడు దానికూఁతునకు నరహరి యని నామకరణము చేసియున్నచో నింకను రక్తిగా నుండెడిది !

బిల్వ— శ్రీహరిని నీవు చూచియున్నచో నిట్లనవు.

దామో— ఓయి దేవుఁడా ! చూడ కేమి— చూచినాను ! ఒకసారి నేను నీకొఱకు వచ్చునప్పటి కది గుమ్మములో నిలువఁబడి యున్నది. దానిముఖము చూడఁగానే— వెనుక మాపాలెములోఁ జచ్చిపోయిన వరడు జ్ఞప్తికి వచ్చి, మీఁది ప్రాణములు మీఁదనే నిలిచిపోయినవి ! ముచ్చెమటలు పట్టి బట్టలు తడిసిపోయినవి ! ఆపాటున మఱీ తిరిగి చూడక యదేపోకగ నింటికిఁ జక్కఁబోయితిని ! కాని, యారాత్రి కన్నుమూసిన నొట్టు ! తెప్ప వ్రాల్చితినా— ఆతాటిటెంకతల — ఆవరడు మొగము— ఆ గరిసిపోయిన కన్నులు— ఆ నూగు మీసము— ఆకప్పపళ్ళు— ఆపొగచూరిన పెదవులు— ఆబొక్కి దవడలు— ఆ నక్కమెడ— ఆచింపిపావడ గూడకట్టు— ఆమెఱుఁగుచూపిన మీఁగాళ్ళు— ఆరసకంతులు— ఆనల్లమందుఁ జాయ— ఆయడపసంచి— ఆయూరిపోయిన చుట్టపీఁకె— ఆయాకుచెప్పులు— ఆచేతికఱ్ఱ— ఆనోటితుంపరలు— ఆచొల్లు— ఇవి కట్టెదుటఁ బ్రత్యక్షము !

బిల్వ— (పకపక నవ్వి) ఓరి నీవర్ణన కాల! యెంతదండకము చదివితివి! పోనిమ్ము, దానిమాట కేమి కాని— చింతామణి చాల లెక్కఁగాఁ జెప్పఁ దగినది సుమా !

దామో— (సాక్షేపముగా) ఆలాగేమి!— ఎందులో ?

బిల్వ— మొదటిది— చక్కఁదనములో.

దామో — అలాగుననా ?- అట్లయిన నీ వింకను వెరటిదారినే యుంటి వన్నమాట! సానులవిషయమునఁ జక్కఁదన మనుమాట కర్థమున్నదా ? ఆమొగమునందలి రంగుపూఁత- ఆజడచుట్టలోని వాలుసవరము - ఆకనుబొమలమీఁది కాటుక- ఆపెదవులయందలి లత్తుక- ఆదవడలమాటు తమ్మలము- ఆపంద్రెండుపటకాల పావడ- ఆజలతారువలువ పైట- ఆజూలు జుబ్బా- ఆతేరసొమ్ములు- తీసివేయించి, మాయావిడ కట్టుకొను మూసివాయనపుఁ జీరవంటి దానిని కట్టించి, నిలువఁబెట్టి చూచితివా- ఆ యందచందముల సంగతి యప్పుడు తేలును!

బిల్వ — చింతామణిని జూచినచో నీ సిద్ధాంతము మార్చుకొందువు!

దామో — నీకన్నులతోఁ జూచిన నీవన్నట్లే కావచ్చును గాని- మిత్రమా! దానిమాయలో నింతసులభముగా నెట్లు తగులువడితివి ?

బిల్వ — అది యేమాయయు నెఱుఁగదు. ఏపూర్వజన్మ సంబంధముచేతనో మాకిట్లొకరిమీఁద నొకరి కనురాగము కలిగినది.

దామో — వెఱ్ఱివాఁడా! నీమాట సరియే- దాని కనురాగ మేమిటి?

గీ. ములగమొక్కకుఁ జేవ, వే • మునకుఁ దీపి,
కటికివానికి జాలి, చి • ల్కలకుఁ బ్రేమ,
గులకఱాతికిఁ గాంతి, బొ • గ్గునకుఁ దెలుపు,
పడపుఁగత్తెకు వలపు, వి • శ్వమునఁ గలవె ?

అది కాక-

క. ఇల బోయి కొక పతి, మం
గలి కొక తల, భృంగమున కొ • కానొక పూవుం
గలుములచెలి కొక తావును,
వెలవెలఁదుక కొక్కయాత్మ • విభుఁడును సతమే ?

బిల్వ — మిత్రమా! వేశ్యలపై నీ కేదో కోప ముండి-యిట్లనుచున్నావు!

దామో — పోనిమ్ము, నామాటకేమి !-నీ వన్నిగ్రంథములు చదివితివి కదా ?- యేకవియైన వారకాంతలకు వల పున్నట్లు వ్రాసెనా ?

బిల్వ—వారు వారకాంతల తత్త్వ మెఱుఁగ రనియే నానమ్మకము.
దామో—ఓహోహో ! యేమి నమ్మకము !

ఆ. భువి యెఱుంగనియది ♦ దివి యెఱుంగనియది
రవి యెఱుంగనియది ♦ కవి యెఱుంగు !
అట్టిదీర్ఘదర్శు ♦ లగుకవివరు లాట
పాలఁతి నెఱుఁగలేక ♦ పోయి రొక్కొ !

బిల్వ—పోనిమ్ము-వేశ్యలలో మాత్రము యోగ్యురాండ్రుండకూడదా?
దామో—కుమ్మరావములో నిత్తడిముంతలును- బడవుఁగత్తెలలో? బతివ్రతలును-ముందుమాట యేమోకాని-ఇంతవఱకుఁ బుట్టలేదు!

మ. జనుపాంథుం డగుఁ గాక! చోరుఁడును దుర్జాతుండు నౌగాక!రో
గ నికృష్టుం డగుఁగాక ! మద్యరతుఁ డౌ ♦ గా! కన్నయౌగాక!త
జ్జనకుండే యగుఁ గాక ! హేయ భయ ల ♦ జ్జాలేశము ల్లేక రూ
కనె కామించి శరీర మమ్ముకొను భో ♦ గస్త్రీలకే యోగ్యతల్ ?

సీ. సంజపడంగానె ♦ జడ యల్లుకొని, కంపు
తొలఁగ నీటను మేను ♦ తొలఁచివైచి,
మొగమున మెఱుఁ గద్ది ♦ ముంగురులం దిద్ది,
కనుబొమ్మలకుఁ గాటు ♦ కను దగిల్చి
మాఱురైక ధరించి, ♦ మాఱుపావడ తాల్చి,
నీటుగాఁ బలుచని ♦ పైట వైచి,
విడియంబు చేఁగొని ♦ వీథిగుమ్మము గాంచి,
వచ్చిపోయెడువారి ♦ వంకఁ జూచి,
"దండములు ! బొత్తిగా లేవు ♦ దర్శనాలు !
రండు ! వెళ్ళిన నొ ,, ట్టని ♦ రంగు చేసి
రాకయో- పోకయో- చుట్ట ♦ పీఁకెయో- గ
డింపకుండను వేశ్య ని ♦ ద్రింపఁ గలదె ?

బిల్వ—ఓరిపాచాలుఁడా ! దోమాడ కారణమువలె నేఁడు నావెంటఁ బడితి వేమి ! చాలు- నిఁక వెనుకకు దయచేయుము !

దామో — మిత్రమా ! యీవిషయమునుగూర్చి నీతో ముచ్చటింపవ లెనని యెన్నిదినములనుండియో యెదురుచూచుచుండ, నేఁటికి సమయము చిక్కినది. పెక్కుమాట లేల ?—

చ. కులసతి చింతఁ బొందఁ, జన • కుండు నిరంతర మాత్మఁగుంద,బం ధులు వెతఁ జెంద, స్నేహితులు• దుర్భరమాత్రపచేత డిందఁ, నెం దుల కపవర్గదూర మగు • తుచ్ఛసుఖంబున కీవిధంబుగా
బలి యగు ! దింకనైన నిలు • పట్టి మముం బరితోషపెట్టుమా !

బిల్వ — చెలికాఁడా ! యెందుల కాయాసపడెదవు ? నీమాట లేమి యు నా కిప్పుడు నిక్కముగాఁ జెవుల కెక్కవు.

ఆ. అంటుమామిడిపండు • నారగించెడు తఱి
నుడు కటన్న నెవ్వఁ • డూరకుండు ?
జుంటితేనెఁ బ్రీతి • జుఱ్ఱెడు వేళ ను
చ్ఛిష్ట మనిన రోఁత • జెందు నెవఁడు ?

కాఁబట్టి, నీ విఁక కంఠశోష పడక వెనుకకు వెళ్ళిపొమ్ము !
(అని యతనిని నెట్టి నిష్క్రమించును).

దామో — ఔరా ! గణికావిష మెంత గాఢమైనది !

గీ. సర్పవిషము నివారింపఁ • జాలినట్టి
మంత్ర తంత్రౌషధంబులు • మహిని గలవు ;
వారనారీవిషంబు ని • వారణంబు
సలుపఁగల మందు లేదు ము • జ్జగములందు !

మఱియొక విశేషము !—

ఆ. పాముకాటువలనఁ • బ్రాణముల్ మాత్రమే
పాయు ; వేశ్యకాటు • వలన జనుని
యశము, తెలివి, పుణ్య • మైశ్వర్య మారోగ్య
మాయువును దుదంట • పాయు నిజము !

(అని నిష్క్రమించును).
ఇది సప్తమాంకము.

చింతామణి

అష్టమాంకము

రంగము :—వాసుదేవమూర్తిగారిగది.

(మంచమునఁ బండుకొని వాసుదేవమూర్తిగారును, సమీపమునఁ భాగవత మొడిలో నిడికొని కూర్చుండి రాధయుఁ బ్రవేశింతురు).

రాధ—(దైన్యముతో) మరల మగత క్రమ్మిన ట్లున్నది! అన్నా! యెంతలో ముంచుకొనివచ్చినది! ఇదియంతయుఁ గుమారునిమీఁది బెంగచేతనే కదా ?- సందియ మేమి ?-

ఉ. తనయుఁడు శుంఠ యైనఁ జెడు ♦ దారిని బట్టి చరించుచున్న, నా
ర్జనమునఁ బేద యైనఁ, గుల ♦ సంకరుఁ డైన, రుజాశరీరుఁ డై
నను, వెడఁ గైన, గౌరవ వి ♦ నాశకుఁ డైన, విదేశగామి యై
న, నెదఁ గృతఘ్నుఁ డైనను, మ ♦ నంబునఁ దండ్రి సహింపఁగల్గునే!

(క్షణ మూరకుండి)ఇరుగు లేదు, పొరుగు లేదు! కారడవిలోఁ గాఁపురము! ఆమీఁద నర్ధరాత్రము !! ఆపైని దెంపులేని వర్షము !!! ఇప్పటికిఁ బదివర్తమానములు వెళ్ళినవి - యింతవఱకాయన రాలేదు ! ఈరాత్రి యెట్లు కడచునో-యేమి కానున్నదో-తెలియదు! అదిగో మరలఁ దెలివి వచ్చిన ట్లున్నది!

వాసు—(ఆయాసముతో) ఊఁ! ఊఁ! ఊఁ! అమ్మాయి!... అబ్బాయి...రానేలేదు కద ?

రాధ—వచ్చుచునేయుండురు. ఇప్పుడే యింకొకనిం గూడఁ బంపినాను. ఇంతలో నిందాకటి తరువాయి చదువుదునా ?

వాసు—ఏమితరువాయి ?- ఆఁ! అవు నవును ! చదు వమ్మా ! చదువు!

రాధ—(పుస్తక మెత్తి పఠించును.)

మ. సిరికిం జెప్పఁడు శంఖచక్రయుగముం ◆ జేదోయి సంధింపఁ, డే
పరివారంబును జీరఁ, డభ్రగపతిం ◆ బన్నింపఁ, డాకర్ణికాం
తర ధమ్మిల్లముఁ జక్కనొత్తఁడు; వివా ◆ దప్రోద్ధత శ్రీకుచో
పరి చేలాంచలమైన వీడఁడు, గజ ◆ ప్రాణావనోత్సాహియై!

వాసు—ఓహోహో! ఏమి వాత్సల్యము! ఏమి ప్రేమ!... అన్నా! అబ్బాయి... కందులో... నజవీసమయిన లేక పోయినది కదా!

రాధ—అరుగో! మాటలోనే వచ్చినారు! (అనుచు దిగ్గన లేచును).

వాసు—ఏఁడీ! (అని శ్రమతో సగము లేచి ద్వారముపంకఁ జూచి) నాయనా! వచ్చితివా! తడిసితివి కాఁబోలు నేమి?

బిల్వ—నాతడువున కేమి కాని-ఎందుల కన్ని వర్తమానము లంపినారు?

వాసు—ఎందులకా! నాకీరాత్రి గడవదు! కాశిలోనైనఁ జావవలెను-కన్నకొడుకు చేతిలోనైనఁ జావవలెను... తెలిసినదా? అందులకు!

బిల్వ—మీకేమియు భయములేదు ఇంకను నూరేండ్లు బ్రతుకుదురు.

వాసు—ఎందులకు!- నీభ్రష్టత చివరంటఁ జూచుటకా?

బిల్వ—మీయపోహామే కాని- నే నేమియు భ్రష్టుఁడను గాలేదు.

వాసు—అయ్యయ్యో! యింకేమి కావలెను నాయనా! కన్నతండ్రిని గంటఁ జూచుట లేదు!- చేసికొనిన యాలిని జెంతకు రానిచ్చుట లేదు! మాయముండ! ఆముండ యేమిమందు పెట్టినదో!—

బిల్వ—అదిగో! ఆరంభించినారు! ఇందులకే నా మొగము మీ కింత దూర మైపోయినది! నన్ను వేయి యన్నను సరియే కాని- దానిని పల్లెత్తుమాట యన్నచో నేను సహింపలేను. దానిగుణము మీ రెఱుఁగరు. మీశరీరస్థితి యెట్లున్నదియు వెంటనే వచ్చి తెలుపవలసిన దని యొత్తుపెట్టి నన్నుఁ బంపినది.

రాధ—(తనలో) అయ్యో దేవుఁడా! యీయన మరల నిప్పుడే దారి పట్టుదురు కావలయును! కానిమ్ము-పడవవాఁడు పడవను దూరము నకుఁ దీసికొని పోవునట్లు చేసెద. (అని పోయి మరల వచ్చును)

వాసు—నాయనా! నేను దాని నన్నను, ని న్నన్నను రవంత సేపు!

తరువాత మీ రెవరో!- నే నెవఁడనో! అట్లు కూర్చుండి నా ప్రశ్నల కుత్తర మిమ్ము-సంవత్సరమునకు దినము లెన్ని?
బిల్వ—మూఁడువందల—యఱువది యైదు.
వాసు—దినమునకు గంట లెన్ని?
బిల్వ—దినమునకు గంట లిరువదినాలుగు; గంటకు నిమిషము లఱువది; నిమిషమునకు క్షణికము లఱువది. ఇంకేమి చెప్పవలెను?
వాసు—అందలి యొక క్షణికమునం దైన నీజీవిత మెట్లు కడచిపోవు చున్నదో యాలోచించితివా?
బిల్వ—ఇప్పుడు మాటాడవలసిన ముఖ్యవిషయ మింతకంటె మఱిలేదా?
వాసు—ఓరిమూర్ఖుఁడా! యిది యంత యముఖ్య మయినదఁటరా! ఎంత కాల మిట్లు కన్నులు మూసికొని తిరిగెదవు?
బిల్వ—సరి కాని- నన్నుఁగూర్చి మీ రట్టె శ్రమపడకుఁడు! నామంచి చెడ్డలనుగూర్చి నాకు మీపాటి తెలియకపో లేదు! అది గాక-

గీ. పక్కికందువు ఱెక్కలు ♦ పడయువఱకె
తల్లిఱెక్కలనీడను ♦ దారులాడు;
అట్లె జనుఁడును స్వాతంత్ర్య ♦ మబ్బువఱకె
తల్లిదండ్రుల చెప్పుచే ♦ తల మెలంగు.

వాసు—ఆలాగేమి! అవు నవును!-పడుచుఁదనములో ప్రతిమానవుఁడు ను దండ్రికంటెఁ దానే యధికుఁ డనుకొనుట సహజమే! తండ్రి చచ్చినవెనుకఁ గాని తదాధిక్యత తెలియదు! సరి కాని- యొకసారి కన్నులు విచ్చి యానుగుణరాసివంకఁ జూడుము! ఎట్టి నిక్షేపము నెవమాలఁ దన్ను చుంటివిరా! ముల్లోకములు శోధించిన నిట్టిముత్తెము లభించునటుగా! సౌందర్యమునకా-సాటి లేదు; ప్రవర్తనకా ప్రతి లేదు! విద్యకు వాణి- వివేకమునకు శర్వాణి! సన్నజాజిపిండను సన్నెకంట నూఱుచుంటి వేమిరా!
రాధ—(చేతులు జోడించి) మామగారు! నన్నుఁగూర్చి యాయన మనస్సు నొప్పింపకుఁడు. నా దినములు మంచివికాక యాయనకు

నాయెడ నిట్టియనాదరము కలిగినది. మరల నాకు మంచిదినములు
రాఁగానే- యెప్పటివలె నాయనకే యనుగ్రహము రాఁగలదు.

వాసు—వింటివా ?—ఆమధురవాక్కులు వింటివా! అయ్యో! అట్టి యిల్లాలిపై నీ కెట్లు ప్రేమ వట్టిపోయినదిరా!

బిల్వ—ఎందులకు వృథా కంఠశోష! నూరు చెప్పుడు వేయి చెప్పుడు- చింతామణిమీఁదినుండి నాచిత్త మింక మరలదు!

వాసు—ఆఁ! అంతియేనా! అట్లయిన నందులకుఁ దగినఫల మనుభవింతువు లెమ్ము! నీ బుద్ధి మాఱదని నిశ్చయించుకొనియే- యీ మదైశ్వర్యమును కోడలిపేర నిదివఱకే వ్రాసి యుంచినాను. అమ్మాయి! నన్నొకసారి మెల్లగా నాపెట్టెకడకుఁ దీసికొనిపొమ్ము!

రాధ—(మామగారి నవలకుఁ దీసికొనిపోయి, మరల నొంటిగా వచ్చి) ప్రాణేశ్వరా! నా మామగారు నా కిచ్చిన సర్వస్వమును నేను మీకు సమర్పించుకొనుచున్నాను. ఇదిగో పత్రము. (అనియిచ్చును.)

తెరలో—హా! కృష్ణా! కృ- ష్- ణా! కుర్!

రాధ—(ఉలికిపడి చూచి) అయ్యో!- అయ్యో! మామగారు మనలను విడిచి పోవుచున్నారు! (అని వడిగా నిష్క్రమించును.)

బిల్వ—(చూచి)హా! తండ్రీ!(అనిమూర్ఛిల్లి మరలలేచి) తండ్రీ!తండ్రీ!

ఉ. పిన్నటనాఁడె తల్లి నను • వీడి దివంబున కేఁగఁ బ్రేముడిఁ
గన్నులలోనఁ బెట్టుకొని • కష్టములెల్ల సహించి, పెంచి, సం
పన్నునిఁ జేసి తన్నిటన • భాగ్యుని నన్నిఁక నీఋణంబు నే
నెన్నఁటికైన నొక్కలవ • మేనియుఁ దీర్చుకొనంగ నేర్తునే!

రాధ—(కన్నీటితోఁ బ్రవేశించి) ప్రాణేశ్వరా! యూర్చుకొండు!

బిల్వ—అయ్యో! యిఁక నెక్కడి యూర్పు!

చ. తనయభివృద్ధికోసము స • దా పలవించెడివాఁడు తండ్రి; యె
ప్డును దనమేలు గన్గొని ప్ర • మోదమునొందెడువాఁడు తండ్రి; యా
య్యానఁ దనకీడుచూచిహృద • యంబునఁగుందెడువాఁడు తండ్రి; హా
జనకుఁడు లేనిజన్మ మొక • జన్మమె యన్యులిఁ కెంద ఱుండినన్!

రాధ—అది నిజమే కాని-

ఉ. పోయినవారికై దిగులు ♦ పొందుట వెఱ్ఱితనంబు ; బుద్బుద
ప్రాయము లీశరీరములు; ♦ పాయుచె నైజగుణంబు వీనికిన్;
పోయిరి సప్తసంయములు; ♦ పోయిరి షోడశ చక్రవర్తులుం;
బోయిరి రామకృష్ణు; లిఁక ♦ బోవకయుండఁగ నేర్తురే యొరుల్!

బిల్వ—(కన్నులు తుడుచుకొనుచు) కటకటా! యీ మహానుభావుఁడింతలోనే యిట్లగునని యించుకయు నెఱుఁగనైతినిగదా !-

(తెరలోఁ బెద్ద చప్పుడు)

బిల్వ—(ఉలికిపడి లేచి) అదేమి !

రాధ—మఱేమియు లేదు- ఎచ్చటనో పిడుగు పడినది.

బిల్వ—(ఆందోళనముతో) అమ్మయ్యో ! పిడుగే ! చింతామణికిఁ బిడుగన్న తగనిభయము కదా! (అని ద్వారమువంకకు నడచును).

రాధ—(వెంబడించి) ప్రాణేశ్వరా ! యెక్కడి కెక్కడికి !

బిల్వ—(ఆఁగకయే) ఇప్పు డిచ్చట నాపని యేమియు లేదు. తెల్లవారఁగానే వచ్చెదను. (అని నడచును).

రాధ—ఆఁ ! ఆఁ ! ధర్మము కాదు ! ధర్మముకాదు ! (అని పోయి చేయి పట్టుకొని) ఈశవజాగరణము నే నొంటిగాఁ జేయఁగలనా!

బిల్వ—ఇప్పుడు న న్నాఁప వలదు! చింతామణి కంటఁ బడినఁ గాని నాచిత్తము కుదుటపడదు! (అని విడిపించుకొని నిష్క్రమించును)

రాధ—(బొమ్మ బాదుకొనుచు) అయ్యో ! అయ్యో ! యెంతనిర్దయ ! యెంతనిరాదరము ! హా పరమేశ్వరా ! యిప్పుడు నాకు దిక్కెవరు ! మొక్కెవరు ! తోడెవరు !- నీడెవరు ! ఓసిదురాత్మ దుగ్గురాలా ! నాబ్రతుకు పదటఁ గలుపుటకు- నా కాఁపురము గంగపాలు సేయుటకు- నీ వెక్కడినుండి దాపుర మయితివే ! ఓజగదీశ్వరా! సంసారవృక్షముల కీవేరుపురువులనెందుకొఱకు సృజించితివి! వివేక కల్పలతల కీవిచ్చుకత్తుల నెందులకుఁ గల్పించితివి ! ఓ భరత ఖండమా ! యేదేశమునకు లేని యీనిర్భాగ్యసంతానము నీకేట్లు

సంప్రాప్త మయినది! అరుంధతీ అనసూయాదులవంటివారు పుట్టిన నీపవిత్రగర్భమునం దీయుమ్మెత్తవిత్తనము లెచ్చటినుండి వచ్చిపడినవి ! ఓదేశబాంధవులారా ! మీ రేమి చేయుచున్నారు? ఓప్రజానాయకులారా ! మీ రెచ్చట నిద్రపోవుచున్నారు ? ఎన్ని సంసారములు కూలిపోవుచున్నవో మీకుఁ గానిపించుట లేదా ? ఎందఱు కులకాంతలు భర్తలముఖములకు మొగమువాచి విలపించుచున్నారో మీకు వినిపించుట లేదా ? ఈ మహాసహారులను వారణము సేయ రేమి ! ఈప్రత్యక్షపిశాచములను పట్టిపల్లార్ప రేమి! ఈకష్టభూత పాములను గనిమసంగ రేమి ! ఈ వెన్నమాటువిషఘుటికలకు విఱుగుడు చూడ రేమి! ఓజగదీశ్వరా ! మా దేశము గొడ్డుపోయినది ! మాభరతమాత యిప్పుడు మగబిడ్డలం గనుట లేదు! పవిత్రములైన దేవాలయములలో– పరిశుద్ధములైన వివాహమందిరములలో– ఆ పాపరాసులను, ఆ యెంగిలిమంగలములను, ఆ రోగపంజరములను, నెదుట నిడుకొని– వారి బూతుపాటలకు, వారి బుగ్గపోటులకు పరవశులై పళ్ళిగిలించి పదులు వందలు సమర్పించువారి నీచవృత్తిని నివారింతు రనుట కల్ల ! నీవే యొకసారి మా వంకఁ గన్నెత్తి చూడుము ! మావలెనే వారినిగూడ వివాహితలం జేసి– మాదుఃఖమును, వారి దుర్వ్యాశమునుగూడ తొలఁగింపుము ! (ఉన్మాదముతో) హా! హా! హా! హా! నే నెక్కడికో పోవుచున్నాను! నాక్రిందఁ బూలవాన కురియుచున్నది! నాప్రాణేశ్వరుఁ డేడీ! (స్మృతితో) అన్నట్లు పాపాత్మురాలనుః పడవ లేకుండఁ జేసితిని గదా ! అమ్మయ్యో ! నానాథుఁ డేమయిపోయినాఁడో ! (మరల నున్మాదముతోఁ బైకిఁ జూచుచు) ఎవరు చెపుమా నన్నుఁ బిలుచుచున్నారు ! అదుగో ! మామగారు ! అంబరవీథిని బుష్పకారూఢులై యరుగుచున్నారు ! ఏమి ?– నన్నుఁగూడ రమ్మనుచున్నారా ? ఇదిగో వచ్చుచున్నాను ! ఒక్కసారి నాహృదయేశ్వరుని పాదారవిందములను సందర్శించి యిప్పుడే వచ్చెద! (అని నిష్క్ర)

ఇది యష్టమాంకము.

చింతామణి

నవమాంకము

రంగము:—చింతామణి నూతన సౌధము

(మంచమునఁ బండుకొని చింతామణియుఁ

గ్రింద పడుకవయిఁ గూర్చుండి చిత్రయుఁ బ్రవేశింతురు).

చిత్ర— అక్కయ్యా! యీపొద్దు గుళ్లోఁ మేళఁ వెందుకనీ ?

చింతా— నేఁడు కృష్ణాష్టమి కాదఁటే ?

చిత్ర— అంటే ?

చింతా— శ్రీకృష్ణుని జన్మదిన మన్నమాట.

చిత్ర— గొల్లకృష్ణుడు కాక యాయ నింకోఁడా ?

చింతా— (నవ్వి) గొల్లకృష్ణుని నీ వెఱుఁగుదువు కాఁబోలు నేమి ?

చిత్ర— యరక్కేఁమీ ?— గొల్లోళ్ళ సిన్రాత్రికెల్లినోఁడేగా ?

చింతా— తప్పు! తప్పు! అట్లనఁగూడదు. ఆయన చాలగొప్పవాఁడు

చిత్ర— అంతగొప్పోఁడైతే మఱి— మనింటికి రాలే దేఁవీ ?

చింతా— వెఱ్ఱిముండా! ఆయన మనవంటివాండ్ర యిండ్లకు వచ్చునా ?

చిత్ర— అదేఁ వక్కయ్యా! నీకింటే నక్కనిసా నెక్కడుందీ?

చింతా— (వినక తనలో) ఆమహాత్ముని పాదారవిందములు సోకినచోట గఱికపోచగా నైన పుట్టక-యీపాడుకులములో నేనేలపుట్టవలెను!

సీ. కడఁగి యా వైకుంఠుఁ ♦ గడుపునఁ గనఁగ దే
వకి యాచరించిన ♦ వ్రతము లేమొ !
పేర్మి నమ్మహనీయుఁ ♦ బెంచి ముద్దాడ య
శోద కావించిన ♦ సుకృత మేమొ !

అలరు చయ్యనఘుతో • నాట లాడఁగ గోప
పుత్త్రు లొనర్చిన • పుణ్య మేమొ :
చెలఁగి యా లోకేశు • చెట్టఁబట్టఁగ రుక్మి
ణీదేవి పూనిన • నీమ మేమొ
అమలచరితుఁ డైన • యా వేదవేద్యుని
బాంధవంబు, మైత్రి • పాలనంబుఁ
బడయుకొఱకు మున్ను • పాండురాట్సూనులు
తద్ద సలిపినట్టి • తప మదేమొ !

(అని చింతించుచు నిద్రించును).

చిత్ర—అక్కయ్యకు నిద్ద రట్టింది! నేనుకూడా కాలుమీద కాలేసుకుని కమ్మగా తొంగుంటాను! (అని యట్లు చేయును).

కృష్ణు—(ప్రవేశించి) ఆద్యంతములు కాని, ఆకారము కాని లేక-అగోచరుఁడనై, అగమ్యుఁడనై చరాచరకోటులతో ననంతకోటి బ్రహ్మాండములను సృజించి పాలించుచున్న నాకు నాబిడ్డలు దేవుడనియు, భగవంతుఁ డనియు; శివుఁడనియు, విష్ణువనియు; రాముఁడనియుఁ, గృష్ణుఁ డనియు; అల్లా యనియు, గాడ్డనియు;నామములుంచి యానందించుచున్నారు! ఏరికిని దెలియరాక, తెలిసికొనుటకవకాశ మొసఁగక, దాఁగుడుమూఁత లాడు నన్ను నాబిడ్డ లింతవఱకైనఁ గనిపెట్టఁ గలిగినందులకు సంతోషము !

అస్మత్కృతములైన అనంతకోటిబ్రహ్మాండములలో ననుక్షణము బని సేయుచున్నాను. ప్రతిపరమాణువును గదల్చుచుందును;ప్రతి మొగ్గకు రంగు లిడుచుందును; ప్రతి లతను బ్రాకించుచుందును; ప్రతిచెట్టును నిగుడ్చుచుందును; ప్రతిపురుగును నడపించుచుందును. ప్రతిప్రాణిచేతను బని సేయించుచున్నాను. ప్రతిజీవినిఁ బోషించుచున్నాను. నీటిలోని చేఁపకును, మంటిలోని యెఱ్ఱకును, ఱాతిలోని కప్పకును, బూరియలోని చీమకును, చూరులోని యెలుకకును గూడ నేను నిరంతర మాహార మొసఁగుచున్నాను. కాని, మానవు

డిది యెల్లఁ గనులారఁ జూచుచుండియుఁ దనపొట్టయొక్క భారము తనపై నిడికొని, దానికొఱకుఁ బడరానిబాధలు పడును !

నాచిన్నిబిడ్డలగు మానవులకొఱకు నేను జేయని సదుపాయము లేదు. ఈనదు లన్నియు వారి జీవనముకొఱకుఁ గల్పించినాను. ఈవృక్షము లన్నియు వారి సౌఖ్యముకొఱకు సృజించినాను. ఈ సూర్యుని వారివెలుఁగునకై సృష్టించినాను. ఈచీఁకటిని వారి విశ్రాంతికై నిర్మించినాను. ఎప్పు డెద్ది యవసరమో యది ప్రసాదించుచుందును. ఎప్పు డెవ్వ రవసరమో వారిని బంపుచుందును. నాసామ్రాజ్యమునందు ఆనందమె కాని—దుఃఖము లేదు. నేనేమి చేసినను నాబిడ్డల మేలుకొఱకే కాని— కీడుకొఱకుఁ గాదు. ఇచ్చుటయుఁ, బుచ్చుకొనుటయు; నవ్వించుటయు, నేడిపించుటయు; పంపుటయు రప్పించుకొనుటయు; నావిలాసములు! ఇచ్చుటకే పుచ్చుకొందును; నవ్వించుటకే యేడిపింతును; ఉన్నతస్థాన మొసఁగుటకే రప్పించుకొందును.

కాని, భూమియందలి జీవరాసు లన్నిటిలో మానవులు చాల విపరీతస్థితిలో నున్నారు! మానవుల యభివృద్ధికొఱకు నేను వారి కధికజ్ఞానమును బ్రసాదించియున్నాను. కాని చంటిపిల్లవాని చేతికిఁ గత్తి యిచ్చినచో వాఁడు దానితోఁ దనచేతినే కోసికొనునట్లు— మానవులు తమ జ్ఞానముచేతఁ దమ్మే వంచించుకొనుచున్నారు ! మృగములు తమమేఁతఁ దామార్జించుకొనఁ గలిగినతోడనే తల్లిని మఱచిపోవునట్లు— మానవులు కడుపు నిండినచోఁ దండ్రినగు నన్ను మఱచుచున్నారు! సకలసౌఖ్యములకు మూలమగు తృప్తికి మానవహృదయమునందుఁ జోటు లేకపోవుచున్నది! వారికి, భుజియించుటకు షడ్రసోపేతములైన బహుపదార్థములు కావలయును ! కట్టుటకు— వెలగల చీనిచీనాంబరములు కావలయును ! ధరించుటకు— రత్నభూషణములు కావలయును ! నివసించుటకు— దివ్యసౌధములు కావలయును ! పన్నుండుటకు—హంసతూలికాతల్పములు కావలయును!

ఎక్కుటకు- యంత్రరథములు కావలయును ! అధికారమునకు- పదవులు కావలయును ! ఆడంబరమునకు- బిరుదములు కావలయును ! వీనినన్నిటిని బ్రసాదించినను విశ్వాసము సున్న ! తృప్తిశూన్యము ! వారి మితిలేని వాంఛలు, వారి రాగద్వేషములు వారి పరస్పరాసూయలు, చూచి నేను మిగుల లజ్జపడుచుందును! కోటి కొంగ లొకచెట్టుమీఁద నివసించును- కాని, యిరువురు మానవు లొక యింట నివసింప లేరు ! ఒక కాకికి విపత్తు వచ్చినచో కోటి కాకులు మూఁగును- కాని, పొరుగింటివాఁడు చచ్చినను మానవుఁడు తొంగి చూడఁడు ! ఒకనూకగింజ కంటఁబడినచో చీమ కోటి చీమలను బిలుచును- కాని, మానవుఁడు తనకడఁ గోటిరూకలున్నను దాను దినఁడు- పరులకుఁ బెట్టఁడు ! లతలు, వృక్షములు; క్రిములు, కీటకములుఁ గూడ నేదోవిధముగా లోకమున కుపకరించుచున్నవి. మానవుఁ డన్నిటిని దనయుపయోగములోనికిఁ దెచ్చుకొనుచుఁ, దానుమాత్ర ముపయోగము లేనివాఁడగుచున్నాఁడు! ఇవి యన్నియుఁ జూచి, యొక్కొక్కప్పుడు నేను వీరి నేల సృజించి పోతినా యని కించపడుచుందును !

అట్లయ్యు వారియందలి ప్రేమచే నన్ను వా రేరూపమున భావించినను బ్రసన్నుఁడ నగుదును. ఎన్ని యపరాధము నొనర్చిన నొక్కనుగుణ మున్నచోఁ జేపట్టుదును. ఎన్ని దోషములు సలిపిన నొక్కసారి త్రికరణశుద్ధిగ పశ్చాత్తాప పడినచో మన్నింతును. నాబిడ్డ పశ్చాత్తాపపడిన దినమే నాకు పండుగదినము! వీనులు నా వంకకు విచ్చినవారి కుపదేశింతును. కన్నులు నావంకకుఁ దెఱచిన వారికిఁ గానిపింతును. కాని, నాపై నాన యిడి కల్లలాడు కలుషమతులను- "దేవుని యెదుట" నన్ననోటనె తెగబొంకు తెంపరులను జూచిమాత్రము సహింపఁజాలను !

సమస్త సద్గుణ సంపన్నురాలగు రాధ నా యనుగ్రహమును బడయుటలో నాశ్చర్యము లేదు. ఈచింతామణి యెంత చెడుదారిఁ

భిచరించినది- హృదయమునందు దయాబీజము, భక్తిలవము పశ్చాత్తాపలేశము వీనిం గలిగి నా ప్రేమకు పాత్రురాలైనది. ఆ మీఁద నిప్పుడు శ్రీకృష్ణునిగుండ నన్ను భావన చేసి తన్మయచిత్తముతో నిదురించినది. అందువలనఁ గృష్ణరూపముననే స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి ప్రబోధింప వచ్చితినిగదా? ఈబిడ్డవలన బిల్వమంగళుఁడు కూడఁ ప్రబోధము నడయుఁ గాక! ఈ యిరువురిచరిత్ర మనేకుల కాదర్శ మగుఁ గాక! (అని తిరోహితుఁ డగును).

చింతా—కృష్ణా! కృష్ణా! పోకుము! పోకుము! (అని దిగ్గన లేచి)

శా. మానుష్యంతతముం భజింపఁ గనిపిం ♦ పంబోని నీ వెట్టులో
గానేవచ్చితి మద్గృహాంబునకు, ధ ♦ ర్మంబే చన న్వచ్చి? నీ
దాన న్నిక్కము రమ్ము రమ్ము! చనకే ♦ దాసిం గటాక్షింపు! బ్ర
హ్మానందం బిడె నీదుదర్శనము కృ ♦ ష్ణా! దేవకీ నందనా!

(అని చంగున మంచము దిగి ముందునకు నడచును).

చిత్ర—(ఉలికిపడి లేచి) యేం టక్కయ్యా! యేంటి?

చింతా—(వినిపించుకొనకయే) కృష్ణా! కృష్ణా! అనుగ్రహింపుము!

ఉ. పాపిని, భ్రష్టురాల, నతి ♦ బాలిశనై బహునీచవృత్తిలో
రేపులు మాపులుం బడి చ ♦ రించిన మాటయె నిక్క; మింక నా
పాపపుదారి త్రొక్కను భ ♦ వచ్చరణాబ్జ యుగంబు సాక్షిగా!
నాపయిఁ బ్రేమ నిల్పి యదు ♦ నందన! కృష్ణ! తరింపఁ జేయవే!

(అనుచు వెఱ్ఱిదానివలెఁ బరిభ్రమించును)

చిత్ర—వోయమ్మల్లో! మాయక్కయ్యకు మతోయింది! (అని సమీపించి పట్టుకొని) యేం టక్కయ్యా! యేం టిది?

చింతా—చిత్రా! ఆ మహానుభావుఁ డేఁడే?

చిత్ర—యే- యే- మహానుభావుఁడు?

చింతా—గోపాలకృష్ణుఁడే! అయ్యో! యింతలో నేమయ్యెను?

చిత్ర—మనయింటికి రాందేనా!- వస్తే కనపడట్టమ్మా?

చింతా—వచ్చినాఁడే! ఇప్పుడే కాదఁటే నేను గనులారఁ జూచితిని

ఉ. నల్లని మేనితోడఁ, జిఱు ♦ నవ్వులు పర్వు లిడంగ దుస్విరా
జిల్లెడు మోముతోడఁ, గృప ♦ చిందెడు కన్నవతోడ, నందవూ
పిల్లనఁగ్రోవితోడ, శిఖి ♦ పింఛ కలాపముతోడ, నాయొడల్
జల్లుమనంగ వచ్చి, కృప ♦ సంధిల నవ్వుచు నిల్చె ముందటన్!

చిత్ర—నిల్చి ?

చింతా—ఇట్లానతిచ్చెను :—

చ. కులసతులెల్ల నవ్వ, బుధ ♦ కోటులు దవ్వుల కేఁగి నిల్వ, నీ
చులుసయితమ్ముఁ జుల్కనగఁ ♦ జూచుచు నోసి! యటంచుఁ బిల్వ నెం
దుల కిటు పొట్టకోసమయి ♦ తుచ్ఛపువృత్తి మెలంగఁ జూతు వో
చెలువ! ననుం భజింపు మెదఁ ♦ జేకురు నీకు శుభంబు మత్కృపన్.

చిత్ర—అబ్బా! యెంతమాటన్నాఁడు!

చింతా—అయ్యో! ఆయన యన్నమాటలో నసత్య మేమున్నదే!

ఉ. గాడిద కెత్తు కెత్తు, శున ♦ కంబున కీడనఁ దగ్గవారిముం
దాడియొ, పాడియో జగడ ♦ మాడియొ, వేడియొ, లేక నవ్వియో
యేడిచియో, కలంచి కల ♦ దెల్లను గుంజెడు పాపవృత్తిలో
నీడును జోడు లేక చరి ♦ యించితి జేనెఁడు పొట్టకోసమై!

చిత్ర—అయితే యేఁవీ ?

చింతా—అయ్యో! యేమని యడిగెదవా!

ఉ. ఎందఱు నాకతాన భుజి ♦ యింపఁగఁ గూడును, గట్ట బట్ట లే
కందును నిందు జోగు లయి ♦ యల్లలనాడుచు నున్నవారలో!
ఎందఱు మందయానలు ని ♦ జేశుల కోసము రాత్రియుం బవల్
కుంది కృశించి ప్రాణములు ♦ గోల్పడిరో! వచియింప శక్యమే!
అది గాక—

సీ. లజ్జయే స్త్రీల క ♦ లంకార మనుమాట
కలనైనఁ దలఁపక ♦ మెలఁగినాను!
మానాభిమానముల్ ♦ మంటను గలిపి, పై
కమె ప్రాణవిభుఁడుగాఁ ♦ గడపినాను!

పదిమందిలో బుగ్గ ♦ పైని బ్రవేలిడుకొని
యలయక తైతక్క ♦ లాడినాను !
ఎట్టి హీనుం డైన ♦ సేవగించుకొనక
యుచ్ఛిష్టమునకు నో ♦ రొగ్గినాను !
చంక మగ బిడ్డ నిడికొని ♦ జంకు లేక
యాఁడుబి డ్డని దీపము ♦ లార్పినాను !
పుణ్యపాపంబు లను మాట ♦ పూర్తిగాను
మఱచి యున్నాను ! నామేను ♦ మాసిపోను !

చిత్ర—(వినుట నభినయించి) యెవరో తలుపు తట్టుతున్నారు !

చింతా—శ్రీకృష్ణభగవానుఁడేమో చూడు!- చూడు!-

చిత్ర—(తలుపు తెఱచి) బావయ్యాగారమ్మా !

బిల్వ—(తడిబట్టలతోఁ బ్రవేశించును).

చింతా—అయ్యయ్యో ! అదేమి ! అట్లు తడిసితిరి ?

బిల్వ—నాతడుపున కేమి కాని- యిందాక పిడుగు పడినప్పుడు నీవు జడిసికొన లేదు కద ?

చింతా—ఈశంక చేతఁ దండ్రిగారిని విడిచి చక్క వచ్చినారా యేమి !

బిల్వ—నేను విడిచి రాలేదు-ఆయనయే నన్ను విడిచి దివి కేఁగినారు!

చింతా—శ్రీరామ ! రామ ! (అని చెవులు మూసికొని క్షణ మూరకుండి) అట్లయిన, నట్టిస్థితిలో నిచ్చటి కెందులకు వచ్చినారు ?

బిల్వ—నిజము చెప్పమనెదవా ?- నిన్ను విడిచి యుండలేక !

చింతా—హా ! యెంత ఘోరము !

ఆ. ఇంటఁ దండ్రి చచ్చె ! ♦ ఏ రడ్డముగ నుండె !
గాలివాన ! యంథ ♦ కారసమయ !
మాలి నొంటి విడిచి ♦ యరుదెంచె వేశ్యకై
యింత ఘోరకలి యిఁ ♦ కేమి కలదు !

(అని యతనివంక నట్టె చూచి) ఆ నెత్తుటిమఱక లేమి !

బిల్వ—(చూచుకొని) అవు నవును! ఈగాయము లేని నెత్తు రేడదో!

చింతా—(క్షణ మాలోచించి) అన్నట్లు- ప్రాకారద్వారము మూసి యున్నది కదా—అవలినుండి మీరు లోపలి కెట్లు రాఁగలిగితిరి ?

బిల్వ—మన సుండిన మార్గము లేకుండునా ? వెలుపలినుండి పిలిచిన మీకు వినఁబడ దని గోడ దాఁటుటకు నిశ్చయించుకొని, యాధార ము నిమిత్తము మల్లెపందిరి యుండుచోటునకుఁ బోయి గోడమీఁది నుండి వెలుపలకు దిగు తీఁగెలకొఱకుఁ దడవులాడ నదృష్టవశమున త్రా డొకటి చేతి కందినది. దాని నాధారము చేసికొని లోపలికి దిగితిని. కాని, యది త్రాటివలెఁ గఱకుగా లేక—మృదువుగా నున్న ట్లిప్పుడు స్ఫురణకు వచ్చుచున్నది !

చింతా—ఆలాగుననా?- అట్లయిన న దేమో చూచివత్తము రండు.

(అని లాంతరు చేఁగొని నడచును)

బిల్వ—(వెంబడించును).

చింతా—(పూర్వోక్త స్థలమునకుఁ బోయి నిలిచి, దివ్వె పైకెత్తి చూ చి, యదరిపాటుతో) అమ్మయ్యో ! త్రాడు కాదు! పాము !— అదిగో ! దానిపొట్ట విచ్చి రక్తము కారుచున్నది ! మీ యొడలి నెత్తుటి మఱకలు దానివే ! అన్నా-యెంత సాహసము చేసితిరి !

బిల్వ—దీని కేమి—యిది తెలియక చేసిన సాహసము—తెలిసి చేసిన సాహస మొకటి కలదు !

చింతా—అదేమి ?

బిల్వ—ఏటియొడ్డునకు వచ్చుసరికి పడవ లేక పోయినది. అంతట నీదు ట కేమయిన నాధారము దొరకునా యని యేటిదరినె వెదకుచు రాఁగా, నొక చోట నొకశవము కాలికిఁ దగిలినది! దానిం దెప్పగాఁ జేసికొని యే రీది యీవలియొడ్డు చేరితిని !

చింతా—అంత విపరీత ముండునా ! నేను నమ్మఁజాలను !

బిల్వ—దానిని జలచరములపాలు సేయుట కిష్టము లేక దరిని జేర్చి యే వచ్చితిని- నీ సందేహము తీర్చెద రమ్ము. (అనిచింతామణిని గొంచె మవ్వలకుఁ దోడుకొనిపోయి) అదిగో ! అటు చూడుము!

చింతా—(దివ్వె వెలుగునఁ జూచి) అమ్మయ్యో! నిజమే! స్త్రీశవము!

బిల్వ—(చూచి, సందేహముతో) ఏదేది !—దీప మింకొకసారి యిటు త్రిప్పగాఁ జూపు ! (అని పరిశీలించుచుఁ గొంచెము ముందున కేఁగి) హా ! పరమేశ్వరా ! (అని మూర్ఛిల్లును)

చింతా—అయ్యో ! అయ్యో ! అట్లుమూర్ఛిల్లితి రేమి! (అని యాందోళనముతో సమీపించి లేవనెత్తి) మహాభాగ ! యే మిది !

బిల్వ—(శోకముతో) అయ్యో ! యింకేమున్నది ! భగవంతుఁ డీరాత్రి నాకొఱకుఁ గష్టద్వారము తెఱచినాఁడు !

ఉ. తాలిమి భూమి కీడయిన • దాని; వివేకమున న్మదాలసం
బోలినదాని; శీలమునఁ • బుట్టిన యింటికి మెట్టినింటికిన్
మేలు ఘటించుదాని; నను • మించినభక్తి భజించుదాని; ని
ల్లాలిని జంపివైచితి ! ని • రాదరణం బను దుర్విషంబునన్!

చింతా—ఏమీ ! యీమె రాధయా ! అయ్యో ! అయ్యో ! యీమె కిట్టిదుర్మరణ మెట్లు సంప్రాప్త మయినది !

బిల్వ—ఒంటిగాఁ దన్ను విడిచి పోవల దని యొక్కపెట్టున గోలపెట్టుచుండ నేను వినిపించుకొనక చక్కవచ్చితిని ! పిదప నన్నుఁ వెదకుచు నా వెనుకనె వచ్చియుండును—చీఁకటిలో నన్నుఁ గనుఁగొనఁజాలక గుండె ప్రీలి యీదృశావస్థం బొందియుండును !

చింతా—ఆహా ! యేమి యిల్లాలు !

గీ. బ్రతికియున్నంతవఱకును • భర్తృసేవ
సలుపఁ గలిగినవా రుంద్రు • చాలమంది ;
చచ్చియుంగూడ భర్తకీ • సరణి సేవ
యొనరుపంజాలు సతు లిల • నుండఁ బోరు !

సరి కాని—యిట్టి యిల్లాలి నొంటిగా శవజాగరణము సేయు మని విడిచివచ్చుటకు మీమన సె ట్లొప్పినది ? ఈమె దుర్మరణమువలన మీకు సంప్రాప్తమగు ఘోరపాతకమును మీ రెన్ని జన్మము లెత్తి తీర్చుకొనఁ గలరు !

బిల్వ— ఇది యక్రమమే కాని— యిందు నాదోష మంతగా లేదు! నీ యందలి యనురాగము అన్యాలోచన లేకుండఁ జేసి యీవిధము గా న న్నీడ్చుకొని వచ్చినది!

చింతా—మహాభాగా! మీరు పండితులరు కదా—యీ యెంగిలికూటి పై మీ కింతయనురాగము కూడునా?

బిల్వ—ఎంగిలికూడా! ఏమిది- యెన్నఁడు లేనిది- నీనోటిగుండ నేఁ డిట్టి విపరీతవాక్కులు విన వచ్చుచున్నవి!

చింతా—అయ్యో! ఇందు విపరీత మే మున్నది!

సీ. పల్లవు లెల్ల రే • పవళులుఁ దిరుగాడు
సంగడి రొక్కంపు • చాన మేను
విటులెల్ల నమలిన • వీడియ ములమి సెడు
పీకుదాను పడపు • వెలఁది నోరు
జారు లెల్లరు నోట • సంధించు నెంగిలి
కల్లుపాయ గడన • కత్తె మోవి
కాముకు లెల్లఁ జ • క్కఁగ విశ్రమించు స
త్రంపుఁజావడి సాని • దాని యురము
అనిశము భుజంగపంక్తుల • హ స్తములను
వెలయు మంగలియద్దంబు • వేశ్య మనసు
అట్టి యుచ్ఛిష్టరాశిపై • నట్టి యూర
కుక్క కతికిన కూటిపైఁ • గూర్మి తగునె!

బిల్వ—నీయభిప్రాయము నా కిప్పుడు బోధపడినది కాని—నీ వెల్లవే శ్యల వంటిదానవు కా వని నాయూహ.

చింతా—తనసానిపట్లఁ బ్రతివిటునకు నిదే యూహ! ఆదుర్మోహమే మీకన్నులనుగూడఁ గప్పివైచినది కాని—నాయందు దాధిక్య మేమి యు లేదు!

బిల్వ—అట్లయిన, నాకన్నులను గప్పివైచినది జగన్మోహనకర మైన నీ సౌందర్యము కాని- నా దుర్మోహము కాదు!

చింతా—ఆలాగుననా ! మంచిది !— నే నిప్పుడే వచ్చెద—మీ రిచ్చటనే
కూర్చుండుఁడు ! (అని దీప మచ్చట నుంచి నిష్క్రమించును).

బిల్వ—(పశ్చాత్తాపముతో) ఔను !—దాని పలుకులలో నసందర్భ మే
మున్నది !—ఇప్పటికి నే నెన్నవవాఁడనో!—హా ! పరమేశ్వరా!

గీ. చదివితి సమస్తశాస్త్రముల్ ♦ చదివి యేమి
ఫలము ! తుద కిట్లు చెడుదారిఁ ♦ బడి చరించి
జనకు నిల్లాలినింగూడఁ ♦ జంపు కొంటి !
తెలియఁగఁబోనట్టి ఘోరపా ♦ తకముఁ గంటి !

(క్షణ మూరకుండి) దుర్మోహము చేత కన్నులు మూసికొని
పోయి కాన లేకపోతిని గాని- యెప్పుడో తనగుండియ పటాలున
బ్రద్దలై తీఱు నని యెన్నిసారులో చెప్పియే యున్నది ! కటకటా!
యెంతమందభాగ్యుఁడ నైతిని !

సీ. తనకల్మియును జక్కఁ ♦ దనపుఁ జేర్మియుఁ జూచు
కొని గర్వపడనట్టి ♦ యనఘురాలు
ఏవేళ పరదేశు ♦ లేతెంచినను శ్రద్ధ
నాదరించిన మహా ♦ త్మురాలు
పనికత్తె లెందఱు ♦ న్నను నిమేషంబేని
యూరక యుండని ♦ యోగ్యురాలు
పుట్టింటివారు కే ♦ ల్వట్టి ప్రార్థించిన
పండుగకును బోని ♦ ప్రాజ్ఞురాలు
కోటిలో నొక్క తెగ లెక్క ♦ గొనఁగఁ దగిన
పరమపావనురాలు వి ♦ ద్వాంసురాలు
అట్టి మహాత్మురాలు నా ♦ యట్టివాని
కక్కటా ! యెట్లు చివరంటఁ ♦ దక్కనేర్చు !

ఇంతకంటె దురవస్థ యిం కేమున్నది ?

సీ. పరమ విశుద్ధ మై ♦ ప్రఖ్యాతి వడసిన
కులమెల్ల నాచేత ♦ మలిన మయ్యె

కని పెంచి శ్రీమంతుఁ • గావించిన మహాను
భావుండు తండ్రి జీ • వంబు విడిచె
నను దైవముగ మది • నమ్మి సేవించిన
యాలి నాకై గుండె • ప్రీలి చచ్చె
కడు ప్రయాసముమీఁద • గడియించుకొనినట్టి
మర్యాద తుదముట్ట • మాసిపోయె
ప్రాణధనముగ నెంచి తా • పొడుకొన్న
శీల మామూలకంబుగ • శిథిల మయ్యె
సర్వవిధముల నిట్లు భ్ర • ష్టతను గాంచి
యెట్లు లీజీవితము భరి • యించువాఁడ !

చింతా—(అలంకార రహితయై, తల విరియఁబోసికొని, మలినాంబరముతోఁ బ్రవేశించి) మహాభాగా! నా సౌందర్య మిపు డెట్లున్నది!

బిల్వ—(ఉలికిపడి) హా ! యిదేమి ! యిట్లు మాఱిపోతివి !

చింతా—నే నిపు డేమియు మాఱ లేదు- ఇదియే నా నిజస్వరూపము!

సీ. చమురుజిడ్డు మొగంబు • చంద్రబింబం బంచు
పుసికన్నులను దమ్మి • పూవు లనుచు
చీమిడిముక్కు వి • చ్చిన నూవుఁబూ వంచు
వాలు చూపులు విరి • కోల లనుచు
చొల్లు పెదవి తేనె • బొబ్బిలు గని యంచు
పాలతిత్తులు పూల • బంతు లనుచు
కంపుతొడ లనంటి • కంబంబు లనుచును
చీడ పాదంబులు • చివురు లనుచు
రక్త మాంస పురీష మూ • త్రముల పాత్ర
మేలిమి పసిండి బొమ్మంచు • మెఱు పటంచు
నజ్ఞు లగువారు మోహాంధు • లగుచుఁ దలఁతు
రంతియేగాక సౌందర్య • మనఁగఁ గలదె ?

అది కాక—

సీ. వారాసి నడుమఁ దు ♦ పానుల సందున
నావికపైఁ బయ ♦ నంబు బ్రతుకు
పోటు పాటులు నలల్ ♦ మేటి సుళ్ళుం గల్గి
యాఁగక చను ప్రవా ♦ హంబు బ్రతుకు
భయ మోహములతోడ ♦ భ్రాంతి తృష్ణలతోడఁ
బరఁగెడు వింతస్వ ♦ ప్నంబు బ్రతుకు
ప్రతిపదంబున విఘ్న ♦ బహుళంబులు నిరోధ
మాచరించెడు దేహ ♦ యాత్ర బ్రతుకు
ముత్తియంబువో [illegible] ముంజూరునం బోడ
కట్టునట్టి వాన ♦ బొట్టు బ్రతుకు ;
అట్టి బ్రతుకు నమ్మి ♦ యక్కటా ! దుర్మోహ
మందుఁ బ్రొద్దు గడప ♦ నగునె జనుఁడు !

బిల్వ—(దిగ్గన లేచి) హా ! తల్లీ ! నమస్కారము ! నీవు నన్నుద్ధరింపఁ దలఁచిన చిత్స్వరూపిణివి కాని—చింతామణివి కావు ! (అని పాదములపైఁ బడును).

చింతా—(అంతలోఁ దప్పించుకొని) మహాభాగా ! యేమి యన్యాయమిది ! —నేను మీ దాసిని కానా ? (అని పట్టి లేవ నెత్తును).

బిల్వ—దాసివి కావు—ధర్మదేవతవు !

ఉ. తల్లిరో ! నీదు వాగమృత ♦ ధారలు తేరి కొనంగఁ జేసె మూ
ర్ఛిల్లిన యంతరాత్మను ! న ♦ శించెను గన్నులలోని కావరం
బెల్ల! శమించె నిక్కముగ ♦ నింద్రియవాంఛలు! మేలుకాంచె నా
యుల్లము దుష్టమైన కల ♦ నుండి ! యెఱింగితి నెల్ల దోషముల్!

సరికాని—యింతకాలము నన్నిట్లేల చీఁకటిలో నుంచితివి ?

చింతా—అయ్యో! యింతవఱకు నేను మీకంటె నెక్కుడు చీఁకటిలో నల్లాడుచున్న దానను! ఈపూఁట శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి నన్ను వెలుఁగులోని కీడ్చి రక్షించెను !

బిల్వ—ఓహో ! యేమి యదృష్టవంతురాలవు ! నే నెంత పాపినో_

యెంత మందభాగ్యుఁడనో కాని—అమ్మహానుభావునకు నామీఁద నాపాటి యనుగ్రహము కలుగకపోయినది !

సోమ—(అంతలోఁ బ్రవేశించి) కలుగకపో లేదు ! కాని, యీశ్వరవిలాస మంతసులభముగాఁ దెలిసికొనుటకు సాధ్య మయినది కాదు! ఆయన సంకల్పమే కాకున్న—ఇట్టిసమయమున నే నీప్రాంతమునకు వచ్చుట కాని—గూఢముగా నుండి మీ ప్రసంగ మంతయు నాలకించుట కాని– సంభవించియుండదు ! నే నెవ్వఁడ ననియా నీ సందేహము ?—నన్ను సోమగిరియోగీంద్రుఁ డని వాడుదురు. గోపాలస్వామి కోవెల యెదుట నన్ను సిద్ధమఠము నాప్రస్తుతపు నెలవు. పశ్చాత్తాపముచేత నీవు పునర్జన్మమును బడసితివి. అందువలన నీకు లీలాశుకుఁ డని నామకరణ మొనర్చితిని. శ్రీకృష్ణమంత్ర ముపదేశ మొనర్చెద నావెంట రమ్ము.

బిల్వ—స్వామీ ! యిదుగో వచ్చుచున్నాఁడను. (అని యాకసమువంకఁ జేతులు మోడ్చి) ఓ పరమేశ్వరా ! యీరాత్రి నాకొఱకుఁ గష్టద్వారమును దెఱచితి వను కొంటిఁ గాని—కాదు—మోక్షద్వారమే తెఱచితివి !

చ. ఎఱిఁగియు, బుద్ధిలేక, విష ♦ యేచ్ఛఁ దగుల్వడి యున్న నాయెడం బరమ దయామయుండ వయి ♦ బంధువినాశముచేత దేహ మస్థిర మని చూపి ; యీసుదతి ♦ చేతఁ బ్రబోధము గల్గఁజేసి సద్గురులనుగూడ నిట్టు లొన ♦ గూర్చితి వేమన నీదు ప్రేమిడిఁకా !

(అని సోమగిరివెంట నిష్క్రమించును)

చింతా—(చేతులు మోడ్చి) ఓ శ్రీకృష్ణ భగవానుఁడా !

చ. కరము విచిత్రమై, కనక ♦ గర్భున కైన నెఱుంగరాని దై పరఁగును నీప్రభావ; మతి ♦ పాపులునైన మొకింతపాటి నీ కరుణకుఁ బాత్రులైన క్షణ ♦ కాలములోనఁ దరింపనేర్తు ! మా చరితమె సాక్ష్య మిందులకు ♦ సాధుజనావన ! లోక పావనా !

(అని నిష్క్రమించును).

ఇది నవమాంకము.

చింతామణి

దశమాంకము

రంగము:— రాజవీథి.

భవా—(నీళ్ళకావడితోఁ బ్రవేశించి) కట్టా! చివర కెట్టిగతి పట్టినది !

చ. తెలివిని గోలుపోయి కడుఁ • దెంపరినై, కనుపెట్టఁ జెంది, రో
వెలఁదుల మాయలం దగిలి • విత్తము వారిపరంబుఁ జేసి, లో
కులకు గులామునై, కడుపు • కోసము కావడి మోయుచుంటి! ని
స్తులముగఁ బూలు తాలిచిన • చోటనె కట్టెలు మోసినట్లుగా౯ !

చ. నిలువున మాయలుం, గడుపు • నిండ విషంబును గల్గి, పైకిఁ దే
నెలు గురియంగ నేర్చి, కడు • నేర్పుగఁ బల్లవులం బకీరుల౯
జలువుకు వృత్తిగా మెలఁగు • సానులఁజూచి భ్రమించు వెండవా
వులు గని నీరుకెంకు లని • బుద్ధిఁ దలంచుట వంటిదే కదా !

(ముందునకుఁ జూచి) ఆ వచ్చునది చిత్రవలె నున్నదే!— (నిదానించి) సందియ మేమి—అదియే! చింతామణి యెప్పుడైన నామాట తలపెట్టునేమో యడుగుదునా! (లజ్జతో) ఏమి భ్రాంతి! "కలిపోసి పెట్టినను—ఉట్టివంకనే చూచె" నన్నట్లున్నది !

—(కన్నీ రద్దుకొనుచుఁ బ్రవేశించి) బావయ్యగారు! దండాలు!

—అదేమి కంట నీ రిడుచున్నావు! అందఱకు సేమ మేనా?

—అయ్యో! మీ రింకా యినలేదు కాఁబోలు! మాయక్కయ్యకూ- మాయమ్మకూ- మాబావయ్యగారికీకూడా వొక్కమాటుగా మత్తోయింది!

వా—(ఉలికిపడి) ఆఁ!— అదేమిటి

చిత్ర—మాయక్కయ్య కేవో-దేవుఁడు కల్లో కనిపించి సానివృత్తి మానెయ్యమనేసరికి సంసారం యిడిచిపెట్టి-సన్నాశం పుచ్చుకుంది ! మా బావయ్యగా రేవో- మటంలో పెవేశించారు ! మాయమ్మ కేవో- సొమ్మంతా పోయిం దని పిచ్చెత్తింది !

భవా—సొమ్మెట్లు పోయినది !

చిత్ర—పోవటఁ వంటే పోవటం కాదు: మాయక్కయ్య యెవ రెవరి దగ్గిర యెంతెంతసొమ్ము పుచ్చుకుందో- అంతసొమ్మూ ఆరికి తిరిగీ యిచ్చేసింది ! నాపేరుమీద పదేలు కచేర్లో యేసింది! నన్నెవ రైనా పెళ్ళాడితే- ఆరికి సగఁవంట నాకు సగఁవంట.

భవా—అట్లయిన నేను బెండ్లియాడుదునా !

చిత్ర—సేన ! యీసొమ్ముకూడా దేనికైనా పెట్టి- యిదివర కావిడ గొంతుకోసినట్టే-నాగొంతుక్కూడా కొయ్యడానికి కాఁవోసు!

భవా—సెబాసు ! మంచిమాటాడితివే ! సరికాని- ఇపు డెక్కడికి నీవు బయలుదేరినది ?

చిత్ర—మీకోసఁవే ! మీ సొమ్ములు కూడా యిచ్చెయ్యడానికి మా యక్కయ్య మిమ్మన్నీ- సుబ్బిసెట్టిగార్ని- తీసుకురమ్మంది !

తెరలో—అట్లోయి పెసరట్లు ! అల్లఁవేసిన పెసరట్లు !
కమ్మనేతి పెసరట్లు ! కానికిరెండు పెసరట్లు !

భవా—(విని) అదుగో సుబ్బిసెట్టి! అతఁడును నిటేవచ్చుచున్నాఁడు!

సుబ్బి—(పైరీతి నటించుచుఁ బ్రవేశించి) అబ్బో ! అబ్బో! సిత్తరకాఁవోసు! సేన్నాళ్ళకు! కాంత పెసరట్టుముక్కడదాఁవంటే-కన్నొడుమకున్నా కాపణ్ణే కాపడవేం! అన్నట్టు- మీయక్కయ్య సన్నాసుల్లో కలిసిందంట- అంత గాశారఁ వేఁ వొచ్చింది ?

భవా—ఓరి నీదుంప తెగ ! నీకు ముందే తెలిసినదా ! అది యెందులోఁ గలిసిన నేమి?-మనసొమ్ములు మనకిచ్చివేయునఁట వింటివా ?

సుబ్బి—ఏంటీ ! (అని యెగురుచు) అబ్బో ! అబ్బో ! అయితే యింకేవీ ! మల్లా వోయెలు గెలిగాఁ వన్నమాటే !

తెరలో—హా ! కృష్ణా ! భక్తపాలనతృష్ణా !

చ. కనుఁగవఁ గజ్జలంబును; మొ ♦ గంబునఁ గస్తురిబొట్టుఁ; గంఠసీ
మను వనమాల; పేరురము ♦ మధ్యను గౌస్తుభరత్నముం; గరం
బున నవవేణునాళమును ♦ మూర్ధమున శ్శిఖిపింఛరాజము
న్దనర మఱొక్కసారి యదు ♦ నందన ! దర్శన మియవే కృపన్!

చిత్ర—మాయక్కయ్య గొంతుకు లా గుండే !–అదుగో ఆవిడే !

భవా—(చూచి) ఔరా ! శృంగారరస మెంతలో శాంతరస మైనది !

గీ. తారహారంబులు తులసి ♦ పేరు లయ్యె !
పట్టువలిపెంబు జేగురు ♦ పుట్ట మయ్యె !
మదనమంత్రంబు శ్రీకృష్ణ ♦ మంత్ర మయ్యె !
భోగిని క్షణంబులో నయ్యె ♦ యోగినిగను !

చింతా—('కనుఁగవఁ గజ్జలంబు' అని పఠించుచుఁ బ్రవేశించును.)

భవా—చింతామణి ! అదేమి–అట్లు మాఱిపోయితివి ?

చింతా—నామార్పునకేమి లెండు–నావలెనే మీరుఁగూడ మాఱిపోవలె నని కోరుచు మీయిరువురి నిమిత్తముఁ జెరిపదివేల రూపాయలను బురపాలకుల యధీనము చేసినాను. వేశ్యా సంపర్కమువలన మీరు పొందిన ఫలితము లోకమునఁ జాటుచు నాఱునెలలు తిరిగి వచ్చిన మీఁదట మీ కాధన మొసఁగఁబడును. అంగీకారమేనా ?

భవా—అంగీకారమేకాదు– అందుల కీక్షణమే మొదలు! (పరిక్రమించి)

సీ. ఇంట రంభలవంటి ♦ యింతు లుండఁగ సాని
సంపర్కముం గోరు ♦ చవటలార !
కొని పెంచినట్టి త ♦ క్కువజాతి ముండల
నెత్తిపై నిడుకొను ♦ నీచులార !
యెంత పెట్టినఁ దృప్తి ♦ యెఱుఁగని తొత్తుల
మెప్పుఁ గోరెడు వెంగ ♦ శప్పలార !
యిచ్చకంబులు నమ్మి ♦ యిండ్లు వాకిళు లమ్మి
కొంపోయి యర్పించు ♦ కూళలార !

స్వానుభవ మిది తెలుపుచు ♦ న్నాను వినుఁడు !
చచ్చి బ్రతికినవాఁడును ♦ సానికొంపఁ
జొచ్చి మిగిలినవాఁడును ♦ మచ్చుకేని
వసుధ నెందును లేఁడు ! దై ♦ వంబు తోడు !

సీ. వేశ్యల నిజమునో ♦ వీధిఁ బ్రవేశింపఁ
గాముని కైన శ ♦ క్యంబు కాదు
వేశ్యాంగనల యింటి ♦ వెచ్చంబులు భరింప
ధనదున కైన సా ♦ ధ్యంబు కాదు
వేశ్య యెత్తించిన ♦ వెట్టి నివారింప
నమరవైద్యుల కైన ♦ నలవి కాదు
వేశ్యమాతలు నోరు ♦ విప్పిన మాయింప
వాణీశునకు నైన ♦ వశము కాదు
స్వానుభవ మిది తెలుపుచు ♦ న్నాను వినుఁడు
చచ్చి బ్రతికినవాఁడును ♦ సానికొంపఁ
జొచ్చి మిగిలినవాఁడును ♦ మచ్చుకేని
వసుధ నెందును లేఁడు! దై ♦ వంబు తోడు !
(అని యఱచుచు నొకవైపునకు నిష్క్రమించును.)

సుబ్బి—ఇదుగో! నేనుగూడా యిప్పుడే బైదేల్తున్నాను. (అని కొంచె ము నడచి) ఇనండోయి! యెట్టిమొగాల్లారా! యి టినండి !

సీ. కానిరోజులు వచ్చి ♦ కళ్లు మూసుకుపోయి
సల్లగా సానింటి ♦ కెల్లినాను !
కొంగైన తగిలితే ♦ కోటి లాబా లను
కొని దాని పాదాలు ♦ కొలిచినాను !
నీమీద వలపంటె ♦ నిజఁవు కాఁవో నని
బూరిలాగే పొంగి ♦ పోయినాను !
తల్లితూతుల్లు నా ♦ తలకాయ నున్నగా
గొరిగియేసిందాక ♦ తిరిగినాను !

సివర కందువోల్ల ♦ సిప్ప సేతికి వచ్చె
కోఁవటోణ్ణి కనక ♦ కూంత నయఁవు!
యెల్లబోకు డాళ్ళ ♦ యిళ్ళ కెన్నఁడు, మన
కచ్చిరారు సాను ♦ లమ్మతోడు!

సీ. యింటిలో కాలెట్ట ♦ సిచ్చెంద శా నని
యేలకు యేలు గు ♦ ప్పేసినాను
పిల్లి సాఁత్రాడింది ♦ పెట్టాలి తిళ్ళంటె
బళ్ళతో సాఁవాన్లు ♦ పంపినాను
యేపూట కాపూట ♦ యెచ్చని సిరుతిళ్లు
పట్టికెల్లి యెదాన్ని ♦ పెట్టినాను
మేళాని కెల్లొచ్చి ♦ మెదలక తొంగుంటె
విడియఁ విడిసి కాళ్లు ♦ పిసిగినాను
అరద రేతిరికాడ ♦ ఆరి కీరికి సీట్లు
మొయ్యామంటేకూడ ♦ మోసినాను
యిన్ని చేసినోణ్ణె ♦ యీడ్చిపారేశారు!
తక్కినోళ్ళమాట ♦ లెక్క యేంటి?
యేఁవిలాబఁ వట్టి ♦ యెదవల కొంపల
కెల్లకండి– యెత్తె ♦ తల్లి తోడు!

(అని యఱచుచు నింకొక వైపునకు నిష్క్రమించును.)

చింతా—చిత్రా! నీ వింటి కేఁగి ముసలిదానిని భద్రముగాఁ జూచుచు, నేను జెప్పినట్లు నడచుకొనుము.

చిత్ర—(నిష్క్రమించును.)

చింతా—ఇక్కడ కీకార్య మయినది. నే నింక సానివాడ కరిగి వారిని మంచిదారిని బ్రవేశపెట్టుటకై ప్రయత్నించెద. (అని కొంతము పరిక్రమించి, యాకసమువంకఁ జూచి)

సీ. జేనఁడు పొట్టకై ♦ మానంబు నిండు బ
జారున నమ్మి పిం ♦ జారులార!

పసులపిల్లలఁ గొని ♦ పడపు వృత్తికిఁ దార్చి
జీవనం బొనరించు ♦ చెడిపెలార !
పురుషులమధ్యను ♦ బుగ్గను వ్రే లిడి
తెయితక్క లాడెదు ♦ దెష్టలార !
యేలికలై మెల్ల ♦ రోలి ! యోసీ ! యనఁ
జిత్త మనుచు మ్రొక్కు ♦ తొత్తులార !
సీత సావిత్రి మున్నగు ♦ శీలవతులు
పుట్టి పెరిఁగిన యీపుణ్య ♦ భూమి యెల్ల
లజ్జకుం గారణంబైన ♦ లంజవృత్తి
మానుఁడీ ! భూషణము స్త్రీకి ♦ మానమె నుఁడీ !

సీ. ఎంత పోషించిన ♦ నెల్లకాలంబు మీ
యాడలి బింకము నిల్చి ♦ యుండఁబోదు
ఎంత మెప్పించిన ♦ నెన్నఁడు జారుల
కొక్కచోటను బుద్ధి ♦ యుండఁబోదు
ఎంతటి యైశ్వర్య ♦ వంతుఁ డబ్బిన సౌఖ్య
కుం డెడు గౌరవ ♦ ముండఁబోదు
ఎంత గడించిన ♦ నేమి వార్ధకమున
నుదరంబునకుఁ గూడె ♦ యుండఁబోదు
ఎందులకు మీరలు వివేక ♦ మెడలి యిట్లు
గోతఁ బడి, యజ్ఞులం బట్టి ♦ గోత దింత్రు !
లజ్జకుం గారణంబైన ♦ లంజ వృత్తి
మానుఁడీ ! భూషణము స్త్రీకి ♦ మానమె నుఁడీ !

తెరలో—శ్లో. చింతామణి ర్జయతు సోమగిరి ర్గురు ర్మే
శిక్షాగురుశ్చ భగవాన్ శిఖిపింఛమాళిః
యత్పాద కల్పతరు పల్లవ శేఖరేషు
లీలాస్వయంవరరసం లభతే జయశ్రీః.

చింతా—(విని) ఎక్కడిదీ కర్ణామృతము ! (ముందునకుఁ

అదుగో! మహాభాగుఁడు! కాదు కాదు— లీలాశుకయోగీంద్రుఁడు!
ఓహో! యీ ప్రశాంత వేష మెంత మనోహరముగా నున్నది !!
—(కాషాయాంబరములతోఁ బైశ్లోకమును బఠించుచుఁ బ్రవేశించి—ఆకసమువంకఁ జూచుచు) తండ్రీ! యేదేవీ !— నీజగన్మోహనాకార మింకొకసారి చూపుము !— ఆఁ !

శ్లో. కస్తూరీతిలకం లలాటఫలకే, వక్షస్థలే కౌస్తుభం
నాసాగ్రే నవమౌక్తికం, కరతలే వేణుం, కరే కంకణం
సర్వాంగే హరిచందనంచ కలయన్, కంఠేచ ముక్తావళిం
గోపస్త్రీ పరివేష్టితో విజయతే గోపాలచూడామణిః.

(కొంచెము పరిక్రమించి) కృష్ణా! యేమిటి— చేయుచున్నావు?
(నిదానించి) ఓహో! తెలిసినది— తెలిసినది!

శ్లో. కాళిందీపులినే తమాలనిబిడచ్ఛాయే పురస్సంచర
త్తోయే తోయజపత్రపాత్ర నిహితం దధ్యన్న మశ్నాతియః
వామేపాణితలే నిధాయ మధురం వేణుం, విషాణం కటి,
ప్రాంతే గాశ్చ విలోకయన్ ప్రతికలం తం బాల మాలోకయే.

చింతా—(తనలో) ఓహో? యీమహానుభావున కీశ్వరసాక్షాత్కార మెంతలో సిద్ధించినది!

చ. వనములఁ బెద్దకాల మున ◆ వాసములుం జపముం దపం బొన
ర్చిన మునికోటి కేనియును ◆ జేకుర నేరని వాసుదేవు ద
ర్శనము ప్రతిక్షణంబును వి ◆ శంకటలీల లభించుచుండె! నే
మని వినుతింప నచ్చు నవు ◆ రా! సుకృతంబన సిద్ధియేకదా!

(సమీపించి) స్వామీ! యెక్కడికి— బయలు వెడలినారు?

బిల్వ—(దృష్టి మార్పకయే) ఎవరు మీరు?

చింతా—మీ దాసిని— చింతామణిని.

బిల్వ—(వెంటనే చేతులు మోడ్చి) హా! తల్లీ! నీవా! (అని "చింతామణి ర్జయతు" యను శ్లోకమును బఠించును.)

చింతా—(ఆనందాశ్రులతో) మీప్రయాణ మెచ్చటికో సెలవీయ లేదు.

బిల్వ—అమ్మా! నా ప్రయాణము మథురానగరమునకు. అదిగదా ఆ శ్రీకృష్ణభగవానుఁ డవతరించిన పుణ్యస్థలము!
చింతా—ఇచ్చటి మీవిధు లన్నియు నిర్వర్తింపఁబడినవా?
బిల్వ—దామోదరునిచేఁ దండ్రిగారికిని, ధర్మపత్నికిని సంస్కార విధులు జరిపించినాను. యావదైశ్వర్యమును సత్కార్యముల కర్పించినాను. తల్లీ! నేనొనర్పవలసిన దింకేమేని యున్నచో నానతిమ్ము.
చింతా—అట్లయిన మీ రిఁక నొనర్పవలసిన దాశీర్వాదముమాత్రమే.
బిల్వ—నీయభిప్రాయము తెలిసినది.

సీ. పాపకృత్యములలో • బహునికృష్టం బగు
వ్యభిచారము వినాశ • మందుఁ గాక!
మనదేశమున కెల్ల • మచ్చను గల్గించు
గణికాకులము మార్పుఁ • గాంచుఁ గాక!
విటులు దుర్వృత్తులు • విడనాడి భార్యలఁ
గూర్మిమీఱఁగ నేలు • కొంద్రు గాక!
పతి పరకామినీ • రతుఁ డయ్యె ననుచింత
యువతు లెన్నఁ డెఱుంగ • కుంద్రు గాక!
బ్రతుకు చంచల మని; దైవ • భక్తి మోక్ష
సాధనం బని; యనుతాప • సంగతులగు
వారిపై దేవునకు దయ • వచ్చు నని; యె
ఱింగి మానవు లెల్లఁ ద • రింత్రు గాక!

శ్రీమజ్జగద్గురు శంకరభగవత్పాద ప్రసాదాసాదిత మహాకవిబిరుదాంక
భారద్వాజస గోత్రార్ణవ శశాంక, కవిఘంటా కలాప హస్త
కాళ్లకూర్యన్వయ ప్రశస్త, బంగారురాజ కవిరాజ
తనూజ, నారాయణరాయామాత్య బిడౌజ
ప్రణీతంబగు చింతామణీ ప్రకరణము
సంపూర్ణము.